2. 1938. I, 2

EEN NEDERLANDSCHE NEDERZETTING IN DENEMARKEN

STORE MAGLEBY, HET HOLLANDERSDORP OP AMAGER

DOOR

Dr. J. VAN HINTE

OVERGEDRUKT UIT: TIJDSCHRIFT VAN HET
KONINKLIJK NEDERLANDSCH AARDRIJKSKUNDIG GENOOTSCHAP
Deel LV, 1 - JANUARI 1938

LEIDEN
E. J. BRILL
1938

BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT
UTRECHT

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK UTRECHT
3900 4613

Brochure
1938 I 2

EEN NEDERLANDSCHE NEDERZETTING IN DENEMARKEN

STORE MAGLEBY, HET HOLLANDERSDORP OP AMAGER

DOOR

Dr. J. VAN HINTE

OVERGEDRUKT UIT: TIJDSCHRIFT VAN HET
KONINKLIJK NEDERLANDSCH AARDRIJKSKUNDIG GENOOTSCHAP
Deel LV, 1 - JANUARI 1938

LEIDEN
E. J. BRILL
1938

BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT
UTRECHT.

EEN NEDERLANDSCHE NEDERZETTING IN DENEMARKEN

STORE MAGLEBY, HET HOLLANDERSDORP OP AMAGER

door

Dr. J. VAN HINTE

(met 15 foto's en 2 figuren).

Aan de nagedachtenis van Dirch Jansen

I

Het Hollandersdorp op Amager nabij Kopenhagen heeft in den loop der eeuwen sterk de aandacht getrokken — ook in het buitenland. Franschen, Duitschers, Belgen, een enkele Zwitser, Nederlanders en vooral ook Denen hebben er over geschreven. Een eigenlijke studie echter hebben alleen de Denen van deze merkwaardige kolonie gemaakt. Zelfs de Nederlanders hebben zich met één enkele uitzondering — de reiziger mr. Johan Meerman in ongeveer 1800 — bepaald tot het schrijven van gelegenheidsstukjes in „Buiten", „De Groene", „Neerlandia" enz. Veel verder heeft al het niet-Deensche geschrijf onze kennis betreffende de kolonisten dan ook niet gebracht, integendeel eerder vertroebeld.

Een vluchtig bezoek aan het dorp — ik verbleef er overigens meermalen — is voldoende om vast te stellen, dat er van een Nederlandsch karakter weinig over is. Toch leest men bv. in een Duitsch tijdschrift — Die Braune Post, van 12 April 1936 — in een artikel over „Holländer Dorf", dat men er Hollandsch spreekt, zich Hollandsch kleedt, zich Hollandsch voordoet, ja, men er ook op Hollandsche wijze woont. Aan den anderen kant zijn er echter, die...... twijfelen aan den Noordnederlandschen oorsprong der kolonie! „Zijn de families op Amager wel van Hollandschen oorsprong?" heet in hetzelfde jaar 1936 in een plaatselijk blad op Amager (Amager Bladet) een artikel, waarin twijfel hieromtrent wordt uitgesproken [1])!

Men ziet: er is ondanks de zoogenaamde bekendheid der Amager-kolonie nog alle reden er een studie aan te wijden. Hierbij zijn alle Deensche bronnen bestudeerd — hetgeen de niet-Denen tot dusverre vrijwel verzuimden — en alle niet-Deensche bronnen, overigens zeer schaarsch, welke de Denen veelal onvoldoende blijken te kennen.

---

1) „Er Amagerslægterne ikke Hollændere?" De onderteekenaar, Vera, is zeer waarschijnlijk (sikkert) ds. (Præst) Mogens Strunge. Deze beweerde, dat de kolonisten Belgen waren. „Hr. Pastor Strunge siger Han har bevis for, at der var Bælgir", aldus klaagde de ruim 80-jarige Dirch Jansen, die zoo trotsch was op zijn Nederlandsche afkomst, in een brief aan Dr. G. Lind te Amsterdam in October 1936.

Alle eeuwen door, van de vroege middeleeuwen af tot heden, zijn Nederlanders uitgezwermd: eerst naar Duitschland, Denemarken, Zweden, Frankrijk, Engeland, Rusland; daarna naar Amerika en Afrika; thans naar Zuid-Afrika, waar in 1936 een 2600-tal zich vestigde, naar Brazilië, Argentinië en Canada.

In de middeleeuwen dwongen vooral de talrijke overstroomingen in ons waterland tot uitwijking; later de godsdienstvervolgingen; ten allen tijde de economische nood. Veelal ook de roepstem van vreemde vorsten, die gunstige bestaansvoorwaarden aanboden en daarbij, vooral in de 16e en 17e eeuw, profijt hoopten te trekken van de hoogere ontwikkeling der Nederlandsche kolonisten, daarbij tevens speculeerend op hun durf en ondernemingsgeest, hun daadkracht en taaie volharding.

Zoo zijn het met name de Deensche vorsten geweest, die in de 16de en 17de eeuw tal van Nederlanders tot zich riepen ter bevordering van het zeewezen, den landbouw, de bouwkunst enz. In het algemeen ter bevordering van een hoogere cultuur, zooals de Nederlanders deze zelf uit het Zuiden hadden ontvangen en tot iets eigens hadden gemaakt. Zoo groot werd zelfs onze cultureele invloed, dat een tijd, langer dan een eeuw van duur, de Nederlandsche taal langs de Noord- en Oostzeekusten alom werd verstaan, ja, geschreven en zelfs gesproken [1]).

Nergens werd onze invloed echter grooter dan juist in Denemarken, aan welken invloed nog tal van prachtige renaissance-gebouwen herinneren. Tal van bouwmeesters (tevens aannemers), steenhouwers, timmerlieden kwamen daartoe over. Zelfs een deel der bouwmaterialen werd uit ons land aangevoerd. Reeds in het begin der 16de eeuw werden Goudsche steenen en Leidsche klinkers door den Deenschen koning in ons land gekocht. Bijna twee eeuwen later liet een Deensche oud-gezant zich nog een lustoord, Rustenborg bouwen en daartoe gele steen van Leiden overkomen! Maar ook kleedingstoffen, Leidsche lakens, fluweel enz. zijn eeuwen lang aangevoerd. Een of andere aanzienlijke Amsterdamsche koopman trad daarbij meestal als bemiddelaar, als factor voor den Deenschen koning op. Bekend als zoodanig was in het begin der 16de eeuw de Oostfries Poppe Ockesz, grootkoopman en bankier te Amsterdam. Tal van personen kwamen door zijn bemiddeling in dienst van koning Christiaan II. Zelfs zorgde hij voor de expeditie naar Denemarken van een minnemoer voor 's konings jongstgeborene! [2]).

---

1) P. J. Blok, De Nederlandsche stam in Noord-Duitschland en de Oostzeelanden. Gedenkboek van het Algemeen Nederlandsch Verbond. Amsterdam, 1923, blz. 145.

2) G. W. Kernkamp, Rekeningen van Pompejus Occo aan koning Christiaan II van Denemarken, 1520—1523. Bijdragen en Mededeelingen Historisch Genootschap, deel 36. Amsterdam 1915.

Ook Ter Gouw deelt in zijn Geschiedenis van Amsterdam veel over Ockesz mede. Feitelijk bouwt Kernkamp op zijn gegevens voort.

Zie voor de Deensch-Nederlandsche betrekkingen verder: ir. D. F. Slothouwer, Bouwkunst der Nederlandsche Renaissance in Denemarken. Amster-

Zoo is het niet toevallig, dat ook Nederlandsche boeren naar Denemarken overkwamen. De oorzaken van hun uitwijking en daarop volgende vestiging zijn alleszins begrijpelijk. Over de aanleiding hiertoe zijn de meeningen echter verschillend en bestaat nog veel onzekerheid. Onjuist moet het bv. zijn, dat hun kolonie reeds in 1515 of 1516 werd gesticht; onjuist ook, dat deze Nederlandsche boeren Zuid-Nederlanders zouden zijn geweest. Deze laatste meening werd in een artikel van Emile van den Bussche in 1879 in het tijdschrift „La Flandre" gesuggereerd door den titel „L'Ile d'Amac, colonie flamande en Danemark au XVI siècle", twee jaren later grootendeels herhaald onder een voorzichtiger opschrift „Flamands et Danois". Ten onrechte wordt hierin verteld, dat de Denen spreken van „Flamands" als kolonisten op Amager. Van den Bussche raadpleegde geen enkele Deensche bron.

De ook in ons land bekende Deensche onderzoeker en hofhistoricus dr. Louis Bobé bleek in een onderhoud, dat ik te Kopenhagen met hem had (17 Aug. 1933), dit geschrijf te kennen — echter niet de bronnen, waarop het artikel van den Belg berustte. Deze bronnen, voor zooverre mogelijk te Brussel stuk voor stuk door mij bestudeerd, blijken grootendeels in het Fransch gestelde historische geschriften en reisbeschrijvingen te zijn en geven allerminst het recht van een Vlaamsche kolonie te spreken. Spreekt men van een „colonie flamande", gelijk bv. J. M. Dargaud doet in zijn door Van den Bussche genoemde „Voyage en Danemark 1861", dan blijkt zij „de la Frise" afkomstig te zijn en deze „Frisons" wat taal betreft „le Hollandais" te spreken! Ook beroept Van den Bussche zich op het belangrijke werk van J. J. Altmeyer „Histoire des Relations Commerciales et Diplomatiques des Pays-Bas avec le Nord de l'Europe pendant le XVI siècle", Bruxelles 1840. Ook in dit werk wordt van „paysans et (des) jardiniers flamands, zelfs van een „colonie belge" gesproken, waarbij Altmeyer zich beroept respectievelijk op Mallet en Falck en op Meerman en Malte-Brun. Mallet spreekt echter in zijn „Histoire de Dannemarc", Genève et Paris 1787, van de boeren uit de Pays-Bas; mr. A. R. Falck over de kolonisten „die uit Waterland afkomstig waren"; Malte-Brun noemt in zijn „Géographie universelle" de nederzetting „une colonie hollandaise", terwijl Meerman van „Waterlandsche boeren en boerinnen" spreekt.

Teekenend is het, dat Altmeyer in een tweede boek, geschreven na een bezoek aan Amager, dit eiland noemt „cette industrieuse fourmilière de colons hollandais", wier vrouwen „le costume hollandais" dragen [1]). Van den Bussche noemt dit tweede werk echter niet, evenmin als dat van zijn stamgenoot J. F. Willems over Isabella van Oostenrijk in hetwelk van „eene Nederlandsche colonie" wordt gerept.

---

dam 1924. — Dr. P. M. den Hoed, Iets over de cultuur-aanraking van Nederland met Denemarken en Zweden. Haarlem 1929. — Dr. Louis Bobé, Holland og Danmark. Festskrift til Kristian Erslev fra Danske Historikere, den 28 Dec. 1927.

1) Voyage dans les villes Hanséatiques et en Danemark par la Hollande et l'Allemagne. Liège 1842, blz. 71 e.v.

Van den Bussche verwaarloost trouwens al het Nederlandsche materiaal. De strekking van zijn beide opstellen werd nooit weerlegd. De artikelen beginnen eerst thans in Denemarken de aandacht te trekken [1]). Een Deensch predikant op Amager, de in een voetnoot eerder genoemde Mogens Strunge van Taarnby, meende aanvankelijk te kunnen bewijzen, dat de kolonisten op Amager van Belgische afkomst waren. Later heette het volgens de Berlingska Aftenavis, dat Noordholland de bakermat der vrouwelijke, Vlaanderen de bakermat der mannelijke immigranten zou zijn geweest [2]). Bij de jongste officieele plechtigheid op het eiland — het herdenken van het 750-jarig bestaan van Taarnby's beroemden toren — bevonden zich behalve de Deensche koninklijke familie en vele anderen, dan ook niet alleen de Nederlandsche, maar bovendien de Belgische gezant. Onwillekeurig wordt men hierbij aan de zoogenaamde Belgische stichting van New York (Amsterdam) herinnerd!

Na bestudeering der bronnen mag worden aangenomen, dat het huwelijk van Isabella van Oostenrijk, zuster van Karel V, met Christiaan II van Denemarken den wensch naar een Nederlandsche tuinders-kolonie deed ontstaan. Isabella, door de Nederlanders veelal Elisabeth genoemd, was opgegroeid aan het hof van haar tante, de landvoogdes Margaretha van Oostenrijk te Mechelen. Met eenigen nadruk zij vermeld, dat te Mechelen het Fransch de hoftaal was. Margaretha kende geen woord Dietsch [3]). Toch ligt het voor de hand, dat Isabella de taal wèl kende en zich — althans aanvankelijk — bij voorkeur door Zuid-Nederlanders deed omringen [4]). Haar gemaal, Christiaan II, liet dan ook ten hare behoeve haar geheele hofhouding uit de Nederlanden overkomen. Zoo is het niet toevallig, dat een der bekwaamste en trouwste dienaren, ook van Christiaan, de Zuid-Nederlander Cornelius Scepper werd, uit Nieuwpoort in West-Vlaanderen afkomstig.

Zoo is het misschien evenmin toevallig — het is thans voor het eerst, dat op dit mogelijke verband wordt gewezen — dat de eerste tuinders ook uit Nieuwpoort in Vlaanderen kwamen! Uit het archief van Nieuwpoort werden aan Van den Bussche — die in zijn genoemde opstellen echter nergens van den eerder genoemden Scepper rept — gegevens verstrekt, uit welke blijkt, dat Bouden van der Helle „warmoeser", zich in Denemarken vestigde „à la suite de Sa Majesté la reine Isabelle", op een eiland nabij Kopenhagen. Waarschijnlijk is

1) Reden, waarom ik meen, dat de studie van Van den Bussche niet in een voetnoot, maar in den tekst moest worden besproken. Gaarne geef ik toe, dat de woorden „Flamands" en „Belges" in verschillende tijden verschillend werden gebruikt. Men hoede zich dan echter voor het misbruiken.

2) Algemeen Handelsblad, avondblad 29 Juni 1937, blz. 4.

3) J. H. Der Kinderen—Besier, Mode-Metamorphosen: De kleedij onzer voorouders in de 16de eeuw, Amsterdam, 1933, wijst hier ook uitdrukkelijk op (blz. 40).

4) Haar broeder, later Karel V, werd aan ditzelfde hof opgevoed. Hij begon echter pas op zijn 13de jaar met de studie van het Vlaamsch. Zie dr. J. S. Theisen, De Regeering van Karel V in de Noordelijke Nederlanden, Amsterdam 1912, blz. 16.

dit Amager geweest, de naam van het eiland werd echter niet genoemd. Uit Nieuwpoort's omgeving kwam ook Willem de Cupere, die huwde met Elisabeth Valejo en in den zomer van 1519 als „cultivateur" naar Denemarken vertrok. Hun kinderen — een vijftal — bleken volgens een procuratie, in verband met een erfenis, in 1549 te zijn „établis en Danemark, in Amargien". Van overige kolonisten is geen sprake, noch in de plaatselijke archieven, noch in de correspondentie der vorstelijke en andere regeeringspersonen. „C'est en vain que nous avons parcouru les correspondances de l'époque, si féconde cependant en productions épistolaires", „...... il n'en est aucunement question dans les dépêches politiques du XVIe siècle" [1]). Uitspraken van Van den Bussche, welke ik helaas, na zorgvuldig archivalisch onderzoek te Brussel, moet bevestigen.

Er zijn dus inderdaad minstens een tweetal Vlaamsche tuinders in het begin der 16de eeuw in Denemarken woonachtig geweest. De kinderen van één hunner woonden zeker „in Amargien" dat wil zeggen op Amager. Ziedaar de feiten. Deze maken echter het Hollandersdorp op dit eiland nog niet tot een Vlaamsche nederzetting. Verre van dat! Nergens is in de Deensche bronnen, onder de talrijke Nederlandsche familienamen van een Van der Helle of een De Cupere sprake [2]).

Geheel onafhankelijk van de Vlamingen zijn Noord-Nederlanders, met name Westfriezen, de stichters geworden van de zoo bekend en beroemd geworden tuinders-kolonie Store Magleby op Amager. De oudste schrijvers hierover: Bernsten, Huitfeldt, Lauritson en Jernskeg [3]) spreken dan ook steeds van Hollanders; Huitfeldt meer in het bijzonder van Waterlanders; Jernskeg van Westfriezen uit Waterland. De bekwame en doortastende „Moder Sigbrit" (oorspronkelijk Syberich, een Westfriesche naam), Christiaans eerste minister en minister van financiën, de moeder van zijn geliefde Duveke, moet volgens genoemden Huitfeldt haar invloed op de komst der Hollanders hebben doen gelden. Zij was het vooral, die Christiaan wees op de beteekenis hunner overkomst voor de ontwikkeling van den land- en tuinbouw en de veeteelt in het in velerlei nog zoo achterlijke Denemarken.

Reeds in het jaar 1515 liet de koning „in de Waterlanden in Holland" over de overkomst van eenige Hollanders onderhandelen. In die dagen werden trouwens tal van „bestellingen" aan den eerder genoemden Poppe Ockesz gedaan „up Sybrich Moers schriven". Toch schijnt het tot 1520 of 1521 te hebben geduurd alvorens de Hollanders blijvend op Amager zich vestigden. Althans nog in 1520 betaalden de Deensche boeren te Magleby Søndre, zooals het dorp toen heette, hun belastingen. Zij waren toen d is nog niet verdreven. Het privile-

1) Emile van den Bussche, Flamands et Danois. La Flandre 1881, blz. 65.

2) Vgl. bv. de oudste bestaande naamlijst (78 namen!) van Hollandsche boeren (gaardmænd) op Amager in 1615 in bijlage II.

3) Ik spel deze namen zooals ik ze op hun oorspronkelijke werken aantrof. De volledige titels hunner werken vindt men in de literatuurlijst.

gie, dat den Hollanders werd geschonken, dagteekent van 1521 en werd niet alleen door den koning, maar ook door de koningin onderteekend. Men mag hierin mede een bewijs zien, dat de kolonisten eerst in het begin van 1521 — of in het najaar van 1520 — op Amager zijn gekomen. Dat dit privelegie bij hooge uitzondering ook door de koningin was onderteekend, wordt wel opgevat als een bewijs van haar aandeel in deze kolonisatie. Gezien haar geboorteplaats en jeugd diene men dit aandeel in de komst der Westfriezen, dat overigens verder nergens uit blijkt — de rijke fantasie van sommige Nederlandsche schrijvers ten spijt! — vooral niet te overschatten [1]).

Jammer genoeg zijn er van genoemde onderhandelingen noch van het vertrek der kolonisten tot dusverre in Nederland zelf ook maar de geringste sporen in de archieven gevonden. De eerder genoemde Deensche historicus Louis Bobé bereisde voor eenige jaren vergeefs Noordholland op zoek naar nadere gegevens. Noch in Waterland, noch in het tegenwoordige Westfriesland, noch te Haarlem werden ook maar eenige lichtgevende archivalia gevonden. Ook de heer W. van Engelenburg, schrijver van een „Geschiedenis van Broek in Waterland", van welk dorp hij secretaris was, berichtte mij dat in het archief van dit dorp over de betrokken landverhuizers niets is te vinden, evenmin als in de meeste Noordhollandsche kronieken [2]). Vergeefs raadpleegde ik ook de tot dusverre slechts zelden en voor dit doel in het geheel niet gebruikte „Hollandse Amsterdamse Chronijck, 1477—1534" „aangeteekend door een Amsterdamsch schrijver en ooggetuige" (Kon. Bibl. 76 H 42).

Zoo is het vertrek onzer Westfriezen in een waas van geheimzinnigheid gehuld, hetgeen des te meer te betreuren valt, daar al hun eigen papieren bij de belegering van Kopenhagen in 1659 werden verbrand. Toch behoeft dit blijkbaar weinig opzienbarende vertrek der onzen geen verwondering te baren als men weet, dat in de 19de eeuw tienduizenden Nederlanders op weg naar Amerika ons land verlieten, zonder dat er veel aandacht aan werd besteed. Als men weet, dat er in ons land nauwelijks of geen belangstelling bestaat voor de ruim tweemaal honderdduizend Nederlanders, die in de 19de en

---

1) Zoo schreef mr. G. A. IJssel de Schepper (1870) „Dikwijls begaf zij (de koningin) zich met moeder Sigbritta naar het eiland Amack, wandelde daar onder hare landgenooten rond en schepte er behagen in, zich met hen te onderhouden". IJ. de S. ontleende dit bericht aan J. F. Willems (1837), die op zijn beurt zich beroept op J. Meerman (1804). Deze laat zich echter voorzichtiger uit, puttend uit een studie van E. Pontoppidan (1747). In diens werk „Kort Efterretning..." leest men echter, dat Christiaan II na de bruiloft ten behoeve der koningin „van haar eigen volk, waaronder ze geboren en opgevoed was, met wie ze zou kunnen konverseeren" *wenschte* te laten overkomen. Nergens, ook in Huitfeldt niet, (1652), heb ik gelezen, dat Elisabeth in het Hollandsche dorp kwam, zelfs niet dat zij de eerder genoemde tuinders uit Nieuwpoort ontmoette, hoewel dit uiteraard zeer wel mogelijk en in elk geval veel aannemelijker is, al zijn ook bezoeken aan Store Magleby niet uitgesloten. Uit de beschikbare gegevens is dit echter in geen geval vast te stellen. (Zie voor de volledige titels de literatuurlijst.)

2) Brief gedagteekend Broek in Waterland 10 Maart 1932.

20ste eeuw het wel zeer onverschillige vaderland verlieten, dan kan men zich, zij 't ook met eenige teleurstelling, indenken, dat het vertrek van slechts een 24—30 tal families, nog geen 200 personen in totaal, al zeer spoedig in het vergeetboek moet zijn geraakt. De vestiging van vreemdelingen trekt uiteraard veel sterker en blijvender de aandacht in het nieuwe land, dan het vertrek, zelfs van vele landgenooten in het oude land [1]). Dit laatste (het vertrek) wordt wel zeer spoedig vergeten!

Men mag het feit, dat reeds de oudste bronnen van Waterlanders en (of) Westfriezen spreken, als een voldoende waarborg beschouwen, dat de kolonisten inderdaad uit Noordholland afkomstig waren. Ten overvloede wordt men hierin nog door andere feiten gesterkt. De voor- en achternamen, de doop- en familienamen, die de nakomelingen der kolonisten dragen, herinneren nog, ja, komen, wat de voor- of doopnamen betreft, geheel overeen met die, welke nog tegenwoordig in Noordholland, vooral in Westfriesland gebruikelijk zijn. Een mijner kennissen, een Westfries uit Opperdoes geboortig, bevestigde mij een en ander. Naar de oude, volgens Friedrich Kluge [2]) tot in de 19de eeuw bij de Friezen gehandhaafde gewoonte, worden ook onder de Nederlanders op Amager de menschen niet alleen met een voornaam, maar tevens ter onderscheiding met hun vadersnaam aangeduid. Ik noem slechts enkele namen: Wibrandt Jansen, Isbrandt Tönnesen (IJsbrand Teunissen), Jan Crillesen, Pitter Gjertsen (Pieter Gerritsen), Jacob Willumsen, Gert Jacobsen, Willem Jansen Buur, Jan Willumsen Buur, enz. Naast jongensnamen als Krelis, Wibrandt, Martius (Maarten), Willum, Sibrandt, Dirich (Dirk), Eisbrandt, Cornelis, Teunis, Gerrit, Rejr, komen meisjesnamen voor als Thrijn, Trineke, Martje (Maartje), Gerritje, Diwer, Neel, Grith, enz. Enkele dezer namen als Rejr, Wijbrand, Gert, Diewer, doen nog tegenwoordig typisch Noordhollandsch aan.

De taal waarin het oudste privilegie is gesteld — men vindt een afschrift van de te Kopenhagen bewaarde copie in het tweede deel van Chr. Nicolaisens Amagers Historie — wijst evenals de vele andere afschriften, welke in dit werk zijn opgenomen, op Noordholland, dus op Noord-Nederland, maar niet op het Zuiden [3]).

Ook in de kleederdrachten, die eertijds op Amager in gebruik waren en de daarbij behoorende sieraden, wordt men aan Noordholland her-

1) Eerlijkheids- en volledigheidshalve zij vermeld, dat in de „Kronijkmatige en Geschiedkundige Beschrijving van Purmerende en omliggende Dorpen, Meren enz." door G. van Sandwijk (Te Purmerende, bij D. Broedelet & Co., 1839) wel herinnerd wordt aan „eenige Waterlandsche boeren uit dit oord" die in 1515 het eilandje Amak bevolkten op verzoek van Christiaan II ten believe zijner vrouw Elisabeth. Zij dragen er nog tegenwoordig (1839) een kleeding als bij ons op Marken en „het gooijen van de kat uit de ton, een oud vaderlands volksvermaak" trekt de menschen uit Kopenhagen jaarlijks naar het eiland — zoo heet 't aldaar.

2) Deutsche Namenkunde, Fünfte Auflage, Leipzig 1930, blz. 4.

3) Prof. dr. G. G. Kloeke, die zoo vriendelijk was dit oudste privelegie door te lezen, bevestigde mij een en ander.

innerd, met name aan het Waterlandsche of Westfriesche eiland Marken.

De spelen der kolonisten kwamen met die in Broek in Waterland overeen. De gans het hoofd aftrekken, evenals het eerder in een noot genoemde spel met de kat, behoorden zoowel in Broek als in het Hollandersdorp op Amager tot de voornaamste jaarlijksche feestelijke gebeurtenissen.

Het onder de kolonisten gangbare erfrecht kwam eveneens met dat der Waterlanders overeen en leidde in beide gevallen tot de ontwikkeling van dwergperceelen. Menig stuk land op het Hollandsche Amager werd in den loop der eeuwen in 30 tot 40, aan verschillende eigenaren behoorende stukjes verdeeld. Op Marken, zoo vertelt P. Kuin Jr. [1]) ons, bleek onlangs bij de ruilverkaveling, dat een perceel van 1.20 ha behoorde aan niet minder dan 42 eigenaren!

Nog teekenender, want een veel minder algemeen voorkomend verschijnsel, is het gebruik nog heden ten dage van wonderlijke teekens — volgens sommigen zoogenaamde runenteekens — bij het afbakenen van een ieders terrein onder de Nederlandsche bewoners van Amager. Bomærker noemt men ze daar, huismerken dus, welke echter ook als handteekening gebruikt werden, zooals o. a. blijkt uit tusschen het Hollandersdorp en het nabije Dragør gesloten overeenkomsten [2]).

In de vroege middeleeuwen had elk boerenerf onder de Friezen en Saksen zijn eigen huismerk, aldus Schrijnen [3]): een uit enkele lijnen samengestelde figuur, later een monogram. Later bleek ook menig Hanze-koopman er een te bezitten, men vond ze op de haringvaten, maar ook op de grafsteenen. Zoo is het niet toevallig, dat men er aantrof op Amager, waar te Dragør vele Hanzeaten zich jaarlijks tijdelijk nederzetten, maar ook in de oude Hanzestad Deventer. Prof. Blom [4]) vond ze als grafmerken op de eilanden Marken en Terschelling, maar vooral vele als landmerken op het eiland Urk, waar zij nu nog in gebruik zijn. Ook in Twente komen deze huismerken nog voor [5]). Soms ziet men ze er nog „in oalde vensterroeten en 'n ènkelt keer zeent ze in tuugkisten 'esnêên of in de pöste van 't hoes".

Hoewel deze teekens uiteraard in Denemarken, het land van een der meest beroemde runensteenen, niet onbekend zijn — ik zag er ook in het openluchtmuseum nabij Lyngby — doet toch het feit, dat de

1) P. Kuin Jr., Het Eiland Marken. Groningen 1932, blz. 49.

2) Erich Pontoppidan, Kort Efterretning, blz. 139.

3) A. J. Schrijnen, Nederlandsche Volkskunde I, blz. 26.

4) Mr. D. V. Blom, Dorpscommunisme uit Geslachten-bezit? Gedenkboek R. Schuiling blz. 49, 50.

5) Men vindt hierover heel wat gegevens, o.m. in de „Bijdragen tot de Geschiedenis van Overijssel", deel II (1875), deel III (1876), deel V (1879). Mr. G. J. ter Kuile te Almelo maakte mij hierop opmerkzaam, waarvoor mijn dank. De familie Ter Kuile heeft zelf ook een huismerk 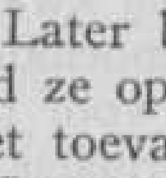 hetwelk zij thans ook als sluitzegel en ex-libris gebruikt. Van beide heb ik een exemplaar in mijn bezit. Vgl. tenslotte C. Elderink, Twenter Laand en Leu en Lèven. Enschede 1937, blz. 55 en naast blz. 48 de fotobladzijde uit het Markeboek van Buurse.

Deensche Amager-bewoners ze niet kennen, veronderstellen, dat de Nederlanders ze medegenomen hadden uit hun vaderland. Welnu: in het Oud-Archief te Amsterdam vindt men een copie van een polderbrief der Waterlandsche dorpen. Het is een schrijven van een 45 tal landeigenaren in het jaar 1630 over het drooghouden hunner landen. M. Kramer vestigde op dit stuk de aandacht [1]). Een drie en twintig boeren en boerinnen onderteekenden het stuk met een voor ieder weer verschillend teeken, blijkbaar de oude land- en huismerken. Ik vergeleek deze „Waterlandsche" teekens met die der Nederlandsche Amager-bewoners en merkte groote overeenstemming op. Twee der teekens: en 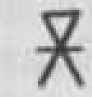, blijken zoowel op Amager als in bedoelden polderbrief geheel overeenkomstig voor te komen. Een en ander doet verwantschap toch wel zeer sterk vermoeden [2])!

Tenslotte is er een zeer sterke overeenkomst in de bronnen van inkomsten. Steeds weer heeft het de aandacht getrokken hoe veelzijdig deze bronnen van inkomsten der kolonisten waren, waarbij het bovendien opvalt, dat zij in elk dezer bedrijven tevens uitmuntten. Zij stonden niet alleen hoog aangeschreven als landbouwers en veehouders, maar tevens als tuinders en — wonderlijker nog — tegelijkertijd als visschers. Met name als aalvisschers verdienden zij zeer veel. Deze tak van visscherij werd zelfs een hunner voornaamste bronnen van inkomsten. Daarbij kwam tenslotte nog het reeds in het eerste privilegie van 1521 genoemde „vogelen vangen". Welnu: al deze bedrijven zijn kenmerkend voor het Holland der 16de eeuw. Zoowel de „Enqueste ende Informacie" van 1494 als de „Informacie up den Staet" van 1514 betreffende „Hollant ende Vrieslant" spreken telkens van „vogelen en visschen". Vooral de Markers hielden zich bezig met „ael te vangen". In heel Waterland was trouwens speciaal de vangst van paling van veel belang. Purmereynde was er het middelpunt van. In wat wij thans het eigenlijke Westfriesland noemen hield men zich, behalve met landbouw („bouwerije") en veeteelt, ook bezig „mit koyen te houden, mit visschen ende vogelen" [3]). Trouwens nog tegenwoordig voelt menig Noordhollander en vooral Waterlander zich evenzeer op het water thuis als op het land.

Het uitwijken uit Noordholland behoeft ons ook niet te verbazen. Het steeds grooter worden der zeegaten vormde een voortdurende bedreiging voor onze Zuiderzeedijken. De hooge Zuiderzeestanden brachten zout water, waar men dit tot dusverre niet kende. Steeds minder werd het land voor landbouw en veeteelt geschikt. In den ban van Edam en omliggende dorpen bv. — 1425 morgen groot —

1) De Vacature, 20 Oct. 1936.

2) Gaarne had ik de bij de merken behoorende namen vergeleken. Men heeft den polderbrief echter nog niet terug kunnen vinden. De heer M. K. is overleden en heeft, naar zijn zoon mij berichtte, geen betreffende gegevens nagelaten. (Brief 22-11-'37).

3) Vgl. over deze „bronnen" dr. W. van Ravesteyn Jr., Onderzoekingen over de economische en sociale ontwikkeling van Amsterdam gedurende de 16de en het eerste kwart der 17de eeuw. Amsterdam 1906, blz. 22 e. v.

hield men volgens Van Ravesteyn vóór 1477 ongeveer 1700 koeien, in 1494 nog slechts 500. De bodem kon het vee niet meer voeden — maar ook de menschen niet. Men zocht steeds meer op het water een bestaan: hetzij bij de visscherij, met name bij de haringvangst, hetzij bij de koopvaardij; soms voor eigen rekening, veelal echter in dienst van anderen „om huyere". Ook hielden er zich met weefnijverheid of met graafwerk (dijkaanleg) bezig. Relatief was de bevolking benoorden het IJ het meest los van den bodem geraakt en dus rijp voor uitwijking.

Het zich vestigen in Denemarken is behalve om eerder genoemde redenen in het geheel niet bevreemdend, omdat men sedert de vroege middeleeuwen met dit land in voortdurende verbinding stond. Zelfs het eiland Amager was toen reeds velen Nederlanders bekend. Zóó veelvuldig kwamen de schippers uit Kampen, Deventer en Zutfen in de Oostzee ter haringvangst en koopvaart, dat zij in de vrijhaven Dragør (Dracoe) op Amager bijzondere privelegies kregen, o. a. een bepaalde wijk (fed) om er hun werkzaamheden te verrichten (1342 e. v. j.). Men sprak er zelfs van de Hollænderstræde [1]). Bij het toenemen van onzen Oostzeehandel, de zoogenaamde Oostersche negotie, namen steeds meer Noordhollanders aan deze Oostzeevaart deel en ging het overwicht van het oostelijk deel van ons land op het westelijk deel over. Zoo voeren in 1503 in totaal 1222 schepen door de Sont, van welke 856 uit de Nederlanden afkomstig waren. Hiervan behoorden er 718 in Holland thuis, namelijk te Amsterdam 116, te Enkhuizen 125, te Hoorn 44, te Medemblik 11, te Edam 48, te Broek 8, te Monnikendam 45, te Purmerend en land 15, te Ransdorp 19; verder in Waterland (zonder nadere specificatie) 192! [2]).

Hoe nauw de Deensch-Noordhollandsche relaties waren, blijkt verder uit de ossenkooperij. Reeds sedert het begin der 14de eeuw brachten de Eyderschen (uit Eiderland) en Denen hun ossen te Hoorn ter markt, in welks omgeving er 900 à 1000 in den zomer werden geweid. In 1384 verkreeg Hoorn zelfs een desbetreffend privelegie van de Denen. Eerst in 1605 werd de ossenmarkt naar Enkhuizen verplaatst.

Had reeds eerder de kustvaart een aantal Groningers er toe gebracht zich in het Deensche Ribe te vestigen, waar de Groninger (Grønne) straat nog aan hen herinnert, zoo is het begrijpelijk, dat ook een aantal Noordhollanders tot blijvende vestiging in Denemarken konden overgaan. Dat deze Noordhollanders niet uitsluitend uit het eigenlijke Waterland afkomstig zullen zijn geweest, maar ook uit het tegenwoordige Westfriesland, is zeer wel mogelijk, lettende op bovengenoemde relaties. Dr. Bobé meende zelfs, dat ze uitsluitend uit het gebied benoorden de lijn Alkmaar—Hoorn zouden zijn gekomen, gezien hun groote bekwaamheden als land- en tuinbouwers. Dit behoeft

1) Chr. Nicolaisen, Amagers Historie I, blz. 38, 44 enz.

2) Vgl. ook W. v. Ravesteyn Jr., Onderzoekingen...... Bijlagen. Vgl. ook Tabeller over Skibsfart og Varetransport gennem Øresund 1497—1660 I, København 1906.

echter niet. Men vergete namelijk niet, dat ook het eigenlijke Waterland vroeger naast veeteelt den landbouw kende. Nog in 1550 gold dit Waterland niet alleen „rijk van beesten, zoodat een gemeene man 24 koeien houdt", maar zelfs had men „dat broekig (moerassig) land geleerd tarwe te dragen", „welke men niet lieflijker vindt" [1]).

Alle gegevens samenvattend, ben ik er van overtuigd, dat de Nederlandsche kolonisten te Store Magleby uit Noordholland, uit het oude Westfriesland, afkomstig zijn geweest. Zij zullen voornamelijk hebben thuis behoord in het zuidelijk gedeelte hiervan, dat men sedert 1282 als een min of meer afzonderlijk gebied „Waterland" is gaan beschouwen. Het blijft echter zeer wel mogelijk, dat er onder de kolonisten uit het noordelijk gedeelte van Noordholland, dat men tegenwoordig Westfriesland noemt, zullen zijn geweest. Steeds heeft men echter de Waterlanders en Westfriezen als één volk beschouwd, al sprak men dan ter onderscheiding van de Waterlandsche Friezen. Niet alleen de namen der menschen en hun zangerig dialect, maar vooral ook hun boerderijen, die overal benoorden het IJ in het oude Noorderkwartier volgens het zoo kenmerkend Noordhollandsche stelptype werden gebouwd, herinneren aan deze eenheid, aan deze gemeenschappelijke afkomst. Vandaar dan ook, dat de vraag, in hoeverre bewoners der Westfriesche kleistreken een aandeel in deze kolonisatie hebben genomen, hoe belangwekkend op zichzelf ook, van ondergeschikt belang blijft vergeleken met de — zonderling genoeg! — weer opgeworpen kwestie der zoogenaamde Zuidnederlandsche of erger nog Belgische afstamming der kolonisten. Een fantastische veronderstelling, berustend op verwarring van feiten en totaal onvoldoende kennis der bronnen.

II

Het eiland Amager ligt in de Sont op bijna 56° Nb. en 13° Ol. ten zuiden van en tegenover Kopenhagen. Het noordelijk deel van het eiland is zelfs bij deze zich ook hier voortdurend uitbreidende stad ingelijfd, nadat er reeds in 1618—1630 door koning Christiaan IV een voorstad en haven, Christianshavn, op was aangelegd. Amager is van het hoofdeiland Seeland gescheiden door een in het Noorden betrekkelijk smal, maar mede daardoor diep en snelstroomend vaarwater, het Kalvebodstrand dat naar het Zuidwesten steeds breeder en ook daardoor ondieper wordt, om tenslotte over te gaan in de zeer ondiepe en ruime Køge Bugt. Twee groote bruggen van zeer moderne constructie: de Knippelsbro en de wel zeer forsche (want zeer nieuwe!) Amagerbro, verbinden tegenwoordig de eigenlijke stad met haar voorsteden op Amager: Christianshavn, Sundbyøster en Sundbyvester.

Evenals in het overige Denemarken, met uitzondering van Bornholm, bestaat de ondergrond van Amager uit krijt: een onderste laag van zacht schrijfkrijt, die ouder is en een jongere bovenlaag, veel meer steenachtig, welke het Danien, de zoogenaamde Deensche kalksteen

1) G. van Zeggelen, Blikken in het verleden van Waterland, blz. 81.

wordt genoemd, hier — naar het naburige eilandje Saltholm, waar dit gesteente geëxploiteerd wordt, omdat het zeer dicht aan de oppervlakte komt — ook wel Saltholmsche kalksteen geheeten. Evenals op noordelijk Seeland worden ook op Amager deze lagen overdekt door kwartaire lagen, vooral uit den diluvialen tijd, het pleistoceen en in het Zuidwesten uit den alluvialen tijd, het holoceen afkomstig. Herinnert Seeland telkens aan het oostelijk deel van ons land door zijn typisch moreenenlandschap, Amager, dat langer nog door de zee overdekt is geweest, is veel vlakker en ontleent aan zijn met kalk vermengd keileem en in het Zuidwesten aan zijn zeeklei (marsk) zijn groote vruchtbaarheid, welke echter eerst de Nederlandsche kolonisten naar waarde wisten te schatten en te gebruiken.

Amager is van Noord naar Zuid gaande slechts 15 km lang; het wordt zuidwaarts breeder tot een maximum breedte van 8 km. Het omvat totaal slechts ± 65 km² of 6529 ha, dat wil zeggen ruim één derde van de grootte van het eiland Tessel of van de Haarlemmermeer [1]).

Het breedste gedeelte in het Zuidoosten is tevens het hoogste (ruim 6 m hoog) en waarschijnlijk ook hierdoor het oudst bewoonde. Men heeft althans op dit hoogste gedeelte, waar het Hollandersdorp is gelegen, tal van overblijfselen uit het oude en nieuwe steenen tijdperk gevonden. Zelfs moet er een werkplaats van steenen werktuigen zijn geweest. Ook in het bronzen tijdperk werd dit deel bewoond. Grafheuvels zijn er afgegraven en brandurnen gevonden. Toen reeds werd aan landbouw en veeteelt gedaan.

In historischen tijd vindt men het eiland in 1070 en 1135 vermeld als Amaca, sedert de 13de eeuw als Amak. De naam Amager komt eerst in den tijd der renaissance voor. De juiste beteekenis dezer namen staat nog niet vast.

Het oudste bekende dorp ligt ook op het genoemde hoogste gedeelte. Het wordt voor het eerst in 1085 genoemd als Magleby, het kerkdorp behoorend tot het bisdom Lund. Een tweede dorp ontstond in het noordwestelijk deel van het eiland om een ten behoeve der scheepvaart gebouwden uitkijktoren (Taarn) en wordt voor het eerst in 1135 als Taarnby vermeld, behoorend tot het bisdom Roskilde. Zoo was toen reeds, als later in den „Hollandschen” tijd, het eiland verdeeld in twee gebieden, elk met één hoofddorp, één „by”.

Toen de machtige Absolon, de stichter van Kopenhagen, aartsbisschop van Lund werd, bracht hij heel het eiland onder Roskilde, maar deed het, verdeeld in twee kerspelen (Sogne) Magleby en Burgby (later weer omgedoopt in het oude Taarnby) van zijn burcht uit in Havn, het latere Kopenhagen, besturen. In 1416 ontnam echter de koning Amager en het naburige Saltholm aan de kerk en werden beide eilanden kroondomein.

---

1) Ik ontleen de grootte aan J. P. Trap, Danmark. Fjerde Omarbejdede Udgave. Danmarks Statistik Aarbog 1931 geeft 6441 ha. Een deel van het eiland is voorstad van Kopenhagen geworden en wordt niet meer tot Amager gerekend.

Zoo was het mogelijk, dat in het begin van de 16de eeuw koning Christiaan II meende er vrijelijk over te kunnen beschikken. Vermoedelijk in overleg met de koningin, maar vooral onder invloed van Mo'er Sigbrit, gaf hij de eilandjes aan een 184 tal Noordhollandsche kolonisten vrijwel ten geschenke [1]). Jaarlijks zou slechts in twee termijnen, met St. Jan en met Kerstmis, een betrekkelijk geringe schatting moeten worden betaald. Bij gevaar zou men het land mede moeten helpen verdedigen. Bovendien behield de vorst zich eenige rechten voor ten opzichte van het in de middeleeuwen zoo belangrijke visschersplaatsje Dragør. Overigens waren de Hollanders van alle in die dagen zoo talrijke verplichtingen vrijgesteld. Zij zouden Hollandsche zeden en gewoonten en hun eigen rechtspraak mogen handhaven, zich als eigenaars van hun land mogen beschouwen.

Zelfs mochten zij zich uit eigen midden een bestuur van schout en schepenen kiezen. Dit waren wel buitengewone voorrechten in een tijd, dat naast den vorst adel en geestelijkheid nog oppermachtig waren en althans in Denemarken de boeren nog leefden in een toestand van slavernij, althans van hoorigheid. Zooveel had de koning met de Nederlanders op — hij wenschte een andere groep zelfs de stad Helsingør te geven, welke plaats de bewoners echter weigerden te ontruimen! — dat onze boeren de kalksteen op beide eilanden, een zeer belangrijk bouwmateriaal voor het zich steeds uitbreidende Kopenhagen, ten eigen bate mochten verkoopen!

Tegen deze voorrechten ontstond in Denemarken zulk een verzet, dat Christiaan II gedwongen werd, zoowel door zijn binnenlandsche tegenstanders (adel en geestelijkheid) als door zijn buitenlandsche vijanden (Zweden en Lübeck), het land te verlaten. Zijn oom Frederik volgde hem als koning op. Deze gaf den Deenschen boeren weer verlof zich op het reeds door hen ten deele ontruimde Amager te vestigen, terwijl de Hollanders een wenk kregen dit weer te verlaten.

Zoo ver is het echter niet gekomen. Onze stamgenooten mochten tenslotte blijven wonen op het zuidelijkste deel van het eiland, waar het dorp Magleby Søndre met heel het gebied, dat hiertoe behoorde, het oorspronkelijke bezit van het bisdom Lund (Magleby Sogn), tot hun vrije beschikking bleef. Alles wat tot Taarnby behoorde, oorspronkelijk bezit van het bisdom Roskilde (het Burgby Sogn van Absolon), dus het noordelijkste en grootste deel van het eiland, mocht door de Deensche boeren als hofhoorigen blijven of opnieuw worden bewoond. Het nabije eiland Saltholm zou zóówel door de Hollanders als door de Denen gemeenschappelijk mogen worden gebruikt.

Een en ander werd tenslotte na jaren, ook van onderlingen strijd,

1) „als te hoop gerekent hondert en vierentachtich boeren" staat er in dit privilegie van 1521, van hetwelk men te München een afschrift ontdekte, dat thans aanwezig is in het Rijksarchief te Kopenhagen. Christensen meent in zijn „Træk af Amagers Historie" dat met dit getal 184 gezinshoofden (Familjefædre) werden bedoeld. Met Nicolaisen ben ik echter op grond van vele feiten van meening, dat dit getal slechts een 24—30 gezinnen omvatte. Jernskeg en Pontoppidan spreken trouwens duidelijk van 24 families te Magleby Søndre.

door koning Christiaan III bevestigd in een privilegie van 13 Juli 1547, dat wel als de wettelijke grondslag der Hollandsche bezitsrechten op „Grote Magelbiu" (Store Magleby) en Saltholm wordt beschouwd. De Hollanders verplichtten zich jaarlijks 300 Deensche marken bij wijze van schatting te betalen en het Slot te Kopenhagen voortdurend van groenten enz. (Røder och Løg) te zullen voorzien. Ook zouden zij de Evangelische leer — zij waren evenals de Denen tot het Luthersche geloof overgegaan — handhaven. Hiertegenover werden vrijwel alle overige voorrechten, hun door Christiaan II geschonken, geëerbiedigd. Zoo vormden zij een kleine zelfstandige, min of meer communistische gemeenschap van eigenerfden en als zoodanig een unicum te midden van een nog middeleeuwsche wereld van machtige edelen en geestelijken en slaafsche, hoorige boeren.

Het is belangwekkend na te gaan hoe deze krachtige loot van den Nederlandschen stam zich heeft aangepast bij de nieuwe omgeving: bij den vreemden bodem en bij de vreemde menschen. Wat is er tenslotte van deze overplanting geworden? Een massa gegevens — ik wees hier reeds eerder op — over deze kolonisatie zijn verloren gegaan. Toch is er genoeg overgebleven en vooral dank zij den speurzin van Chr. Nicolaisen bijeengebracht om zich een betrouwbaar beeld van deze overenting van den Nederlandschen tak op Deenschen bodem te vormen. Weldadig doet het hierbij aan, de bewondering der Denen voor de daadkracht en ondernemingsgeest, de spaarzaamheid en voortdurende werkzaamheid, den handelsgeest en het economisch inzicht van deze zelfbewuste Nederlandsche volksplanters telkens opnieuw te kunnen vaststellen.

Zelfbewust: want reeds uit de betrekkelijk spaarzame gegevens der eerste tijden van hun vestiging blijkt, dat, hoe moeilijk deze Westfriezen het de eerste tientallen van jaren ook moeten hebben gehad, zij zich toch reeds beschouwden als de heeren van het land, op grond van de rechten hun door Christiaan II verleend. Evenmin als de Hollandsche boeren in de 19de eeuw in het Middenwesten der Vereenigde Staten [1]) lieten zij zich de kaas van het brood eten. Zij kwamen krachtig voor hun verkregen rechten op, des te krachtiger naarmate zij hun kerspel, hun Sogn, tot grooter bloei brachten en zichzelf niet alleen tot grooter welvaart, maar vooral ook tot onmisbare leveranciers van levensmiddelen, niet slechts voor het hof, maar voor heel het opkomende Kopenhagen: „een eeuwig voordeel" voor deze stad „tot op dezen dag" schreef in 1652 de geschiedschrijver Huitfeldt, die overigens den Hollanders minder gezind was.

Haasten wij ons hieraan toe te voegen, dat de Deensche koningen, overtuigd van de beteekenis dezer bekwame landbouwers — die tevens groentekweekers, visschers en handelslieden waren — voor de economische ontwikkeling van hun volk, tot op den huidigen dag met groote

1) Vergelijk bv. de Nederlandsche boeren, die in Sioux County, Iowa, U.S.A. het bestuur voor zich opeischten en eigenmachtig de regeering naar Oranjestad verplaatsten. J. v. Hinte, Nederlanders in Amerika II, Groningen 1928, blz. 27 e.v.

belangstelling den groei dezer merkwaardige volkplanting hebben gevolgd. De vorsten hebben de voorrechten der Hollanders steeds met vorstelijke breedheid geëerbiedigd, soms zelfs uitgebreid, totdat deze rechten tenslotte door een natuurlijke gelijkschakeling vanzelf overbodig en daardoor hinderlijk werden en dan ook met wederzijdsch goedvinden werden opgeheven.

Bij de komst der Hollanders werd Amager, dat in de middeleeuwen slechts ± 350 bewoners telde, door ongeveer 800 à 900 menschen bewoond. Men vond er 115 boerderijen, namelijk 22 of 23 te Magleby Søndre (dit is zuidelijk Magleby), bij welk kerspel ook het vlek Dragør kwam, de overige in het Deensche kerspel. Tot dit laatste behoorde toen niet alleen het kerkdorp Taarnby, maar tevens de oudere plaatsen Sundbyøster (oost), Sundbyvester (west) en de jongere plaatsjes Kastrup, Maglebylille, dat oorspronkelijk tot Magleby Sogn behoorde, maar bij de vestiging der Hollanders bij Taarnby Sogn werd gevoegd, Tømmerup, Skelgaarde, Ullerup, Viberup, Raagaard en Ladegaard, het laatste een hofboerderij [1]).

Welvarend waren deze dorpen en vlekken niet. Integendeel! Wel deed men aan eenigen landbouw en veeteelt, maar het voornaamste product, dat men te Kopenhagen ter markt bracht, was visch. Hoewel geen der dorpen direct aan zee gelegen was — evenmin als de overige oudere plaatsen in Denemarken — vormde de visscherij aanvankelijk de belangrijkste bron van inkomsten. Tal van boerderijen waren door de vele oorlogen in danig verval, zelfs waren er onbewoond [2])! Het volk was moedeloos, toonde geen vertrouwen, was achterlijk en mede door de zware lasten zonder ondernemingsgeest.

Welk een verschil met de ondernemende Westfriezen! Deze bezetten de op bevel des konings door de Denen verlaten boerderijen in het zij- of straatdorp Magleby Søndre, door hen ter onderscheiding van het naburige Maglebylille het Grote Magelbiu genoemd en daar-

---

1) Ik geef de plaatsnamen zooals men ze thans schrijft. Vroeger schreef en sprak men van Karstorp, Thummethorp, Wibethorp enz. Een „thorp" was veelal een dochternederzetting van een oudere „by". Vgl. E. Ekwall, The Scandinavian settlement in „An Historical geography of England before 1800". Cambridge 1936, blz. 139. Vgl. ter bevestiging Chr. Nicolaisen, Amagers Historie I, blz. 16 e. v. Vgl. ten onzent Vlodrop, dat in de middeleeuwen Flothorp heette, Lierop en Geldrop. Taalkundig is het belangwekkend op te merken, dat de vroeger bij ons gangbare namen Oude en Nieuwe Nierop (Nyerop) en Rarup (Rarop) verdrongen zijn door Oude en Nieuwe Niedorp en Ransdorp. Vgl. verder Store Magleby, dat is het groote, groote dorp met Nieuwe Niedorp, het nieuwe, nieuwe dorp.

2) Deze onbewoonde boerderijen verklaren waarschijnlijk het verschil in opgaven, die Nicolaisen eerst geeft in zijn Amagers Historie II, blz. 56, waar hij spreekt van ± 90 boerderijen in het Deensche kerspel en daarna in zijn artikel „By-og Gaardbeskrivelse af de „danske" Byer paa Amager. Aarbog 1922, blz. 6, waar hij er voor *heel* het eiland ± 100 aanneemt, onder welke 22 in het Hollandsche kerspel, zoodat er slechts 78 voor het Deensche overblijven! Nicolaisen zelf spreekt hier althans van „bovendien eenige verlaten boerderijen": desuden enkelte øde Gaarde. Dit zou ook het verschil in zijn detailcijfers bij elk dorp kunnen verklaren.

naar tegenwoordig Store Magleby geheeten. Eeuwen lang spraken de omwoners echter van Hollænderby, welke naam zelfs tegenwoordig nog op de Deensche stafkaarten voorkomt, zij het ook iets lichter gedrukt.

Van deze boerderijen moeten er 14 of 15 aan de oostzijde van den ouden, toen ietwat verwaarloosden hoofdweg, den koningsweg (via regia) gelegen zijn geweest, 9 of 10 aan de westzijde; alle zeer dicht naast elkaar, hetgeen later met brand of besmettelijke ziekte noodlottig zou blijken te zijn. Een der boerderijen stond in het naburige vlek Dragør. De kerk lag en ligt nog tegenwoordig min of meer in het midden, daar waar de thans drukke verkeersweg naar het nu zeer gemoderniseerde tot badplaats en villadorp geworden Dragør zich afsplitst. Den molen vond men in het Zuiden, evenals de kerk aan de oostzijde, den vijver in het Noorden aan de westzijde, kortom een aanleg kenmerkend voor zoo vele streek- of rijdorpen.

Alle boerderijen werden genummerd van één tot vier en twintig, waarbij men naar toenmalig algemeen gebruik in overeenstemming met den zonneweg uitging van de het noordelijkst gelegen boerderij aan de oostzijde, zuidwaarts tot aan den molen en van hier aan de westzijde noordwaarts tot aan den vijver, een nummering, welke men, intusschen uitgebreid tot 32, heeft gehandhaafd tot aan het jaar 1844.

Elke familie kreeg bij de boerderij 16 Fjerdinger, dit is 40 Tønder (Tdr.) of wel ruim 22 ha bouwland en een even groot weidegebied, benevens weiderechten op Saltholm. Op elke boerderij werden 20—30 stuks vee gehouden plus 5—10 paarden. De bij elke boerderij behoorende bouwlanden, met name de tuinen, nog eeuwen lang „de Tøyne" genoemd, waren door dijkjes van met graszoden overdekte steenbrokken gescheiden.

Overigens gebruikten de Hollandsche boeren naar blijkbaar oud-Nederlandsch gebruik — ik wees daar reeds eerder op — merkteekens (Bomærker), die op bepaalde grenssteenen, maar ook op de werktuigen enz. werden ingekrast om een ieders eigendom te onderscheiden. Ook het vee, de paarden enz. werden — waar gemeenschappelijk werd geweid — van deze teekens voorzien. Nog tegenwoordig zijn er in gebruik. De oude Dirch Jansen toonde mij vol trots het zijne:

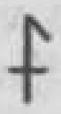 Zelfs op de talrijke schorten der vrouwen werden behalve de naamletters ook de „Bomærker" geplaatst om, gezien de groote overeenkomst der namen, bij eventueel zoek raken van een schort, het sneller terug te doen bezorgen [1]). Tenslotte vindt men de merken ook op tal van grafsteenen. (Zie voor de teekens bijlage I).

Met groote energie hebben de Hollanders zich op de bewerking van het nieuwe land toegelegd, hoe moeilijk de tijden ook waren. Voortdurende twisten over den troon, vooral de zoogenaamde Gravenveete

1) Vgl. Elna Mygdal, Amagerdragter... København 1932, blz. 28. Wij zagen op blz. 9 de merken ook als handteekening in gebruik.

1533—'36, gedurende welke Dragør vernietigd werd en o. a. de Hollandsche geestelijke uit Store Magleby werd weggevoerd — de Hollanders trachtten Christiaan II op den troon te herstellen — verzwaarden het bestaan. Daarna vooral ook de godsdiensttwisten, die leidden tot de invoering van de Luthersche leer, welke ook door onze daar blijkbaar rijp voor zijnde kolonisten werd aanvaard [1]).

Daartegenover stond echter de rijke, vruchtbare bodem, die steeds meer opbracht, naarmate hij beter bewerkt werd. En dat werd hij. Tegenover het extensieve bedrijf der Denen, die rekenden met Ottinger viermaal zoo groot als de Fjerdinger, de „farendeele" (vierendeelen) der kolonisten, stelden deze hun intensief kleinbedrijf. Steeds zorgvuldiger bewerkten de onzen hun grond, ook naarmate de families grooter werden en steeds meer personen van dezen grond moesten bestaan. In tegenstelling met het Deensche land, op hetwelk men nog lang het drieslagstelsel toepaste, was er bij de Hollanders al spoedig van het braak liggen der bouwgronden geen sprake meer. Een goede bemesting maakte dat overbodig. Steeds meer groenten werden verbouwd, steeds grooter werd de verscheidenheid, naarmate de vraag en daarmede de afzetmogelijkheden in het nabije Kopenhagen, dat vooral in de 17de eeuw tot bloei kwam, grooter werden.

De Amagermarkt in Kopenhagen, die vroeger ook voor den verkoop van visch diende, werd sedert de komst der onzen steeds meer uitsluitend als groentenmarkt gebruikt: wortelen en rapen, peulvruchten, allerlei soorten kool boden de onzen er ten verkoop aan. Zij vonden er griffe koopers en behaalden er de hoogste prijzen.

Ook naar hun zuivelproducten was hier groote vraag. Vooral boter, maar ook kaas, room, melk, karnemelk werden hier gemarkt, later ook huis aan huis verkocht, o. a. door de vermaard geworden te paard zittende „roomhuzaren"!

Een en ander wijst op een belangrijke veeteelt. Toch gaf men aan land- en tuinbouw, die relatief meer opbrachten, de voorkeur. Vandaar dat te Store Magleby zelf het weideland steeds meer in bouw- en tuinland werd omgezet. Ook voor de granen toch, het koren, „dat hier in alle soorten in den grootsten overvloed groeit en dichter op den akker staat dan in eenig ander Deensch land, daarbij zeer hoog en met goed gevulde aren," zoo schreef de ooggetuige Pontoppidan vol bewondering in zijn Kort Verslag (1747), werden flinke prijzen gemaakt.

Was dus om het dorp het weidegebied beperkt, toch was de veestapel zeer groot. Een deel van het vee werd namelijk gevoerd met de spoeling, die men op de marktdagen als retourvracht uit de Kopenhaagsche bierbrouwerijen medebracht. Een groot deel werd ook gedreven naar de lagere aan of nabij de zee gelegen en zeer grasrijke meentgronden. Bovendien werd jaarlijks elk voorjaar een groot deel van het vee in schuiten (Skøjter) overgevoerd naar het eveneens zeer

1) Een Nederlandsch predikant, Worm of Vermodsen geheeten en uit Amsterdam afkomstig, speelde hierbij een rol en werd de eerste protestantsche bisschop van het tegenover Amager gelegen en toen nog Deensche Lund.

vruchtbare, maar zeer laag gelegen eiland Saltholm. Dit eiland heeft ongeveer één vierde van de grootte van Amager, namelijk 1582 ha. Dit Saltholmsche bedrijf, dit jaarlijks overvoeren van het vee, een transhumance eenigszins met de Alp- of Sennwirtschaft der Alpenbewoners te vergelijken — ook met dat der Friesche kolonisten in het Sacramento-dal in Californië in het vierde kwart der 19de eeuw [1]) — behoort tot de meest belangwekkende uitingen van den ondernemingsgeest der Hollandsche boeren. Aanvankelijk woonden zelfs eenige Hollandsche landbouwersgezinnen op het eiland. Saltholm overstroomde echter te dikwijls. Ook was het verkrijgen van zoet water er moeilijk [2]). Er werden echter na het vertrek dezer kolonisten later van graszoden een aantal „melkhuizen" opgericht, die evenals de Sennenhutten in het hooggebergte, door een aantal jongeren, onder welke „Amagernes Malke-Deier" (melkmeiden), die er zich bezig hielden met het bereiden van boter enz. [3]).

Tweemaal per week, Dinsdags en Vrijdags, werden de kostbare zuivelproducten van Saltholm over Dragør naar Store Magleby gevoerd, van waar ze Woensdagsochtends en Zaterdagsochtends zeer vroeg mede werden genomen naar de hoofdstad, waar reeds 's morgens om 6 uur, 's winters om 7 uur, de markt werd geopend en aanvankelijk tot 12 uur, later tot 's middags 3 uur, duren mocht. Ook vleesch, gevogelte, eieren enz. werden hier ten verkoop aangeboden.

Het gevogelte was van meer dan gewone beteekenis door het recht, dat de Westfriezen reeds van Christiaan II hadden gekregen, namelijk dat van „vrij vogelen vangen" (zwanen uitgezonderd), een bedrijf in hetwelk zij ongewoon bedreven waren, dat zij immers in hun waterrijk stamland bij voorkeur hadden beoefend: het „generen mit koyen", waartoe men bij tal van Noordhollandsche dorpen eendenkooien aantrof.

Van nog veel grooter beteekenis, ja, een der hoofdbronnen van inkomsten werd een ander oud-Nederlandsch bedrijf, namelijk dat van de palingvisscherij. Ofschoon reeds in de middeleeuwen paling uit Denemarken („scoenssche ael") in Nederland werd ingevoerd [4]), hebben vooral onze kolonisten de beteekenis van Amager's ondiepe grenswateren, met name van het Kalvebodstrand, voor deze visscherij ingezien. Zij verkregen daartoe ook alweer van Christiaan II, die zich de overige visscherijrechten voorbehield, het betreffende vischrecht.

Deze aalvisscherij werd van zooveel belang, dat Thurah er in zijn dagen (± 1758) zelfs de hoofdbron van bestaan der Hollandsche

---

1) J. van Hinte, Een Friesche nederzetting in Californië. Neerlandia, October 1931. Transhumance noemt men het verschijnsel, waarbij het veeteeltbedrijf regelmatig zich verplaatst al naar het seizoen en de hiervan afhankelijke weidegebieden. Vgl. P. Vidal de la Blache, Principes de Géographie Humaine. Paris 1921, blz. 82.

2) Kai C. Uldall, Tilstanden i Københavns Ambt ved Aar 1740, Aarbog udgivet af Historisk Samfund for Københavns Amt 1918, blz. 44.

3) Thurah, Omstaendelig og Tilforladelig Beskrivelse over den liden Oe Amager, blz. 19 e.v.

4) Vgl. dr. W. van Ravesteyn, Onderzoekingen... blz. 5.

Amager-bewoners in zag: de voornaamste oorzaak hunner rijkdommen.

Evenals later de Nederlanders in Michigan, Wisconsin en Iowa in de Vereenigde Staten, gevoelden de onzen op Amager behoefte aan een eigen haven voor den uitvoer hunner producten. Dragør, in de middeleeuwen een belangrijke visschersplaats, maar later door het wegtrekken van den haring in verval en gedurende de „Gravenveete" vrijwel geheel verwoest, bleek hiertoe het gunstigst gelegen. Tot dusverre had het slechts een reede, thans werd er een haven aangelegd ten behoeve der aalvisscherij en het overbrengen van het vee naar Saltholm, maar bovendien om de tuinders-, landbouw- en veeteeltproducten, enz. ook overzee te kunnen uitvoeren. Zoo werd het plaatsje overwegend met Hollanders bevolkt, al kwamen er ook van elders en de onzen hadden er een kleine visschers- en handelsvloot. Beschikten zij er in 1635 over een zevental schepen, in 1676 was dit aantal reeds sterk gestegen. De Hollanders bezaten er toen een dertigtal palingschuiten en daarnaast nog een aantal andere schepen [1]).

Fig. 1. Het oudste zegel van Hollænderby.

In 1748 bezat Dragør met ruim 130 schepen zelfs na Kopenhagen de grootste handelsvloot in Denemarken. Een derde der schipperseigenaars waren uit Hollænderby afkomstig. Een nog veel grooter deel van het bij de scheepvaart betrokken kapitaal hoorde aldaar thuis.

Men ziet dus hoe veelzijdig de onzen waren, op het water gevoelden zij zich zoo vertrouwd, dat men zich wel eens heeft afgevraagd: waren de kolonisten eigenlijk wel boeren of waren het zeelieden? Ofschoon er in hun privilegiën slechts van „boeren" sprake is, spreken velen dan ook van „boeren en zeevolk". Teekenend in dit verband is het bv. ook, dat in het oudste zegel van het Hollandersdorp een anker staat en dat de bewoners verplicht waren het land te dienen; niet met soldaten, maar jaarlijks met 30, later met 40 matrozen! Overigens vergete men niet, dat het samengaan van land- en zeebedrijf ook in het toenmalige Nederland veelvuldig voorkwam, ja tot diep in de 19de eeuw, niet alleen in Noordholland, maar bv. ook in Groningen, waar menig landbouwer tevens zeeman, zelfs kofkapitein was. En wie in het huidige Waterland rondwandelt of vaart, ziet hoe ook heden nog de Hollandsche boer zich op het water thuis voelt en evenals onze stamverwanten op Amager zijn vee met schuiten naar en van de weidegebieden voert.

Veelzijdig waren onze kolonisten, ondernemend tevens. Behalve als

1) Zooals zoo dikwijls geeft Nicolaisen uiteenloopende cijfers. Men vergelijke zijn Amagers Historie II, blz. 47 en III, blz. 284.

boer, visscher en schipper, ontpopten zij zich als uitstekende kooplieden. Met name de veehandel was hun toevertrouwd. Heel wat jong vee en vooral ook jonge paarden werden verhandeld; deze laatste vooral naar Holstein uitgevoerd. In de jaren 1615 en 1623 zelfs meer dan 200! (respectievelijk 227 en 207). Trouwens reeds in de 16de eeuw werd door hen alleen reeds 300—400 rijksdaalders aan uitvoerrechten voor deze jonge dieren te Dragør betaald.

Teekenend voor hun koopmansgeest was het bv. dat zij al spoedig niet alleen eigen producten verhandelden, maar ook vele goederen opkochten, met name granen en bier, dit laatste te Stettin en te Lübeck aangekocht — en soms met ontwijking der invoerrechten binnengesmokkeld [1])! Reeds in 1615 voerde de schout van Hollænderby met eenige anderen groote biervoorraden te Kopenhagen in, zóó zelfs, dat de kooplieden dezer stad over de hun aangedane concurrentie klaagden. Trouwens eerder reeds, in 1592, hadden deze burgers geklaagd, dat de Hollanders niet alleen hun eigen producten ter markt brachten, toch reeds een 70-tal verschillende artikelen, maar ook andere goederen, tot schade van de handelslieden der hoofdstad. Deze tusschenhandel werd hun dan ook verboden. Alleen artikelen voor eigen gebruik, vooral bouwmaterialen, met name hout, zouden zij mogen koopen.

Aan hout, zoowel brand- als bouwmateriaal, was een groot tekort. Amager bevat namelijk weinig bosch. Het moet vóór de komst der Nederlanders houtrijk zijn geweest, met name de oostzijde van Sundbyøster tot Dragør, waar de bosschen het eiland tevens tegen den fellen oostenwind beschermden. Gedurende de oorlogen, vooral tijdens de Zweedsche invallen, was veel bosch verloren gegaan. Trouwens de Denen zelf hadden veel gekapt om als brandstof of als bouwmateriaal te gebruiken, ook voor den bruggenbouw. Maar vooral: de Hollandsche kolonisten waren „baumfeindlich", gelijk trouwens zoovele boeren. Zelfs vruchtboomen, merkt Pontoppidan op, zooals appel-, peren- en kersenboomen, gunden zij geen of nauwelijks plaats. Bovendien vormden de kleine boschpartijen, die op aandrang van den koning hier en daar werden onderhouden ten behoeve van de jacht, slechts schuilplaatsen voor het wild, met name voor de hazen en de vossen, het jagen waarop den onzen verboden was. Tot ergernis der bewoners vrat dit wild de tuindersproducten op, zoo zelfs, dat het hazen- en konijnenvleesch een allesbehalve aangenamen koolsmaak kreeg.

Hout was er dus te kort. Maar ook hierop wist men raad. Terugkomend van de markt nam men voorraden hout uit de Seelandsche bosschen mede. Want met ledige wagens rijden gold als zeer oneconomisch! Naast hout als brand- en bouwstof, naast spoeling als veevoeder, nam men ten slotte nog een derde product mede huiswaarts, namelijk het stadsvuil, de compost, die, een zware bemesting als de landerijen eischten bij een voortdurend zoo intensief gebruik, voor

---

1) Chr. Nicolaisen, Amagers Historie I, blz. 124. Zie ook III, blz. 280, waar echter niet speciaal van Hollænderby of Hollanders wordt gesproken.

onze Amagers van evenveel beteekenis was als de Groningsche compost voor onze veenkoloniën, althans in de dagen dat men nog geen kunstmest kende.

Is het wonder, dat een dergelijke activiteit de algemeene aandacht, de algemeene bewondering verwierf? Arent Berntsen verkondigde reeds in 1646 den roem van het vruchtbare Amager, welks producten hooger prijzen opbrachten dan die van elders, met name de heerlijke melk en boter, maar ook de groenten enz. Hij roemde de werkkracht, de rustige flinkheid der kolonisten, wier beteekenis voor de voedselvoorziening der hoofdstad wel zeer groot was en die door hun groote welvaart — welke zich ook uitte in den bouw hunner woningen, die telkens vernieuwd en uitgebreid werden — en door hun zelfbewust, onafhankelijk bestaan een wel zeer bijzondere menschengroep in het toenmalige Denemarken vormden.

Eenige jaren later (1654) sprak en schreef Jens' Lauritson Wolf over dit merkwaardige volkje („sonderligt Slags Folk"), terwijl nog in dezelfde 17de eeuw de Noor Hanssen Jernskeg een, zij het ook ietwat plat, ietwat Catsiaansch aandoend loflied zong op Amager en zijn Nederlandsche bewoners. Dit gedicht of rijm, dat langen tijd gedeeltelijk lag begraven — ik schreef het af in Kopenhagen's Koninklijke Bibliotheek — trekt thans de aandacht, niet alleen als merkwaardig brokje berijmd maatschappij-beschrijving, maar ook als oud, dat wil zeggen vóór-Holbergs „Deensch" gedicht.

Du Land du gode Land
Du riige Spise moder
Du Kongens Kiøcken-Ven
Du Frugte-riig Amager
Hvis Røder og hvis Kaal
Saa vel og lecker smager.

En over het volk, welks „Dragt og Sprock er af Vest-Friser":

Er meget flittig Folck
I Marck i Gaard og Stue
I deris Vandel er
De sindig og forsigtig
Mod alle er de og
Sandfærdig og Oprigtig.

Hhad Land i Dannemarck
Kand man mod dette ligne [1]).

1) Jij land, jij goed land, jij rijke voedster, jij 's konings keukenvriend, jij vruchtbaar Amager, wiens wortels en wiens kool zoo goed en lekker smaken.
Van de bevolking, wier dracht en spraak die der Westfriezen ist, zegt Jernskeg dat zij: zijn een zeer werkzaam volk, op het land, in de boerderij en

Ik citeer naast den eerder genoemden Huitfeldt hier juist deze schrijvers, omdat zij de nakomelingen der Noordhollanders nog in hun volle stambewustheid hebben gekend en in hun volle levenskracht, een vitaliteit, die voor de bewoners der toen machtige Republiek niet onderdeed. Wel waren het Bredero's nazaten! Verder dan ooit waren zij toen door deze levensdrift, maar vooral ook door hun grootere kennis, beter economisch inzicht en hun privilegies, welke laatste zij echter juist daaraan dankten, van hun Deensche naburen verwijderd.

Wel groot waren in dien tijd de maatschappelijke tegenstellingen tusschen den rijken, zelfbewusten, eigenerfden heereboer en den armen, slaafschen Deenschen pachter. Reeds in 1541 kwam deze tegenstelling eenigermate tot uiting, toen de koning het opnam voor zijn Deensche hoorigen en een besluit uitvaardigde, waarbij het den Hollanders zou zijn verboden hun Deensche buren van hun boerderijen in het Deensche kerspel op Amager te verdringen. Men zou deze Denen niet mogen dwingen ergens anders een boerderij te bouwen of te pachten dan op Amager. Ook zouden de Deensche Amagerboeren dezelfde rechten op Saltholm hebben als de Hollanders en daar evenals deze jaarlijks drie vaten boter voor aan het Hof leveren (2½ Td. Smør). Blijkbaar trachtten de Nederlanders, op grond van de hun door Christiaan II verleende rechten, toch nog de Denen ook uit Taarnby Sogn te verdringen! Trouwens, reeds hadden een aantal Denen dit kerspel verlaten, maar kregen toestemming om terug te keeren [1]).

Toch bleek dit verdringingsproces door koninklijke besluiten niet te kunnen worden tegengehouden. Want het was een natuurlijk proces, een „pénétration pacifique", voortvloeiende uit de geschetste tegenstellingen. Een natuurlijk gevolg dus vooral van de vitaliteit en de activiteit onzer boeren, welke vanzelf tot dit uitzwermen leidden. Het is precies hetzelfde verschijnsel, hetwelk zich in de tweede helft van de 19de eeuw in de Vereenigde Staten heeft voorgedaan, waar de toen even krachtige Nederlandsche boeren in Michigan en in Iowa op vredelievende wijze door hun grootere arbeidskracht, betere bewerking van den grond, helderder economisch inzicht niet alleen hun Amerikaansche, maar ook hun Schotsche, Duitsche, ja onder deze zelfs hun Oostfriesche buren wisten te verdringen, omdat zij door hun arbeid in staat waren hooger pachten te betalen, hooger landprijzen te besteden [2]).

Ik noem het een natuurlijk proces om twee redenen. Een toenemende vraag naar land ontstond onder de Hollanders toen deze een steeds belangrijker afzetgebied voor hun producten wisten te verwerven. Een steeds intensiever bewerking van den grond was niet voldoende om aan deze vraag te voldoen.

---

in de kamer, in hun doen en laten zijn zij rustig en voorzichtig, tegenover ieder zijn ze waarheidslievend en oprecht. — Welk land in Denemarken kan men met dit gelijkstellen.

1) Chr. Nicolaisen, Amagers Historie II, blz. 23.

2) J. van Hinte, Nederlanders in Amerika II, blz. 311 e.v., vooral ook blz. 324.

Maar vooral ook: de bevolking nam sterk toe. Jongere generaties ontwikkelden zich en eischten een bestaan. Omstreeks 1600 waren de 24 gezinnen van het begin der 16de eeuw tot een 75-tal aangegroeid en in 1688 telde het Hollandsche dorp 99 boerenfamilies. Toen reeds waren er velen naar elders (naar Ny Amager 20 gezinnen) uitgeweken. Landerijen, waar vroeger één gezin van leefde, moesten nu in het onderhoud van drie of vier gezinnen voorzien. Daarbij kwam, dat bij den dood der ouders de grond steeds meer verdeeld werd. Het Hollandsche erfrecht, dat zoowel zoons als dochters een gelijk erfdeel toestond, leidde op den duur tot de verdeeling van het land in een groot aantal dwergperceelen. Wel kreeg men bij huwelijk, erfenis of door aankoop nieuwe parten, maar deze lagen dan veelal zeer verspreid. Er ontwikkelden zich bezitsverhoudingen als ten onzent voor de ruilverkaveling op Ameland, Marken, te Staphorst en elders [1]). Een landbouwer bezat soms 30 of 40, soms meer, verspreid liggende dwergperceeltjes van ¼, ⅛, zelfs van $^1/_{16}$ Fjerding land, d. i. $^1/_{11}$ ha. Tønnes Jansen Draker (dat wil zeggen van Dragør) bv. bezat in het begin der 18de eeuw 60 à 70 Tdr. land (37 ha) ter waarde van 3000 daalders, verdeeld over 55 perceelen!

Is het wonder, dat menige kolonist naar andere bestaansmiddelen zocht en koopman werd of herbergier, of schipper? Velen legden zich toe op de visscherij en vestigden zich daartoe hetzij te Sundby of te Dragør. Ook bleven er echter in het Hollandsche dorp. Zij verklaren mede de veelzijdigheid van de inkomsten der „boeren" aldaar.

Anderen echter, gehecht aan het land en aan het mooie boeren- en tuindersbedrijf, waren bereid elders, desnoods tegen hooger prijzen, land te pachten; zoo mogelijk te koopen. Het liefst dicht bij Hollænderby, omdat men dan genieten bleef van de voorrechten aan de gemeenschap aldaar geschonken — maar desnoods ook elders. Deze voorrechten verklaren waarom de gang van zaken hier zich even anders ontwikkelde dan onder onze stamgenooten in Amerika eenige eeuwen later. In Amerika trok men eerst verder het Westen in, om pas later — toen ook hier het goedkoope land opraakte — dichter bij de moederkolonie tegen hooger prijzen buren uit te koopen. Op Amager huurde men, eerst dicht bij huis, genieten blijvend van Hollænderby's privilegies, om eerst later naar elders uit te wijken.

De koning zelf was een der eersten om van deze geneigdheid tot het betalen van hooger prijzen partij te trekken. Het was aan Hollanders, dat hij zijn boerderijen op Dragør nabij het Hollandsche dorp in 1550 verpachtte. Het was aan een 10-tal onzer stamgenooten ook, dat hij zijn groote hofboerderij Ladegaard met ± 500 Tdr. land (283 ha), de grootste van het eiland, in bewerking gaf. Zoo sterk nam deze expansie-neiging der onzen toe, dat reeds in 1574 de koning, nu Frederik II, inzag haar niet te mogen tegengaan. Zij kwam immers niet alleen het Hof, maar uiteindelijk ook heel het Deensche volk en in het bijzonder aan de stad Kopenhagen ten goede.

---

1) Zie voor ons eigen land de kaart in R. Schuiling, Nederland, deel II. Zwolle 1936, tegenover blz. 640.

In genoemd jaar werd den Hollanders toegestaan ook in het Deensche kerspel op Amager zich te mogen vestigen, er boerderijen te huren en er in hun onderhoud te voorzien. Van toen af ontwikkelde zich het belangwekkende verschijnsel, dat in al de eerder genoemde dorpen op Amager de Hollanders geleidelijk hun intrede deden. De arme Denen toch waren veelal niet in staat de pacht te betalen, zeer zeker niet op tijd. Dikwijls leenden zij geld bij hun Nederlandsche buren en gaven hun bezittingen, de gebruiksrechten op hun land in pand. Zoo werd menig Hollander niet alleen pachter, maar meermalen ook landeigenaar in het Deensche kerspel. Want de vorst, die aanvankelijk ook de Hollanders verplichtte zich hier aan de voor Denen geldende pachtsbepalingen te houden, zag veel door de vingers, kontante betalers als de onzen bij het voldoen van de pacht zich toonden. Bleef hem slechts de keuze tusschen een Deenschen pachter en een Hollandschen kooper, dan verkoos hij den laatsten. Op deze wijze werd ook in het Deensche kerspel eigen grondbezit der boeren ingevoerd.

Zoo breidde ook hier, evenals dat later in de Vereenigde Staten zou gebeuren, het Nederlandsche element zich als een olievlek of als een koraalrif uit.

De expansie betrof in de eerste plaats het nabij gelegen dorp Maglebylille. Reeds omstreeks 1600 hadden Zibrandt Adriansen en Jan Theisen uit Hollænderby hier ieder een boerderij gepacht. Ongeveer 50 jaren later waren hier vrijwel alle boerderijen, een 17-tal, in pacht bij de Hollanders, die om eerder genoemde redenen van Hollænderby uit de gronden bewerkten, de woonhuizen nog bewoond latend door de arme Denen, die zij soms in dienst namen, voor zooverre zij als handwerkslieden geen ander bestaan zochten.

Een overeenkomstig verschijnsel deed zich ook in de andere dorpen voor, met name in Tømmerup, waar ook omstreeks 1650 de meeste boerderijen in handen der Nederlanders waren. Men liet er de Denen voorloopig nog op wonen als „Husmænd", keuterboeren of daglooners, soms als handwerkslieden. Claus Pitersen en Jacob Clausen behoorden hier tot de eerste Hollandsche pachters.

Te Viberup waren het Cornelis Jansen, Claus Cornelissen e. a., te Ullerup Jacob Jansen, Zibrandt Pitersen, Jan Zibrandtsen en Adrian Bacher. Maar ook in de verder gelegen dorpen drongen zij door, zoo in Kastrup, waar reeds in 1615 een Hollander, Johan Zibrandtsen, woonde, die er een deel van de palingvisscherij had gepacht. In 1697 en volgende jaren trof men hier Eigbert Cornelissen, Tønnes Tønnesen en Gjert Pittersen aan. In Taarnby zelf vond men reeds in 1660 Christian Bagger, in 1718 Jacob Cornelsen enz. Zelfs in de het verst verwijderde Sundby-dorpen trof men hun namen aan, eerst als pachters, later evenals elders als eigenaren juist van de grootste en beste boerderijen. Zoo in Sundbyvester, nog in de 17de eeuw Frederich Zibrandts en zijn zoon Zibrandt Fredericks; in Sundbyøster in 1718

Jan Corneliussen, daarna Crilles Zibrandtsen, Zibrandt Crillesen en Jan Crillesen [1]).

Uit een verslag van den predikant van het Deensche kerspel te Taarnby blijkt, dat reeds in 1657 van de 91 boerderijen in dit „Sogn" 27 bij de Hollanders in bedrijf waren [2]). De Denen waren er afgezakt tot de Husmænd- of arbeidersklasse, al mochten zij nog op de hofsteden blijven wonen.

Sneller nog ontwikkelde zich dit verdringingsproces, toen tot twee malen toe, in 1654 en in 1711, het eiland door de pest werd geteisterd en de minder doorvoede Denen in grooter getale als slachtoffer vielen dan de meer gegoede Hollanders, hoewel ook deze velen der hunnen verloren. De Zweedsche invallen tijdens den oorlog van 1658, toen bijna heel het eiland werd platgebrand, bracht zeer vele Denen tot de grootste armoede. Tal van landerijen lagen toen vrijwel verlaten. Tal van Hollanders namen nu deze gronden over, des te eerder waar zij thans grootendeels van de verplichtingen der pachters door den koning werden ontheven en het land in eigendom konden verwerven. Vandaar, dat men hen in de 18de eeuw in het Deensche kerspel thans ook overal als eigenaar en nu als eigenaar-bewoner ziet optreden, vooral toen zij ook buiten Hollænderby van de Hollandsche voorrechten mochten blijven genieten. Zoo was in 1718 reeds een derde deel van het Deensche kerspel in handen der Hollanders en in 1770 zelfs de helft. De andere helft was toen in handen — en dit teekent! — van Deensche intusschen met de Hollanders verwante families! Een punt waarover straks nader.

Wel zeer invloedrijk was ook dit uitgezwermde Hollandsche element reeds aan het einde der 17de eeuw! Want deze invloed beperkte zich niet tot de gebruiks- en bezitsverhoudingen. Hoe groot de macht der kolonisten was, hoe hoog zij bij het Hof niet alleen, maar bij heel de Deensche regeering stonden aangeschreven — vooral dank zij hun kontante betalingen: zij kwamen hiermede nooit een dag te laat, omgekeerd stond de regeering soms bij de Nederlanders in het krijt! — bewijst het feit, dat ze zelfs in de Deensche dorpen met het bestuur werden belast. Reeds in 1664 was een der Hollandsche boeren te Dragør, Jan Jansen, tevens voogd aldaar. Te Tømmerup was in 1672 Dirch Cornelsen voogd, terwijl toen te Ullerup dit ambt bekleed werd door Jacob Jansen, pachter van de kroonboerderij Raagaard, welke „gaard" reeds in 1633 door Jan Jansen en daarna door diens zoon Claus Jansen was gehuurd. In Maglebylille vervulde in 1691 Jan Clausen het vertrouwensambt en in Sundbyvester Laurits Dersen (Dirksen). In 1718 was te Sundbyøster Jan Corneliussen voogd. Wel hadden de Hollanders het vertrouwen der Deensche regeering verworven!

---

1) Chr. Nicolaisen, By-og Gaardbeskrivelse af de „danske" Byer paa Amager. Aarbog... 1922. Het gezichtspunt en de groepeering zijn van mij.

2) Chr. Nicolaisen, Amagers Historie II, blz. 66.

Overigens beperkte deze Hollandsche expansie zich niet tot het eiland Amager. Ook elders in Denemarken vestigden zich onze boeren. Het is daarbij echter niet altijd duidelijk of het de jongere generaties uit het Hollandsche dorp waren die uitzwermden, of stamgenooten rechtstreeks uit Nederland gekomen. De eerder genoemde kolonie te Ribe omstreeks 1500 gesticht door Groningers, vooral kooplieden, is wel rechtstreeks van Nederland uit ontstaan, evenals Hollænderby zelf [1]).

Ten opzichte van een kleine boerenkolonie op het eiland Sprogø in de Groote Belt verkeert men hieromtrent echter in onzekerheid. Pontoppidan wekt den indruk alsof het een dochterkolonie der Amagerkolonisten was. Thurah betwijfelt dit echter [2]).

Hoe dit zij, ook Sprogø, wel bekend bij velen, die de Groote Belt zijn overgestoken, was geen ideaal oord ter bewoning. Door de sterke stroomingen en bij stormweer brokkelde het voortdurend af, zoodat het als ten onzent het eiland Schokland door de bewoners moest worden ontruimd. Sedert woonde er slechts één enkele familie, die het eiland pachtte en er toezicht hield. Zoo in 1561 Niels Boesen. In 1580 echter het Hollandsche gezin Petter Pettersen, dat er een herberg hield voor de reizigers.

Toen de Amsterdamsche koopman Abraham van der Meersch er 23 Februari 1674 redding zocht bij zijn overtocht op weg naar Kopenhagen en Zweden, was Sprogø „niet wel een half uur gaans in 't ronde groot". Er stond slechts één woning: „een huisje met een schuur opdat daar lijfsberging zou zijn, in alle occagien voor ongemak, door den koning bezorgt" [3]). Thans is het eilandje nog slechts 37 ha groot maar telt weer 65 inwoners [4]).

Uit Pontoppidans Kort Verslag zou men kunnen opmaken, dat de kolonisten op Sprogø in 1552 uitweken naar het toenmalige eiland Bøtø beoosten Falster, nabij Gjedser. Chr. Nicolaisen daarentegen vermoedt, dat de Bøtø-kolonisten de Nederlanders waren, die aanvankelijk op Saltholm gewoond hadden [5]). Zij moesten wegens de voortdurende overstroomingen en gebrek aan goed drinkwater dit eiland verlaten, misschien ook omdat de Deensche boeren er hun weiderechten deden gelden. Hoe dit zij, vast staat, dat in het genoemde jaar 1552 elf mannen (Pontoppidan spreekt van 13), die reeds

1) E. Pontoppidan, Kort Efterretning..., blz. 121 spreekt in 1747 van „200 à 300 jaar geleden."

2) E. Pontoppidan, Kort Efterretning..., blz. 127. Thurah, Omstændelig og Tilforladelig Beskrivelse... blz. 15.

3) Reisverhaal van Abraham van der Meersch. Handschrift in de U.B. te Amsterdam, blz. 12 e.v.

4) Folkemængden 5 November 1930 i Kongeriget Danmark. København 1931. Aan deze Statistiske Meddelelser zijn ook de andere statistische gegevens ontleend.

5) Chr. Nicolaisen meent echter, dat nog in 1580 Sprogø door Nederlandsche boeren werd bewoond. Amagers Historie II, blz. 26 en blz. 28. De namen der kolonisten ontleen ik aan Pontoppidan. Reeds Huitfeldt vertelt in zijn Danmarckis Rigis Kronicke, dat de „Bytte"-kolonisten van Sprogø kwamen.

onder Christiaan II uit Noordholland waren overgekomen, van koning Christiaan III het grootste deel van Bøtø, dat reeds in Pontoppidans dagen tot een schiereiland was geworden en thans geheel met Falster vergroeid is, voor hun leven pachtten. De hun verleende voorrechten kwamen met die der Amager-kolonisten overeen, althans in velerlei opzichten. De namen der onderteekenaars, Hans Reepslager, Jacob Cornelissen, Diric Koel, Jep Reersen, Tonnes Reersen, Niels Friis (Fries), Hans Friis, Peter Reersen, Herman Oldebrandsen, Adrian Tonisen en Tonnes Hansen, herinneren slechts zeer gedeeltelijk aan onze kolonisten op Amager.

Na hun dood pachtten hun kinderen en kleinkinderen opnieuw. Zoo vindt men onder een pachtcontract van 1610 de namen: Diric Mortensen, Cornelis Lambertsen, Hans Adriansen, Cornelis Friis, Peder Tönnesen, Daniel Tönnesen, Diric Cornelissen, Johan Lambertsen, Hübert Volgersen en Hübert Tonnesen. In 1670 werd het pachtcontract opgezegd door de toenmalige eigenaresse H. M. Sophia Amalia, die het bouwland deed omzetten in weideland. De meeste Hollandsche boeren, blijkbaar bouwboeren en tuinders, vestigden zich nu op het nabije en zeer vruchtbare eilandje Hasselø, dat een voorraadsschuur werd voor de stad Nykøping, gelijk Amager voor Kopenhagen, door de levering van wortelen, rapen, uien, enz. Door een dagelijksche scheepvaartverbinding met Rostock leverden zij ook aan deze stad hun producten, vooral boter en kaas. Eigen zeden en gewoonten werden ook hier lang gehandhaafd.

Daartoe in de gelegenheid gesteld keerden Peter Hollænder, Tygge Hollænder, Jan Albertsen met zijn zoon en Claus Adriansen naar Bøtø terug in 1685, waar zij zich op den duur met kolonisten van Falster, Laaland en Holstein vermengden. Een grafsteen op het kerkhof van Veggerløse met als opschrift: „Herunter liegen begraven Diric Jansoon Kool und sin Huusfrove Inger Elberts Dochter, storven Anno 1606 und 1605" herinnert aan deze vermenging: de naam Inger doet daar geen oogenblik aan twijfelen [1]).

In 1587 ontstond een kleine Nederlandsche kolonie op het eilandje Egholm nabij Aalborg. Onzeker is het of de kolonisten van Amager kwamen. Egholm is thans 609 ha groot en telt nu 145 bewoners.

Ook omtrent een nederzetting te Refsnaes, nabij Holbæk in midden-Seeland, waar zeer langen tijd de levenswijze, kleederdrachten en woningen aan de Hollanders van Store Magleby herinnerden, mist men desondanks absolute zekerheid. Alleen de naam Anne Villums zegt hier iets. Een naam als Rasmus Tielsen wijst echter reeds op vermenging.

Volledige gegevens bezit men alleen over een belangwekkende nederzetting, welke als gevolg van de overbevolking op Amager in 1651 ten westen van Kopenhagen ontstond, toen aan een 20-tal gezinnen

1) C. V. Christensen, Træk of Amagers Historie. Foredrag, København 1904, Christensen ontleent een en ander aan P. Rhode's Beskrivelse of Falster. E. Pontoppidan, Kort Efterretning...; Dansk Atlas III, blz. 373.

uit het Hollandsche dorp op Amager hier bepaalde landerijen ter bewoning en bewerking werden gegeven. Ny Amager noemde men deze nederzetting, ook wel Ny Hollænderby, namen met welke meer in het bijzonder respectievelijk het nieuwe, geheel onder eigen bestuur gestelde kerspel en de hierin uitgelegde plaats werd verstaan. Koning Frederik III gaf den Nederlanders zijn Ladegaardsmark: 1568 Tdr. land (886 ha) van welke elke familie 75 Tdr. (ruim 42 ha) in eigendom verkreeg [1]).

Dit lokte uiteraard menigeen, vooral omdat men toentertijd in het Deensche kerspel op Amager nog pachten moest en aan allerlei heerlijke rechten was gebonden. Wel moest jaarlijks een veel hoogere schatting dan op Amager worden betaald, namelijk 700 rijksdaalders, terwijl Hollænderby slechts 300 mark betaalde, dit is slechts 100 rijksdaalders. Deze last werd des te zwaarder gevoeld, omdat de grond in Hvidore, zooals heel deze omgeving toen heette, blijkbaar uit zulk een zware leem bestond, dat van tuinbouw niet veel kwam en men zich op den minder winst gevenden korenbouw moest toeleggen.

Bovendien ontbrak het den kolonisten aan een flink kapitaal om de nieuwe nederzetting stevig te grondvesten. Zij behoorden in het algemeen tot de minder gegoeden. Misschien ook tot de minder ondernemenden, al is dit moeilijk uit te maken. Zij werden door inderdaad zware slagen getroffen; slagen die echter ook de zij 't veel steviger gegrondveste Amager-bewoners hadden door te maken: de oorlogen met Zweden in 1658 en in 1702, de pestziekten in 1654 en in 1711 enz.

Misschien deden bij de kolonisten ook de gevolgen van de inteelt, het voortdurend onder elkaar huwen, zich gelden. Hoe dit zij, in tegenstelling met hetgeen in de 19de eeuw de Nederlanders in Amerika te zien gaven, waar de dochterkolonies en de kleindochters zich nog levenslustiger, nog vitaler, nog „kolonialer" toonden, bleek Ny Amager een van den beginne af zwakke plant, bij voortduring aan bloedarmoede lijdend.

Daarbij kwam, dat men de jonge plant geen tijd liet zich behoorlijk te ontwikkelen. Zij werd, evenals in de 19de eeuw de Nederlandsche nederzetting Roseland in Illinois, U.S.A., door Chicago, hier door de ontwikkeling van Kopenhagen overvleugeld. De kolonisten in Ny Hollænderby waren niet krachtig genoeg om daar, gelijk de Roselandbewoners in de 19de eeuw, voldoende partij van te trekken. Trouwens de koning, meer en meer oppermachtig, werd, althans hier, ook onzen Hollanders de baas, vooral toen zij in tegenstelilng met de Hollænderby-kolonisten op Amager in gebreke bleven aan de eenmaal aangenomen verplichtingen te voldoen [2]).

---

1) De namen der kolonisten zijn: Dirch Clausen Rejers, Jan Corneliussen, Peiter Jacobs, Claus Sibrandtsen, Cornelis Frederichsen, Sibrandt Clausen, Pitter Pitterson Jøres, Pitter Pittersen, Dirch Jansen, Jan Frederichsen, Jan Jansen, Wibrandt Corneliussen, Jacob Pittersen, Jan Albredtsen, Claus Frederichsen, Rejr Hendrichsen.

2) Vgl. Chr. Nicolaisen, Amagers Historie II, blz. 147 e.v. Op Amager was omgekeerd de koning nog voortdurend geld schuldig aan de kolonisten voor geleverde producten!

Ook zij hadden naar Nederlandsch voorbeeld een eigen schout — achtereenvolgens Dirch Clausen, Tønnes Jansen enz. — met 7 schepenen en een schrijver. Ook zouden zij een eigen predikant mogen hebben. Het duurde echter tot 1654 alvorens met hulp van den koning een kerkje was gebouwd, hetwelk echter reeds vier jaren later door de Zweden vernield werd. Geld voor een nieuw kerkje was er niet en nu moesten op bevel des konings alle kerken op Seeland tot den bouw er van bijdragen! Eenmaal gereed was er jaren lang geen geld voor een predikant en werd het kerkje op den duur (1681) bouwvallig!

Het plaatsje zelf was intusschen ook vernield geweest en weder opgebouwd. Niet in staat de schattingen te betalen, ontnam Frederik III den kolonisten weer een deel van het hun geschonken land. Hij bouwde er een boerderij, Prinsessernesgaard, voor zijne dochters, later zelfs een lusthof voor deze dames. Sedert werd de omgeving, vooral toen prins Frederik deze boerderijen erfde, een ontspanningsoord voor het Hof: het nog tegenwoordig zeer bekende Frederiksberg. Ook gegoede burgers bouwden er hun villa's. Thans is Frederiksberg met zijn prachtige tuinen voor heel Kopenhagen een ontspanningsoord geworden.

Een ander gedeelte van het kerspel bleek door zijn leemrijken bodem voor de tegelindustrie van belang. Op 's konings wensch werden aan de tegelfabrikanten Abrahem Wüst (1673) en Cornelius van der Veer, een Hollander, ten behoeve hunner nijverheid bepaalde gebieden afgestaan.

Reeds in de jaren 1670—1680 vestigden zich vele Denen te midden der Hollanders en kwamen er al zeer spoedig gemengde huwelijken voor, in tegenstelling met Hollænderby op Amager. In steeds sneller tempo verloor de dochterkolonie haar eigen karakter. Ten overvloede vernielde een groote brand in 1697 nog de helft van het dorp! In 1698 en 1699 ontnam de koning aan de Ny Amager-kolonisten tot verbazing van heel het Deensche volk hun land en rechten. Trouwens ook van de Denen, die zich hier intusschen hadden gevestigd, nam hij de landen enz. af. De vorst, absoluut regeerder geworden, wenschte het land voor zijn lijfgarde en de hierbij behoorende vele paarden in gebruik te nemen.

Een deel der Hollanders keerde naar Amager terug; het grootste deel, intusschen sterk met de Denen verwant, vestigde zich aan weerszijden van den tegenwoordigen Allégade. Elk hunner kreeg hier een tuin — 200 el lang en 60 el breed — in eigendom en 6 jaar lang vrijstelling van belasting. Van de 40 tuindersfamilies waren echter slechts $^1/_3$ van Nederlandsche afkomst.

Een heel enkele woning — met name het ongeveer 160 jaar oude Hollændergaarde — herinnert nog tegenwoordig eenigszins aan den „Hollandschen" oorsprong, of beter: aan den Hollandschen tijd [1]). Overigens is vooral sedert den bouw van het paleis te Frederiksberg in het begin der 18de eeuw deze buurt in nog sterker mate woonoord

1) N. Rott. Ct. Ochtendblad 24-6-'31.

en lustoord der bewoners van Kopenhagen geworden, eenigszins te vergelijken met eertijds de „plantages" in en nabij Amsterdam.

Als proeve van kolonisatie der Nederlandsche Denen werd Ny Amager echter een mislukking — zij het dan ook deels ten gevolge van sterker krachten, met name van den groei van een wel zeer nabije en machtige hof-, haven- en koopmansstad.

Zijn de dochter-nederzettingen aldus minder geslaagd, op Amager zelf bleven de Nederlanders nog lang oppermachtig en was hun dorp niet alleen economisch, maar vooral ook op het gebied van bestuur en rechtspraak een unicum: een kleine maar krachtige en in sommige opzichten communistische, geheel zichzelf besturende samenleving.

Met het bestuur, en gelijk ook ten onzent vroeger met de rechtspraak, werden belast de schout en zeven schepenen. Zij werden allen gekozen door de landeigenaren, de Gaardmænd; de schout voor zijn leven, de schepenen voor één jaar. Bovendien werd een schrijver, een secretaris, gekozen, die veelal bestemd was later den schout in diens ambt op te volgen. Gewoonlijk kwam men ééns per kwartaal bijeen. Bij zeer belangrijke zaken werden ook de schepenen van het vorige en van het voorvorige jaar uitgenoodigd hun adviezen uit te brengen en sprak men van den grooten raad. Eens in het jaar, op Nieuwjaarsdag, werd een volksvergadering gehouden, de toestand uiteengezet, als het ware rekenschap afgelegd, nieuwe voorschriften vastgesteld en de schepenen voor het komende jaar gekozen.

Viermaal per jaar ook werd recht gesproken, waarbij de schout, bijgestaan door zijn schepenen en den schrijver, als rechter optrad. Alleen bij halsmisdaden besliste de koning als opperste rechter. Wie tusschentijds een uitspraak wenschte, betaalde daarvoor 4 rijksdaalders. Men mocht de Hollandsche wetten als uitgangspunt nemen, dus oordeelen naar Hollandsch recht.

Van hoeveel belang dit was, kwam vooral bij de deeling van erfenissen tot uiting. Volgens het Nederlandsche recht erfden broers en zusters ieder evenveel, ook waar het de verdeeling van land betrof. Het Deensche recht bevoordeelde daarentegen de mannen.

Zware misdaden kwamen slechts zeer zelden voor. De Hollanders vormden een in het algemeen zeer werkzaam, daarnaast zeer rustig volkje. Gelijk nu nog in Amerika stonden zij als law-abiding, als zeer gehoorzaam aan de wet hoog aangeschreven.

Al werd er in de carnavalsdagen — herinnering aan den katholieken tijd — wel eens stevig gedronken en ook bij andere feestelijke gelegenheden, toch kwam dronkenschap niet veelvuldig voor. Dronkenschap gold onder hen als minderwaardig en verachtelijk, merkt Pontoppidan op, die tevens meent, dat zij aan hun matigheid een zeer hoogen leeftijd dankten [1]). Nog in 1797 verklaarde de dorpspredikant

---

1) E. Pontoppidan, Kort Efterretning..., blz. 144.

aan den reiziger Meerman, dat hij in zijn 12-jarigen ambtstijd er nog nooit een dronken persoon had gezien [1]).

Ook wat het huwelijksleven betreft, valt er veel goeds te zeggen. Echtbreuk kwam zeer zelden (meget sjældent) voor: daarvoor was in deze kleine samenleving de onderlinge contrôle, evenals op onze boerendorpen ook wel zeer sterk. Toch zijn er gevallen bekend geworden, evenals van buiten het huwelijk geboren kinderen, al golden ook deze als een vrijwel onbekend begrip (næsten ukendt Begreb) [2]). Veelal werd echtbreuk met een geldboete gestraft, des te grooter naarmate de betrokkenen kapitaalkrachtiger waren. Bovendien moest in de kerk openlijk boetedoening worden gedaan: de vrouwen moesten er met loshangende haren verschijnen.

Overigens strekten de werkzaamheden van den schout en zijn schepenen zich nog over tal van zaken uit. De schout beheerde ook de geldmiddelen en trad daarbij veelal als bankier op. Hij bewaarde namelijk veelal ook de overgespaarde gelden der boeren, dat der weezen enz. Ook gaf hij geld in leen, met name aan de Denen, natuurlijk tegen een betrouwbaar onderpand, bij voorkeur landerijen.

Vele transacties gingen door bemiddeling van schout en schepenen. De jaarlijksche schatting en andere verplichtingen werden door den schout voldaan en door hem weder over de dorpsbewoners verdeeld. Schout en schepenen zorgden ook voor het onderhoud van de kerk en pastorie, betaalden den door den koning benoemden predikant. Deze onkosten werden weder gedekt door stoelengelden enz.

Schout en schepenen betaalden het weiderecht voor de gemeenschappelijke gronden, ook op Saltholm en stelden ieders aandeel vast. Het Hof en de Regeering onderhandelden dus steeds met den schout, tevens 's konings vertegenwoordiger.

Zoo oefende ook niet ieder voor zich de winstgevende palingvisscherij uit. Zij was het privilegie van Hollænderby als een geheel. De gemeente had dus dit vischrecht. Alle gevangen paling werd in haar dienst door haar eigen mannen ten behoeve van de gemeente verkocht. Alleen reeds deze visscherij was zoo winstgevend — zelfs naar Holland en Engeland werd paling uitgevoerd — dat de schattingen reeds uit de palinggelden konden worden voldaan.

Ook de dorpsmolen was bezit der gemeente, het gebruiksrecht er van werd door haar verpacht.

Ook pachtte de gemeente dikwijls landerijen of nam ze van de Denen in pand om ze door haar bewoners te laten bewerken. Zoo werd sedert 1624 de eerder genoemde kroonboerderij Ladegaard meermalen door haar gepacht en de pachtsom — dit teekent de situatie

---

1) J. Meerman. Eenige Berichten omtrent het Noorden en Noord-Oosten van Europa I. 's-Gravenhage 1804, blz. 308.

2) Vgl. Chr. Nicolaisen, Amagers Historie III, blz. 77. In strijd hiermede schijnt Amagers Historie II, blz. 37. Men vergete dan echter niet, dat de schout ook rechtsprak over de bewoners van het havenplaatsje Dragør met een zeer gemengde, zij 't ook overwegende „Hollandsche" bevolking.

— afgehouden van hetgeen de vorst onzen Hollanders in totaal nog schuldig was! Deze schuld bedroeg na den oorlog met Zweden (1658—1660) ongeveer 6000 rijksdaalders! Nu werden de inkomsten, die de kroon van de Hollanders trok, er van afgetrokken, intusschen kwam er verschuldigde rente bij. In 1667 bleek door een en ander het Hof den onzen nog 2572 rijksdaalders schuldig te zijn!

Het is aan de onderlinge samenwerking der Nederlandsche families te danken, dat zij ondanks de vele oorlogen en branden zich toch telkens weer betrekkelijk spoedig wisten te herstellen en telkens opnieuw golden als de rijkste boeren van het land. Zoo beschouwde men in 1677 Jacob Jansen als een der meest welvarenden. Hij liet twee boerderijen na met een prachtigen veestapel, allerlei kostbaarheden en een groote som baar geld, te zamen geschat op een waarde van 300—400 000 Deensche kronen in onzen tijd.

Alleen reeds aan wat de boeren te Kopenhagen op de markt brachten, werd jaarlijks door ieder aan den verkoop van groenten en zuivel 500 à 600 rijksdaalders verdiend. Veel werd daarnaast nog naar elders uitgevoerd. Omstreeks 1700 golden dan ook mede door hun spaarzaamheid meer dan 20 boeren te Hollænderby bepaald als kapitalisten. In 1747 schreef Pontoppidan over de „vele duizenden rijksdaalders", die jaarlijks naar Amager stroomden, over de groote rijkdommen, die de „Hollanders" hier verzamelden, zoodat zij allen welgesteld, ja voor een deel schatrijk waren [1])!

Rijk aan land, aan geld en — aanvankelijk — aan kinderen, alle factoren, die de Hollanders tot zeer hoog aanzien brachten. „Kongens Amagerne", 's Konings Amagers noemden zij zich dan ook vol trots, ter onderscheiding van de overige bewoners van dit eiland. De uitdrukking schijnt ontleend te zijn aan het voorrecht, dat reeds Christiaan II aan de Hollandsche kolonisten op Amager had gegeven, om bij wijze van dak- muur- of deurversiering een koningskroon met daarboven een kruis ter herinnering aan hun godsdienst aan te brengen [2]). Een dergelijke versiering werd ook op den kerktoren aangebracht.

Hoe hoog de Nederlandsche boeren ook bij de opvolgers van Christiaan II stonden aangeschreven, blijkt niet alleen uit de voortdurende bevestiging, soms uitbreiding hunner privilegiën door elken nieuw optredenden vorst, maar ook uit de herhaaldelijke bezoeken, welke deze vorsten — vooral later — aan het eiland en meer in het bijzonder aan Hollænderby brachten.

Op jacht zijnde, rustten zij veelal in de pastorie aldaar uit en onderhielden de vorstelijke personen zich dan vrijelijk met de boeren. Zoo is het begrijpelijk, dat bij de inhuldiging van Frederik III in den huldigingsstoet de Deensche boerenstand door een 100-tal Amagerbewoners — voornamelijk Hollanders — werd vertegenwoordigd. Schout Dirik Cornelissen, Jacob Clausen e.a. voerden eenige dezer groepen boeren aan.

1) E. Pontoppidan, Kort Efterretning..., blz. 131 en 143.
2) Dirch Jansen, Et Hollæderminde, København 1921, blz. 1.

Een eeuw later woonden omgekeerd koning Christiaan VII en koningin Caroline Mathilde met gevolg, waaronder graaf Struensee, de vastenfeesten te Hollænderby bij (1770) [1]). Zoowel het eerder genoemde ton steken, waarbij een zeer groote rijvaardigheid werd getoond, als de volksdansen wekten de belangstelling. Zoo zelfs, dat in 1772 24 paar mannen en vrouwen werden uitgenoodigd aan het Hof hun dansen uit te voeren, o. a. hun befaamden eierdans, welken dans wij kennen van Pieter Aertsz' beroemd schilderij in het Rijksmuseum [2]).

Deze vorstengunst hechtte de Hollanders aan hun koning, maar maakte hen bovendien meer zelfbewust. Zij waren heerenboeren. Een uitzonderlijke groep, die rustig en vol vertrouwen haar weg ging. Rustig zelfs in het verkeer met het Hof. Pontoppidan, die hen persoonlijk kende, verklaarde, dat zij zoowel in hun spreken als in hun optreden een zekere deftigheid toonden, ook tegenover de zeer aanzienlijken.

Van aansluiting bij hun Deensche buren wilden zij de eerste eeuwen niet weten. Daarvoor verschilden zij te veel. Zij achtten zich zoowel materieel als geestelijk een hoogere klasse. Een huwelijk met een Deen of Deensche werd dan ook uit den booze beschouwd: men huwde dan wel zeer beneden zijn stand! Zoo groot was zelfs het vooroordeel, dat een dergelijk huwelijk tot uitsluiting leidde. De betrokkenen moesten zich dan maar te midden der Denen gaan vestigen, hetzij op het land, hetzij in de plaatsjes Sundby of Dragør. Vooral het laatste meer nabije visschersplaatsje werd aldus door vele uitgestootenen bevolkt.

Ook werd het vreemden niet toegestaan land in of nabij Hollænderby te koopen. Verkregen zij hier toch vaste goederen door huwelijk of erfenis, dan zouden deze toch op den duur weer aan Hollanders moeten worden verkocht.

Pontoppidan en Nicolaisen zien in dit streven geheel op zichzelf te blijven, in dit handhaven van eigen bestuur en rechtspraak, zeden en gewoonten, vooral een uiting van den wensch daardoor des te langer de zoo kostbare privilegiën te handhaven, welke toch ook een zoo voorname oorzaak van hun ongewone welvaart zijn geweest, naast de ontwikkeling van een wel zeer bijzondere energie. Een energie, welke verklaarbaar is door de groote vitaliteit, maar ook door het bijzondere milieu. Vestiging te midden van totaal vreemden keert als het ware naar binnen, leidt tot concentratie op eigen arbeid, minder afleiding toch als men aanvankelijk heeft. Bij de Nederlanders in Amerika kan men hetzelfde verschijnsel constateeren, al speelde daar dikwijls ook de wensch den eigen godsdienst te handhaven nog een groote

---

1) Dirch Jansen, Fastelavn in Hollænderbyen. Amager-Musæet København, 1922, blz. 65 e.v.

2) Volgens Dirch Jansen kwam deze dans nog omstreeks 1850 in het Hollandersdorp voor. Gerdt Bacher was toentertijd een vermaard eierdanser. (Aarbog... 1925).

rol, gelijk ook bij de Parsi in Voor-Indië, de Armeniërs en de Joden elders. Verschil in godsdienst toch leidt tot een wel zeer strenge isolatie met als gevolg grooter energie-ontplooiing, dikwijls eeuwen lang.

Het streven naar onderlinge huwelijken, dit verzet tegen menging met de Denen, behoeft niet op rassenhaat of rassenwaan te wijzen. Ook niet op de door de genoemde schrijvers naar voren gebrachte vrees anders de privilegiën te verliezen. Men kan dezen tegenzin beschouwen als een uiting van het groepsbewustzijn in het algemeen maar meer in het bijzonder van het stand- en klassebewustzijn, hetwelk men overal elders, maar vooral onder de gegoede boeren aantreft, ook in ons eigen land [1]).

Een huwelijk van een boerendochter met een handwerksman, al was hij ook van Nederlandsche afkomst, was evenmin gewild. In de kerk te Hollænderby hadden deze handwerkslieden, in het algemeen de niet-boeren, dan ook afzonderlijke banken. De stoelen-plaatsen bleven den boeren voorbehouden! Evenmin als de Denen mochten deze vaklieden in of nabij het dorp land koopen, wel mochten zij wat zij erfden behouden, althans zoolang zij in het dorp bleven wonen. Aan de rijderijen: het ton steken of het „de gans den kop aftrekken", mochten zij evenmin als de knechten der boeren deelnemen! Een boerentrots zooals men die ten onzent vooral in de provincie Groningen aantreft.

Dat de stand en niet het ras den doorslag gaf, komt ook tot uiting in een opmerking van den reiziger mr. Johan Meerman, die in 1797 het dorp bezocht en er op wijst, dat de Nederlanders er zelden trouwden met vrouwen uit het andere dorp, dat wil zeggen uit Taarnby en omgeving: „omdat de vrouwen in hetzelve tot een geheel ander soort van oeconomie worden opgebracht" [2]).

Zoo is het begrijpelijk, dat het eerste „gemengde" huwelijk, dat in het oog der onzen genade vond, het huwelijk was van den schout Jacob Gertsen Bacher met de zeer rijke erfdochter van den Deenschen voogd Hans Hanssen van Sundbyvester [3]). Hier was van standsverschil weinig of geen sprake meer!

Dat overigens naast den stand ook de stam niet geheel is uit te schakelen, spreekt vanzelf en ligt in de natuur der dingen. Zelfs in ons eigen land speelde dit stamverschil in denzelfden tijd een overeenkomstige rol. Belangwekkend en leerzaam is in dit geval een vergelijking tusschen de Hollanders, die zich op Amager vestigden en de

---

1) Voor mijn gevoel zijn de „standen" vooral een historisch begrip geworden. Zij leven voort uit traditie; de „klassen" zijn meer een begrip van onzen tijd. Vgl. echter Gerhardt-Albrecht, Die sozialen Klassen, Leipzig 1926, blz. 66 e.v. G. A. neemt een veel dieper gaand verschil aan. Overigens zeer eenzijdig en ingegeven door klassehaat.

2) Mr. J. Meerman. Eenige Berichten I, blz. 309.

3) Ten onrechte wordt steeds beweerd, dat dit het eerste gemengde huwelijk was, dat gesloten werd. Zoo door Dirch Jansen in zijn „Fastelavn i Hollænderbyen... Aarbog... 1925, blz. 56". Onlangs nog door Agnes Röntgen in De Telegraaf 24-1-'37.

Hollanders, die zich omstreeks denzelfden tijd op Het Bildt, te midden der met hen toch nog nauwer verwante Friezen vestigden. Welnu nog in 1787 wordt in den „Tegenwoordigen Staat der Vereenigde Nederlanden" opgemerkt, dat deze bewoners „ten grooten deele, Hollanders van oorsprong zijnde, vallen nog hedendaags, zo door hunnen tongval als kleedinge, van de overige Friezen, bij hen Oudlanders genoemd, ligtelijk te onderscheiden, gelijk ze daarmede ook zelden, door huwelijken, zich vermaagschappen" [1]).

Samenvattend zou men kunnen zeggen, dat het verschillende factoren zijn geweest: afkomst, ontwikkeling, privilegiën, welstand, kortom het *zoo geheel anders zijn* die de gewilde afzondering, die het groepsbewustzijn te Hollænderby hebben bevorderd.

Merkwaardigerwijze was men gedurende de eerste eeuwen scherper tegenover elkaar komen te staan, naarmate de belangen meer uiteenliepen, naarmate ook de economische tegenstellingen grooter werden, met name de Deensche pachter meer verarmde en de Hollandsche eigenerfde tot grooter welvaart kwam.

Meer nog dan op de Denen, keek men echter op de zoo gemengde, maar toch aanvankelijk overwegend Hollandsche bevolking van het havenplaatsje Dragør neer, welke men als ondergeschikten, ja als pariahs beschouwde! Twistte men voortdurend met de Deensche pachters over de weiderechten op de gemeenschappelijke gronden — men denke aan de meent-twisten ten onzent! — veel feller nog waren de verschillen met Dragør. Scherp teekenden zich op den duur deze verschillen af tusschen het welvarende, rustige boerendorp Hollænderby ter eene zijde en het groeiende, levenslustige, maar ook steeds meer onafhankelijk zich makende zeemansdorp Dragør ter andere zijde. Een toenemend verschil in mentaliteit, sterker naarmate de havenplaats door haar gemengde bevolking sneller verdeenschte, verscherpte hier de verhoudingen. Vooral toen de eigenerfden met Hollandsche, of wil men Westfriesche, koppigheid het bestuur over Dragør, dat zich trachtte vrij te maken, in handen wenschten te houden — ook om het aandeel, dat Dragør bijdroeg in de belastingen!

Reeds Christiaan II had ook Dragør den Hollanders toegewezen, alleen eenige vischrechten voorbehouden. Op grond hiervan eigenden de Hollanders zich in toenemende mate het bestuur over het plaatsje toe, vooral toen de koning zelf den schout van Hollænderby er als zijn vertegenwoordiger — voogd en ontvanger der in- en uitvoerrechten — benoemde.

Van oudsher gingen de bewoners van Dragør te Hollænderby ter

---

1) Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederlanden ; Vijftiende deels. Tweede Stuk (Friesland) Amsterdam, Leiden, Dort en Harlingen. 1787, blz. 437. De vergelijking is des te treffender, omdat ook hier de Hollanders de gegoeden waren, de waarschijnlijk talrijker Friezen behoorden tot de minder gegoeden. Zie vooral hierover Dr. G. G. Kloeke. De Hollandsche Expansie in de zestiende en zeventiende Eeuw en haar Weerspiegeling in de hedendaagsche Nederlandsche Dialecten. 's Gravenhage 1927, blz. 61 e.v..

kerke. Zoolang nu de bevolking uit Nederlanders bestond — menschen, die zich in het „Hollandsche dorp" niet meer thuis gevoelden, die bv. „beneden hun stand" met Deenschen waren getrouwd of er geen bestaan konden vinden, of wel zich tot de zee zoo sterk gevoelden aangetrokken, dat zij aan zee ook wilden wonen — ging dat, zij het ook mokkend, vrij goed. Er vestigden zich echter, naarmate de scheepvaart toenam, ook menschen van Seeland, van Skaane (Schonen), ja van Jutland en Noorwegen, die zich al spoedig met het hier veel minder conservatieve, want ietwat opstandige Nederlandsche element vermengden, waardoor geleidelijk de mentaliteit een andere werd. Dragør was niet typisch Hollandsch meer, evenmin als bv. te onzent Harlingen typisch Friesch [1]), of Vlissingen typisch Zeeuwsch is.

Gelijk in deze plaatsen ontstond er een verwijdering tusschen het maritieme Dragør en zijn agrarische omgeving, zich uitend in een streven naar afscheiding, naar een eigen bestuur. Daarbij kwam, naarmate het plaatsje in beteekenis toenam — het loodswezen, de berging en de vrachtvaart werden er naast de visscherij van zeer groote beteekenis — een groot gebrek aan bouwterrein, hetwelk de Hollandsche boeren op grond hunner rechten weigerden af te staan. De smalle straatjes, de dichtaaneengebouwde huizenrijen herinneren nog tegenwoordig aan dezen strijd. De grond — aldus de Hollanders — was te kostbaar om er veel voor plaatsuitbreiding van beschikbaar te stellen. Hij was voor land- en tuinbouw van te groote waarde.

De tegenstellingen namen zulk een scherpen vorm aan, dat er te Dragør een pro- en een anti-Hollandsche partij ontstond. Reeds in het midden der 17de eeuw overheerschte de laatste zoo sterk, dat zij een hunner, waarschijnlijk een Jut en schipper Mogens Nielsen tot voogd kozen (1647), die buiten Hollænderby om Dragør wenschte te besturen.

De oorlog met Zweden, de plundering en vernietiging van vele dorpen op Amager maakte aan de twisten voorloopig een einde. Wel werd Dragør bij uitzondering gespaard — de Zweden moesten hier in haast vluchten — maar de plaats was totaal verarmd. In elk geval bleken de Hollanders, zich veel sneller herstellend, weer machtig te zijn.

In een bijeenkomst op 3 December 1663 van den raad van Hollænderby en eenige vertegenwoordigers van Dragør (Mons Nielsen, Palm Hendrichsen, Piter Hendrichsen e. a.) verklaarden deze laatsten de oude overeenkomsten weer te zullen erkennen. Zoo zouden zij weer bijdragen in het salaris van den predikant in het Hollandsche dorp, zonder de bewoners hier van hun vaste kerkplaatsen te mogen verdringen. Ook zouden zij er begrafenisrechten betalen. Verder weiderechten voor het vee. Ook zouden zij als van ouds weer bijdragen in de belastingen op den ouden grondslag. Hierbij hadden de Hollanders, die voor 24 boerderijen betaalden, $^1/_6$ deel er van op Dragør

---

1) „Harlingen behoort niet tot Friesland" zegt men zelfs. Vgl. E. v. Hinte, Sociale en economische geografie van Harlingen. Harlingen 1936, blz. 75—77.

overgedragen, alsof hier vier boerderijen hadden gestaan in plaats van één (later twee). Zij beriepen zich daarbij op het oudste privilegie van Christiaan II, waarin van vier „houen" (huizen) te Dragør werd gesproken! Een jaar later werd er de Hollandsche landbouwer Jan Jansen voogd en bleef het jaren lang.

Spoedig, naarmate ook te Dragør de welvaart weerkeerde, laaiden de oude twisten echter weer op. In 1674 verzochten de bewoners van Dragør geheel van Store Magleby te mogen worden gescheiden en bij het Deensche Taarnby te worden gevoegd, welk verzoek echter door den koning geweigerd werd.

Dat de Hollanders den bewoners van Dragør alleen verplichtingen, geen rechten, gunden, blijkt nog in 1694 uit een klacht van den Hollandschen schout. Tevens komt hierin ook hun toen nog sterke neiging tot afzondering duidelijk tot uiting. Door huwelijk bleken vele stukken land te Magleby — aldus de schout — aan bewoners van Dragør gekomen te zijn. Menig bewoner van dit plaatsje bleek ook een stoelplaats in Magleby's kerk te hebben geërfd. Ook bij begrafenissen eigende Dragør zich dezelfde rechten als Hollænderby toe. Verder wenschte het opnieuw zich af te scheiden.

Weer stond de koning aan de zijde der Hollanders en bepaalde als antwoord op deze Hollandsche klacht, dat, wanneer een bewoner van Dragør grond erfde te Magleby, bij zijn dood de Hollanders het recht hadden, tegen een bepaalden prijs dezen grond terug te koopen! Grond te Hollænderby mocht alleen worden verkocht aan de inwoners van deze plaats. De stoelenplaatsen in de kerk vervielen weer aan de Hollanders. Men zou de Dragør-bewoners wel plaatsen aanwijzen! Van afscheiding zou geen sprake mogen zijn. Wel kreeg Dragør een onderschout of ondervoogd.

Overigens werd nog in 1726 de overeenkomst van 1663 door den vorst opnieuw bekrachtigd [1]).

Toch slaagde de anti-Hollandsche partij er in 1749 opnieuw in een der hunnen, weer een schipper, de Jut Cornelis Nielsen, als voogd te doen verkiezen. Dit was teekenend voor de ontwikkeling van het plaatsje, dat zich steeds meer van de Hollanders had vervreemd en gegroeid was tot een kleine koopstad met 150 gezinnen. Het bezat toen een flinke visschersvloot en een belangrijke handelsvloot, van welke laatste zeker een 100-tal schepen ten behoeve van Kopenhagen's kooplieden gebruikt werden. In 1748 bleken 100 schippers-families er 130 scheepjes van 10—15 last in bezit te hebben [2]).

Dragør werd rijp voor zelfbestuur. Reeds had het in 1707 daartoe vier mannen mogen kiezen, die als de schepenen te Hollænderby den schout, hier den ondervoogd, moesten bijstaan. Toch duurde het nog tot aan het einde der 19de eeuw, alvorens Dragør geheel van Hollænderby werd gescheiden.

---

1) Zie over dezen strijd behalve Nicolaisen ook Pontoppidan, Kort Efterretning...

2) Skippertiden paa Dragør in Dragør Museums Meddelelser Nr 1, blz. 3.

Terwijl de tegenstellingen tusschen het Hollandsche landbouwdorp en de overwegend Hollandsche havenplaats steeds grooter werden, namen die tusschen de Hollandsche boeren en de hen omringende Deensche boeren in scherpte af. Vooral gedurende de 18de eeuw ontstond er, zij het ook uiterst langzaam, eenige toenadering, welke op den langen duur in een zekere samensmelting, in een vermenging, overging. Sneller, naarmate de economische en cultureele tegenstellingen verzwakten. Naarmate ook de Denen tot welvaart kwamen en naarmate de Hollanders verdeenschten.

De groote welvaart, waartoe de onzen kwamen, de veelzijdigheid van hun bronnen van inkomsten trokken natuurlijk sterk de aandacht ook der Deensche boeren. Thans eerst zagen zij wat er van Amagers vruchtbaren grond te maken was. In allerlei opzichten volgden zij dan ook geleidelijk het Hollandsche voorbeeld, zoowel wat de wijze van landbewerken betreft, als de keuze der producten. Ook zij voerden een betere bemesting in en lieten het drieslagstelsel varen, ook zij verbouwden geleidelijk een steeds grooter verscheidenheid van producten, legden zich niet alleen op den tuinbouw toe, maar ook op het zuivelbedrijf, ja op de zoo winstgevende palingvisscherij.

Deze navolging ging in des te sneller tempo, naarmate tal van Denen dienst namen bij de Hollandsche boeren en zoo de moderne bedrijven leerden, maar ook naarmate steeds meer Hollanders zich te midden van de Denen vestigden, eerst als pachter, later als landeigenaar.

Overigens hielden nog in 1680 de Denen slechts 3 paarden en runderen op 2 Tdr. land (ruim 1 ha) tegen de Hollanders 7 stuks, wat dus zeggen wil, dat het bedrijf der Denen toen nog steeds extensief was vergeleken met dat der Hollanders.

Ook de Denen gingen te Kopenhagen ter markt. Wel werd hun Christianshavn als marktplaats aangewezen, maar de markt hier kwam niet tot bloei. Op Amagertorvet te Kopenhagen behaalden de Hollanders de hoogste prijzen. Vandaar, dat ook de Denen hier hun producten ten verkoop boden en daartoe zichzelf op Hollandsche wijze trachtten te kleeden, om toch maar voor de Amager-bewoners — en dat waren de Hollanders! — door te gaan. Zoo ver ging zelfs de navolging, dat de Deensche boeren hun vorst verzochten het Hollandsche erfrecht te mogen volgen, waarbij broers en zusters gelijke stukken land zouden erven. Het verzoek werd in 1686 toegestaan.

Van zeer groote beteekenis voor de gelijkstelling was het feit, dat de Hollanders in 1717 verplicht werden veel meer belasting te betalen. Het vaste bedrag van 300 mark (100 rijksdaalders) werd vervangen door 4½ rijksdaalder per Tdr. (ruim $1/2$ ha) Hartkorn, dat is belastbaar land, welke belasting ook de Denen betaalden.

Verder was van veel belang, dat bij een besluit van 1745 ook de Denen, in wier midden reeds tal van Hollanders boerderijen zoogenaamd pachtten, maar feitelijk reeds in eigendom bezaten, eigendomsrechten op hun land verkregen. Hiermede kon de tegenstelling pachter-eigenerfde vervallen en werden thans ook door den vorst

de Deensche boeren als de gelijken van 's konings Amagerbewoners, dat wil zeggen van de Hollanders, erkend.

Intusschen waren de Nederlanders, vooral ook door hun voortdurende aanraking met de Denen in hun handelstransacties, niet het minst door hun trouwe bezoeken aan de Kopenhagensche markt, zoozeer verdeenscht, dat zij de Nederlandsche taal niet meer begrepen en steeds meer tot het gebruik van het Deensch overgingen. Een gevolg van dezen ontwikkelingsgang was, dat men de beteekenis van eigen wets- en rechtsvoorschriften, eigen privelegies niet meer begreep. Vandaar, dat reeds in 1576 koning Frederik II, toen twijfel ontstond, ook over de benoeming van den schout, een onderzoek gelastte[1]). Ten slotte besliste de koning, dat de Hollanders zelf hun schout mochten benoemen.

Tal van moeilijkheden bleven echter of breidden zich uit. Zoo kwamen schout en schepenen en alle andere inwoners van „Grote Magelbiu" in 1615 er toe in een schrijven aan den koning openlijk te verklaren, dat zij hun door de voorouders medegebrachte verordeningen en statuten niet meer begrepen. Zij verzochten daarom invoering van het Jutsche wetboek en de Jutsche uitspraken als richtsnoer te mogen aannemen, met behoud echter van het Hollandsche erfrecht[2]). De koning stemde hierin toe, terwijl de Hollanders, hoewel thans onder het Deensche recht staande, door de keuze van het Jutsche boven het Seelandsche recht toch op het eiland ook in rechtszaken gescheiden bleven van de overige bewoners.

Nog weer later waren er in het Hollandsche dorp, die ook het Deensche erfrecht wilden ingevoerd zien[3]). De meerderheid was hier echter tegen en werd op haar verzoek en klachten in 1690 het Hollandsche erfrecht bevestigd, nadat dit naar wij zagen vier jaren eerder ook den Deenschen Amager-bewoners was toegestaan!

Dat de Nederlandsche taal steeds sterker op den achtergrond geraakte, althans steeds meer Deensche woorden opnam en daardoor voor Nederlanders onverstaanbaar werd, ondervond in 1674 de eerder genoemde Nederlandsche koopman Abraham van der Meersch, die van 26 Februari tot 2 Maart van genoemd jaar in een der voornaamste hotels van Kopenhagen logeerde „op de Amakkermart int Lekkerbeetje". Een Hollander was de eigenaar ; „'t was een seer aansienlijk logement daar wij voor een siviele prijs deftig getracteert werden". Te Kopenhagen was alles „van leeftogt abondant en goedkoop". Dit was te danken, zoo schrijft Van der Meersch in zijn reisverhaal, aan de Friesche boeren — welke hij zich echter ten onrechte uit „Vriesland" denkt en niet uit Westfriesland — „op Amak, zijnde een vet en vruchtbaar Eylandje, dat met een brug aan Coppenhage ge-

1) Chr. Nicolaisen, Schoutjurisdiktionen i Store Magleby paa Amager. Aarbog... 1917, blz. 21 e.v.
2) E. Pontoppidan, Kort Efterretning..., blz. 135.
3) E. Pontoppidan, Kort Efterretning..., blz. 137.

hegt is. Deze Vriesse, nu Amakker boeren zijn zoo vermenigvuldigd, dat dit geheele Eylandje nu alleen van haar lieden bebouwd wordt met vee, boter, melk en moeskruyden, even gelijk de kinderen Jacobs het vetste van Egypte. het land Gosen bewoonden".

Van der Meersch verbaasde zich toen hij op een marktdag de geheele markt vervuld zag met deze boeren en boerinnen „in hun onveranderlijke, sindelijke boeredragt op 't fries in hunne ongesteeve witte linnen mutsjes, lijfjes etc. en de mannen met een geplakt kraagje en een vriesse drommede muts opt hoofd met hun allerlije moeskruyden, boter, melk, hoenderen, duyven...".

Van der Meersch overdreef door Amager als uitsluitend door Friezen bewoond voor te stellen. Zoo zullen misschien op de markt ook wel Deensche Amager-boeren zijn geweest. Doch de „drommede" kameelharen muts, waarvan hij spreekt, welke nooit door de Denen werd gedragen [1]), hoezeer zij overigens de Hollanders in zeden en kleedij navolgden, wijst er op, dat hij met oude stamgenooten in aanraking kwam. Welnu, hij sprak ze aan „maar niemant kon mij verstaan, spraken niet anders als Deensch en waren alle Luuters geworden" [2]).

Dat zij Deensch spraken op de markt ligt voor de hand, is vanzelfsprekend. Het wordt ons trouwens in 1693 bevestigd door Jernskeg in zijn Korte Beskrivelse:

Det Neder-Landske Sprog Indbyrdis brugis hjemme
Men ellers kand de nock Udtale Danske Stemme.

Zij konden genoeg Deensch spreken, maar gebruikten onder elkaar in huis de Nederlandsche spraak, of zooals het elders in hetzelfde rijm heet, de taal der Westfriezen.

Nu was dat intusschen een wonderlijk taaltje geworden. In tegenstelling met het Nederlandsch onder onze Amerikaansche Calvinistische stamgenooten, hetwelk zich in de Vereenigde Staten in de kerk nog tegenwoordig handhaaft, werd juist door de kerk het Nederlandsch der Amager-kolonisten spoedig met Duitsche en met Deensche woorden vermengd. Reeds eerder wees ik er op, dat waarschijnlijk onze Katholieke kolonisten een eigen Nederlandschen geestelijken leider onder zich hadden. Spoedig gingen echter de boeren, evenals de Denen, tot den Lutherschen godsdienst over. Sinds werd onder hen veelal een Luthersch dominee uit Holstein of Sleeswijk benoemd en — wonderlijk genoeg — in de 17de en 18de eeuw eerst zoo nu en dan een tevens Nederlandsch sprekende (en schrijvende) predikant! Zoo is het aannemelijk, dat reeds in het midden der 16de eeuw de kerktaal

1) C. S. Petersen, En rejse i Danmark i vinteren 1674. Fra Arkiv og Museum Kjøbenhavn 1906, blz. 24, noot 1.

2) Reisverhaal van Abraham van der Meersch blz. 17. Ten onrechte meende V. d. M., dat zij oorspronkelijk Friesche doopsgezinden waren. Mijns inziens ten onrechte meent E. Mygdal in haar Amagerdragter, blz. 48, dat hij een Deenschen Amager aansprak. Zie Petersen.

in „Grote Magelbiu" platduitsch was [1]). Dit is des te aannemelijker, omdat het sedert zoo verhollandschte Westfriesch toen nog dichter naast het platduitsch zal hebben gestaan dan het nog tegenwoordig doet.

Hoe „gemengd" de taal der Hollandsche kolonisten dan ook werd, blijkt o.a. uit de eerder vermelde overeenkomst, welke tusschen de bewoners van Hollænderby en Dragør in 1663 werd gesloten en in 1726 opnieuw bevestigd. Ook in het psalmenboek van 1715 en in hun catechismus komt ons deze wonderlijke taal tegemoet. Tijdens het bezoek van Meerman in den zomer van 1797 was een uitgave van 1783 in gebruik, het „Nedderdüdesche Kercken und Huss-Psalm-Boeck, Tho deenst der Holländer Gemeene up Amack in drück gestellet, vermehret und in ordeninge gebracht. Copenhagen 1783, dem 268 Jahr sint der Holländer erste Ankumpfe up Amack" [2]).

Dit taalmengsel was echter reeds in Pontoppidan's dagen niet alleen voor Nederlanders, maar ook voor de Denen zoo onverstaanbaar, dat vooral ook op aandrang van velen te Dragør de koning in 1735 besloot naast den „Hollandschen" (veelal Duitschen) predikant een Deenschen aan te stellen. Zoo was het ook nog tijdens het genoemde bezoek van Meerman. De „Hollandsche" predikant was toen echter ook een "inlander", een Deen, F. C. Schmitto, die zeer goed hoogduitsch sprak en zelf een soort platduitsch fabriceerde. Hij gaf aan Meerman een proeve van dit eigen fabrikaat ten geschenke, namelijk een catechismus: „Ordnung des Heils, dörch den Catechismum Lutheri in erem Tosammenhang geföhret darin de ersten un nöthigsten Lehren unser allerheiligsten Evangelischen Religion entholden sind. Tor Erkenntnis un Befastigung des Glovens vör Junge un Olde ingerichtet un uthgefertiget tom Gebruck der Dütschen Gemene to Holländerdörp op Amack, von Frid. Carl Schmitto, Compastor der Dütschen Gemene to Holländerdorp. Copp. 1788 [3])." Dit lezend moge men dankbaar zijn, dat hij de laatste „Nederlandsch" sprekende predikant was!

De „Hollandsche" en de Deensche predikant spraken om de week. Welnu, deze officieele tweetaligheid duurde nog tot 1811, waarna het Deensch ook als kerktaal voor de Hollanders zijn intrede deed. „God zegene mijn brave gemeente und late haar dagelijks rijker worden in deine Erkenntnis, und fruchtbar sijn in allen goeden. Dat wensch van gansche harte Fridrich Karl Schmitto", aldus diens laatste Hollandsche aanteekening in het kerkenboek [4]).

Wonderlijk doet deze „gehechtheid" aan de oude taal aan. Des te wonderlijker, omdat naar wij zagen reeds in de 17de eeuw de kolo-

---

1) C. S. Petersen, En rejse i Danmark i vinteren 1674, blz. 24, noot 4. Bij bestudeering der privilegiën valt ook het toenemend aantal platduitsche en Deensche woorden op bij elke bevestiging door een nieuwen koning.

2) Mr. J. Meerman, Eenige Berichten... blz. 304. Blijkbaar een herdruk van een uitgave van 1754. Vgl. Elna Mygdal, Amagerdragter... blz. 273, noot 1.

3) Mr. J. Meerman, Eenige Berichten... blz. 306.

4) Vgl. hierover dr. P. M. den Hoed, Iets over de cultuuraanraking van Nederland met Denemarken en Zweden, blz. 4.

nisten het Nederlandsch van Van der Meersch niet meer verstonden en zij zelf veelal Deensch spraken. Dit merkte ook Meerman op: „Onder elkaar spreken zij meest Deensch" schreef deze. Slechts enkelen: de schout en eenige anderen spraken ook Nederlandsch, legden zich althans hier op toe. Sommigen hadden Hollandsche en platduitsche bijbels.

Nu bracht zoowel de handel als de drukke scheepvaart velen voortdurend met de Nederlanders in aanraking. Met name te Dragør waren er verscheidenen, die zoowel Nederlandsch als Engelsch verstonden [1]). En nu is het merkwaardige, dat juist de bewoners van Dragør, die immers voor een groot deel van het Hollandsche dorp afkomstig waren, geheel de Hollandsche levenswijze volgden, zich als Hollandsche zeelui en Friesche vrouwen kleedden — ook de Denen en Zweden, die er zich vestigden, waren er reeds na een half jaar „verhollandscht" of beter tot Amagers geworden — het eerst op het invoeren van het Deensch aandrongen. Zelfs verzochten zij naar wij zagen aansluiting bij het Deensche Taarnby Sogn, waar velen hunner reeds kerkten.

Het Nederlandsch leefde er als taal reeds lang niet meer, al bleven Nederlandsche woorden tot ± 1850 in gebruik. Het was, gelijk het Grieksch en het Latijn te onzent, op Amager een min of meer doode taal geworden, slechts officieel als kerk- en aanvankelijk als rechtstaal gebruikt om daarmede nog het eigene te demonstreeren. Het Nederlandsch gold nog als een soort voorrecht, een bolwerk voor de voor eeuwen verkregen privilegiën. Niet Dragør bezat deze, maar „Grote Magelbiu". Vandaar, dat men alleen in dit Hollandsche dorp krachtig aan de kerk- en ambstaal vasthield en daartoe soms om een Nederlandsch sprekenden predikant riep.

Zoo is het niet toevallig, dat men in het kerkje te Store Magleby nog eenige Nederlandsche opschriften aantreft. Als oudste opschrift:

„15 Hef uwe Herten opwaarts 15."

Verder op een zandsteen:

Anno C 4 1611.

Hebben Deisse Kairs Pelsmann latten Deisse Kerck
Verbetteren Up Eirr Eigene Unkosste.

Op een anderen zandsteen aangebracht na den grooten brand van 1731:

Anno 1731

Is desse Kerck Omgebouwet Up unse egen Bekostning. Dit selve Jahr, Als den 6. Juny is Köning Christian de 6. Gekronet.
Cornelis Corneliszen

Skoudt

---

1) Kai C. Uldahl, Tilstanden i Københavns Ambt ved Aar 1740. Aarbog... 1918, blz. 46. Vgl. Dr. J. W IJzerman, Amsterdamsche Bevrachtingscontracten 1591—1602. Econ. Hist. Jaarboek 17de deel. Hieruit blijkt dat er onder de schippers op Amsterdam enkelen op Amak, anderen te Kopenhagen, Elseneur enz. woonden.

Op een 12 armige lichtkroon staat:

A.B. 1730 Hilleborg Grubbe
1617
Aan de Nieuwe Kerk skaenket.

Op een collectebord:

1659
Ich wills so hebben — was fragest til darna —
Gott geve uns den ewigen Fride.

Op zij:

Dieser Taffel hat Jan Crillisen di Armen forehret Ihr gelder
In Tho sammeln.

Verder:

1729
K.T.S. — P.K.W.
Luc. 6.38. Geeft zo wor Du gegewen.
1775
Dit is de Arme Back. Geeft zo wordt Du gegeven [1]).

Evenmin is het toevallig, dat in de kerkboeken, thans in het Landsarchief te Kopenhagen bewaard, het Deensch met het Nederlandsch afwisselt. Zoo vond ik in „Hollanderdorps Kerkenboek anno 1729" onder „De namens der Gedoopten" vermeld: „1 April 1731 Krelis Jacobsen, Martjen Gerrits dogter 't laatste bruids Paar, dat in de oude Kerk getrouwt wierde". Onder 9 December van hetzelfde jaar vond ik geboren: „Thijs Pietersen Palms Soon Pieter, Niels Jacobsens Soon Pieter en Jacob Jacobsens Soon Jacob. N.B. dese drie kinderen wierden gedoopt in de Nieuw gebouwde Kerk dezelfde dag als zij ingewijet wierde". In Aug. '35 wordt van „daatter" en „søn" gesproken. Dan schrijft de Deensche predikant de „Navn". Forældre" etc. neer.

Deensch en Nederlandsch wisselen elkaar dan af. Dit is ook het geval met de aanteekeningen in het derde kerkenboek namelijk dat „voor De Hollandsche Gemeinde op Amack Anno 1770". Deze Nederlandsche opschriften en aanteekeningen vormen geen maatstaf voor het proces van verdeensching, maar worden verklaard door de aanwezigheid van een Nederlandsch schrijvend predikant. Van 1695—1735 bv. Mag. Jacob Andersen Hummer, die als „Hollandsche" predikant van 1731—'35 ter zijde werd gestaan door Mathias Jensen Hviid.

Het ging hierbij niet in de eerste plaats om het Nederlandsch, maar om het *anders* zijn, om welke reden men immers eerder reeds niet het Seelandsche, maar het Jutsche recht had ingevoerd, toen het Nederlandsche te „duister" en daarmede te onpractisch was geworden. Juist door dit *anders* zijn zou men de verkregen voorrechten langer kunnen handhaven. Mede hierom duldde men geen vreemdelingen in

---

1) Vgl. ook Dirch Jansen, Kirken i Store Magleby. Amager Musæet. blz. 56 e.v.

eigen omgeving en verzette men zich ook tegen „gemengde" huwelijken.

Ten onrechte wekken Dirch Jansen, Chr. Nicolaisen e. a. den indruk, alsof het eerste gemengde huwelijk eerst in 1759 tot stand kwam. De namen der bovengenoemde gedoopten duiden reeds op vermenging (namen als Palm en Niels bv.). Wel mag men zeggen, dat in dien tijd de toenadering tusschen Hollandsche en Deensche boeren reeds zoo ver gevorderd was, de economische en standsverschillen intusschen zoo waren verminderd, in verband daarmede ook de cultureele tegenstellingen, dat van toen af een dergelijk huwelijk, zoo het al opzien baarde, toch geen aanstoot meer gaf.

Aanvankelijk waren de Hollanders zoo zeer tegen een gemengd huwelijk, dat de betrokkenen daarbij afstand moesten doen van hun aanspraken op grondbezit in het kerspel van Grote Magelbiu. Zelfs wanneer een Hollander, die zich te midden der Denen in of nabij een hunner dorpen had gevestigd, met een Deensch meisje huwde, verloor hij alle voorrechten der Hollandsche samenleving [1]). Jernskeg wijst nog in 1693 op dit onderling huwen en ziet daar vóór alles een standenkwestie in:

Hand gjør sit Giftermaal
Med ingen anden Pige
End med sin egen Slegt
Dend kalder hand sin Lige [2]).

Maar veel later nog, namelijk in het midden der 18de eeuw, willen zij van een gemengd huwelijk niet weten. Althans Pontoppidan schrijft nog in 1747, dat zij „tot op dezen dag niet dulden dat een vreemde door huwelijk zich met hun soort menschen vermengt" [3]).

Deze neiging tot inteelt, welke men overigens ook overal elders op aarde aantreft, bij meer en bij minder beschaafde volken, had op den duur nadeelige gevolgen. Zij leidde tot verzwakking, tot een afnemen van de vitaliteit. Overigens wachte men zich hier voor overdrijving. Want ondanks den tegenstand in de kleine Hollandsche samenleving, kwamen toch meer gemengde huwelijken tot stand dan men veelal meent. Zij werden door tweeërlei bevorderd: de Hollandsche boeren namen bij toenemende welvaart ook steeds meer Deensch dienstpersoneel op hun boerderijen. Dit bevorderde het onderlinge contact. Zoo ook het uitzwermen der Hollanders over de Deensche dorpen.

Elders stelde ik vast, hoezeer juist het vreemde aantrekt en tot zeer vele gemengde huwelijken heeft geleid, waarbij van rassen- noch klassenhaat sprake was [4]).

---

1) Chr. Nicolaisen, Amagers Historie III, blz. 61, II, blz. 27.

2) „Hij huwt met geen ander meisje dan met een van zijn eigen stam, haar alleen noemt hij zijn gelijke".

3) E. Pontoppidan, Kort Efterretning..., blz. 126.

4) J. van Hinte, Het Rassenvraagstuk als ondergrond van het hedendaagsche gebeuren. Leven en Werken, Juli—Augustus 1934 en Maart 1935.

Hoe sterk echter op Amager het verzet hiertegen aanvankelijk was, bleek toen in 1670 een der Hollanders huwde met een meisje uit Kopenhagen. Hij werd bijna gesteenigd [1]! Menigeen verliet dan ook het dorp, wanneer hij voornemens was een Deensche te huwen en vestigde zich te midden der Denen, hetzij op het land, hetzij te Dragør of in de Sundby-dorpen. Zoo is het niet toevallig, dat men reeds lang vóór 1759 tal van Nederlandsch-Deensche namen aantreft onder de boeren in het Deensche kerspel Taarnby, waaruit blijkt, dat reeds in de 17de eeuw huwelijken buiten den eigen stam (exogamie!) voorkwamen [2].

Zoo wordt reeds in 1660 Svend Jansen, in 1677 Gjert Michelssøn, in 1718 Cornelius Nielsen, als pachter in Taarnby genoemd. In 1710 Jan Jensen als pachter te Sundbyvester, in 1767 Willum Christensen als landeigenaar aldaar. Te Sundbyøster is in 1767 Cornelis Olsen landeigenaar; in 1778 behooren er tot de grondbezitters: Bendt Pittersen, Ole Cornelissen, Cornelis Olsen en Hans Cornelissen. Tot de eigenaren van de Ladegaard behooren in 1782: Tønnes Olsen, Hans Crillesen en Dirch Rasmussen Dirchsen. Te Kastrup was reeds in 1660 Tønnes Hanssøn pachter; in 1760 Lars Corneliussen en in 1778 Crilles Hansen landeigenaar. Te Maglebylille waren pachter o. a.: in 1668 Hans Tønnesen, in 1694 Gert Jenssøn, in 1718 Lars Theisen, in 1752 Theis Larsen, Jan en Gjert Mogensen, in 1767 Svend Isbrandtsen. Te Tømmerup was in 1718 Esben Theisen pachter, in 1778 Ole Dirchsen landeigenaar. Te Skelgaarde was in 1688 Theis Anderssøn pachter, in 1697 Tønnes Nielsen en in 1752 Theis Nielsen. Te Ullerup behoorde in 1767 Ole Corneliussen tot de landeigenaren [3].

Vooral in Dragør had, naarmate zich hier meer vreemdelingen vestigden, een sterke vermenging plaats gelijk in zoovele havenplaatsen. De vooroordeelen waren te Hollænderby echter zoo groot, dat zij mede leidden tot de geboorte van menig onwettig kind. Zoo vermeldt het oudste bewaard gebleven „Kirkebog for Store Magleby paa Amager (1640—1728)" over de jaren 1641—1653 dertien en over de jaren 1659—1725 zesenveertig gevallen van doopplechtigheden van onwettige kinderen. Zij betroffen echter veelal het meer vlotte havenplaatsje Dragør, dat immers ook te Store Magleby kerkte. Niet allen echter. Zoo las ik: „Anno 1720 9 Maj...... gedoopt Nele Pieters Dochters onechte soon Pieter...... De vader is uytgelegt Oluf Pedersen Seelandsche Knecht van Ugeläse bij Callundborg dienende Thijs

---

1) Louis Bobé, Om Amagerland.

2) De gemengde namen aan pure navolging toe te schrijven is hier — enkele gevallen uitgezonderd — overbodig. Daartoe stond men nog veelal te scherp tegenover elkaar. Het zou ook geheel in strijd zijn met den aard der boeren. Het Deensche deel der namen is gespatieerd gedrukt.

3) De namen zijn gezocht uit de zeer vele pachters- en eigenaarsnamen, deels geheel Deensch, deels geheel Nederlandsch, deels gemengd in Chr. Nicolaisen, By-og Gaardbeskrivelse of de „danske" Byer paa Amager.

Thijsen bij de Wäle". Ook het tweede eerder genoemde „Hollanderdorps Kerkenboek" anno 1729, omvattende de jaren 1729—1770, bevat „De Naamens der Ongeegte Kinderen die alhier gedoopt zijn". Zoo ook „De Namens der Geen die Openbare Biegte gedaan hebben". Zoo op 2 Jan. 1729 „is Thijs Albregtsen Jongknegt hier in 't Hollanderdorp geabsolveert door Mag. Hümmer wegens zonde tegen 't 6 gebod begaan naar Sijn belijdenisse met een Schoonse Maagd Inger Olüfs dogter". In Januari 1731 „Krelis Teunissens Soon Pieter wegens sonde tegen 't 6de gebod begaan met Schoonsche dienstmaagd die bij Sijne ouders gedient hadde".

Aan den anderen kant was het aantal familie-huwelijken vrij groot, waartoe (tegen extra betaling!) de bijzondere toestemming van den vorst moest worden verkregen.

Het betreffende kerkenboek bevat op 10 April 1769 de mededeeling: „Teunis Jansen Dracker en Trein Jans Dogter in de Kerke getrouwt zonder Ondertrouwe en Afkondiginge van den Predik-Stoel vermedelst Konings allergenadigste Bewilliginge".

Maatschappelijk en taalkundig is verder nog belangwekkend de kennisgeving, dat op 25 Jan. 1762 „zijn Lars Thijsen en Neel Pouls Dochter in de Kerke getrouwt, zonder Ondertrouwe en zonder Afkondiginge van den Predik-Stoel, vermeedelst Konings Allergnaadigste Bewilliginge".

Of dezelfde Lars Thijsen hertrouwde? In elk geval staat onder 1763 vermeld: „Den 17 Februarij Lars Thijsen en Anna Hans Dogter in 't Huijs getrouwt, zonder ondertrouwe en zonder Afkondiginge van den Predik Stoel naer Konings Allergnadigste Bewilliginge alschoon dat de Bruijdt met haren Bruijdegoms frouwe eene Nigte was".

Namen als Lars Thijsen en Neel Pouls Dochter wijzen reeds op een vroegere vermenging van Nederlandsche en Deensche families.

Inderdaad kwamen er in de eerste helft der 17de eeuw meer gemengde huwelijken voor dan veelal wordt vermoed, al betroffen zij — evenmin als de genoemde gevallen — niet altijd de boeren-aristocratie, maar de lagere klassen, niet alleen te Store Magleby maar te Dragør. Zoo huwden bv. in de Hollandsche kerk op 20 Febr. 1729 Jens Hansen met Thrijn Clases Palm Pietersens Weduwe; op 6 Maart van hetzelfde jaar Jacob Jacobsen met Maria Anders dogter, op 21 Dec. 1732 IJsbrant Pietersen met Inger Andersdogter enz. In 1733 Peder Rasmussen met Lysbet Gerrits, Jacob Pedersen met Anna Pietersdogter Thijs Albregtsen met Thrijn Olufs dogter, Peder Jensen met Martjen IJsbrantsdogter, Pieter Jansen met Inger Jens dogter. Een naam als Thrijn Olufs dogter wijst reeds op eerdere vermenging, evenals de naam der weduwe.

Toch bleven onder de zeer gegoeden in het Hollandsche dorp gemengde huwelijken zeldzaam en openbaarde zich op den duur de inteelt o. a. in een geringer kindertal. Vandaar, dat nog tientallen van jaren na de pest van 1711 tal van landerijen onbebouwd bleven en boerderijen onbewoond. Mag men een bruiloftsgedichtje van 1759

gelooven, dan moet mede dit droevige verschijnsel er den toenmaligen schout van Hollænderby toe gebracht hebben een Deensch meisje, de dochter van den zeer hoogstaanden Deenschen landeigenaar en voogd van Sundbyvester te huwen [1]).

De schout, Jacob Gertsen Bacher, de voornaamste persoon op Amager, wiens voorschriften soms zelfs in Taarnby Sogn moesten worden opgevolgd, de eenige ook die het recht had de steeds achter elkaar marktwaarts rijdende wagens te mogen voorbij rijden, gehuwd met een Deensche! Dit maakte indruk. Men verzoende er zich mede, waar het immers de dochter van een der rijkste Denen gold! Reeds het jaar daarop volgde de schrijver, Kornelius Tønnesen Bakker, het voorbeeld en huwde eveneens een Deensch meisje te Sundbyvester, zij het reeds van gemengde bloede, waarop de naam Niel Pietters Datter wijst.

Sedert nam de vermenging sterker toe. In 1770 waren van de 92 boerderijen in het Deensche kerspel naar wij zagen de helft in het bezit van de zuiver Hollandsche Amager-boeren, van de overige 46 waren toen reeds de bewoners op een vijftal families na allen aan de Hollanders verwant [2])!

Dit nam niet weg, dat de boeren van Hollænderby zich als de eigenlijke Amager-boeren beschouwden, zoodat zij nog in 1772 weigerden met hun „Deensche" collega's, daartoe uitgenoodigd, ten hove te rijden. Alleen *zij* meenden daarvoor in aanmerking te mogen komen!

Nog in 1797 merkte Meerman hun boerentrots op en meende, zij het niet geheel terecht, dat de Hollanders „schier nimmer" met jonge dochters uit het andere, het Deensche kerspel huwden. Zijn opmerking is in zooverre juist, dat men niet gaarne een huwelijk tusschen een grondbezitter en bv. de dochter van een niet-grondbezitter zag. Onder de grondbezittende „Hollanders" en Denen ging de vermenging voort met het eerder genoemde resultaat als gevolg.

Er ontstond een gemengd Nederlandsch-Deensch boeren Amagergeslacht, dat nog heden op de eilandbewoners zijn stempel drukt. De tegenstellingen verdwenen en daarmede de privilegiën. Zoo bv. het recht om een eigen schout te mogen kiezen. Bij den dood van den schout Dirch Corneliussen — die steeds in zeer hooge achting gestaan had bij zijn vorst Frederik VI en meermalen aan diens jachtpartijen had deelgenomen — werd dit ambt afgeschaft en kreeg Hollænderby een op Deensche leest geschoeid bestuur, waarmede de toenmalige bevolking geheel accoord ging. Na ongeveer driehonderd jaren een zelfstandig bestaan te hebben geleid, werd het Store Magleby-kerspel met dat van Taarnby vereenigd tot één district: Amager Birk, waartoe ook het eilandje Saltholm werd gerekend. Hiermede verloren de „Hollanders" hun eigen rechtspraak. Op 1 Januari 1822 kwam de nieuwe

1) Dit rijm is afgedrukt in Chr. Nicolaisen, Amagers Historie III, blz. 63.
2) Chr. Nicolaisen, Amagers Historie III, blz. 65.

organisatie in werking, ter herinnering werd als districtszegel dat van Hollænderby gekozen.

Zeer geleidelijk kwam nu ook aan de twisten met de buren een einde. Een bron van oneenigheid was bv. steeds het gebruik der gemeenschappelijke weidegebieden geweest. In 1783 was wel een verdeeling tot stand gekomen, maar het duurde tot 1821 alvorens de juiste grenzen waren vastgesteld. Van de 2450 Tdr. land, welke het Hollandsche dorp waren toegezegd, behield het 1800 Tdr., dat is ruim 900 ha, terwijl het de overige gronden deels voor den aanleg van een bosch, Kongelunden, bestemde, deels aan Dragør afstond, of liever verkocht. Tevens werd nu het gemeenschappelijke gebied onder de rechthebbenden verdeeld en daarbij gelijktijdig een ruilverkaveling tot stand gebracht om de eerder genoemde dwergperceelen tot grootere en daardoor meer waardevolle stukken te vereenigen.

De economische opbloei van het eiland werd hierdoor zeer bevorderd. Vooral de Hollandsche boeren, die bij de verdeeling wel 500 ha land meer hadden gekregen dan waarop zij feitelijk recht hadden, konden opnieuw tot welvaart komen, welke welvaart in het begin der 19de eeuw gedurende den strijd van Denemarken met Engeland zeer geleden had.

Naarmate de verdeensching toenam, verbeterde ook de verhouding tot Dragør. Naast het weiderecht was een bijzonder twistpunt met deze plaats het zoogenaamde bergingsrecht. De vele strandingen van schepen maakten dit recht, waarop zoowel de bewoners van Dragør als van Hollænderby aanspraak maakten, tot een zeer winstgevend privilegie. Dragør telde omstreeks 1800 reeds 280 woningen en had toen een vloot van 100 schepen, voor een groot deel in handen van Hollanders van Store Magleby afkomstig. Vrijwel deze geheele vloot werd echter in den genoemden krijg door de Engelschen geroofd of vernield. Toch groeide de vloot weer aan, totdat de stoomvaart er een eind aan maakte. Met de komst der stoomschepen verplaatste of liever centraliseerde het scheepvaartbedrijf zich in Kopenhagen, welks haven zich voor de veel grootere stoomschepen beter leende.

Naast de zeilvaart had echter het bergingsbedrijf de meeste inkomsten gegeven. Door de toenemende scheepvaart geraakten van 1740 tot 1804 niet minder dan 550 schepen aan den grond, waardoor aan bergloon 235 000 rijksdaalders werden ontvangen. In de 19de eeuw zelfs gemiddeld 20 000 kronen per jaar! Nog in 1888 hadden er 17 bergingen plaats, daarna namen zij af. Hoewel nog in 1792 de beide predikanten te Store Magleby om een aandeel in de bergingswinst verzochten, slaagde Dragør er in het voor zijn inwoners, haven, school en bestuur te behouden.

Ook het loodswezen maakte een bloeitijd door, om later eveneens af te nemen.

Een laatste punt van ergernis bleef de kerk. De bewoners van Dragør mochten nog in de eerste helft der 19de eeuw hierin eerst plaats nemen als de Hollanders gezeten waren! Hoewel de kerk in 1855 was vergroot, waren er ondanks de jaarlijksche schatting, die

Dragør betaalde, de mooiste plaatsen voor de Hollanders. Eerst in 1885 kreeg Dragør een eigen kerkgebouw en kwam ook aan deze ergernis een einde.

Tenslotte rustten er op Dragør nog eenige oude verplichtingen ten opzichte van Store Magleby, welke, hoewel in 1872 reeds ter sprake gebracht, eerst in 1913 werden afgekocht, namelijk een aandeel in de grondbelasting, konings-, kerk- en dominees-tiend'rechten.

Zoo verdween eerst in 1913 de laatste herinnering — althans wat de „rechten" betreft — aan de overmacht, welke de Hollanders op Amager hebben uitgeoefend.

Weinig is er tegenwoordig meer, dat althans uiterlijk aan de Nederlanders herinnert. Alleen het kerkje te Store Magleby, dat nog van 1731 dagteekent, doet eenigszins Nederlandsch aan. De eerder genoemde opschriften versterken uiteraard dezen indruk. Sterker nog doen dit de talrijke namen op de grafsteenen op het kerkhof, niet alleen trouwens op dat van Store Magleby, maar ook op dat van Taarnby. De kerk te Taarnby is een echt Deensche, vooral haar prachtige meer dan 750 jaren oude toren. De zeer vele Nederlandsche namen op de begraafplaats ook om deze kerk vormen een bewijs te meer hoe de boerenstand op Amager geheel „vernederlandschte" en hier een gemengde bevolking ontstond. (Vgl. beide kerkjes op foto 2).

Let men — eenmaal opmerkzaam geworden — op de gezichten der bewoners, in de eerste plaats te Store Magleby, maar ook elders op het eiland, dan zal men daar heel wat trekken op aantreffen, die afwijken van de typisch Deensche, daarentegen zeer Nederlandsch aandoen. „Hun tronies verschillen van de Deensche en herinneren aan Nederland" merkte Meerman in 1797 op [1]). Honderd jaar later wees het Deensche blad Dannebrog er nog eens op, dat de Amagers in hun uiterlijk iets bijzonders hadden [2]). En wonderlijk: toen onlangs (Aug. 1937) een aantal dezer Deensche Hollanders een bezoek brachten aan het stamland hunner voorvaderen en zij ook het eiland Marken bezochten, was het alsof zij er hun eigen dorps- en eilandgenooten tegenkwamen. Hun leider, pastor Mogens Strunge, vertelt zelf: „Wij waren op Marken vanmiddag. Daar hebben onze menschen hun oogen uitgekeken ! ! Want daar zagen ze zich zelf en hun vrienden en bekenden. Telkens was het: „daar gaat Dirck Dircksen" en „kijk! daar gaat Grietje Sybrandsen". Deze vriendelijke, enthousiaste predikant heeft onzen verslaggevers veel willen vertellen, dat door de onzen, meer nuchter, maar niet dadelijk werd geloofd — en terecht [3]). Zijn Markensche ervaringen zijn echter zeer aannemelijk en herinneren mij aan die van een Nederlandsch-Amerikaanschen predikant, ds. A. van Arendonk, die eenigen tijd predikant was te Gansevoort nabij Schuylerville in New York State, temidden van de nakomelingen der

---

1) Mr. J. Meerman, Eenige Berichten..., blz. 307.
2) Neerlandia, Orgaan van het A.N.V. Februari 1902.
3) De Telegraaf 22 Juli 1937. Avondblad, blz. 3.

17de eeuwsche Nederlandsche kolonisten aldaar. „Eenigen zien er uit als typische Hollanders, zoodat ik mij soms bedwingen moet om hen niet in het Hollandsch toe te spreken" [1]). In beide gevallen zijn het de erfelijkheidswetten, het „mendelen", die vooral ook in verband met het eeuwen lang onder elkaar huwen hier veel verklaren.

Hetzelfde ziet men trouwens in Friesland, waar zelfs nu nog de eerder genoemde „Bildtkers" zich van de Friezen van „'t Oudland" onderscheiden, ook door hun vakkennis en hun doortastendheid [2]). Vooral echter door hun dialect, het Bildtsk [3]) of Bilkersch [4]).

Dat deze Nederlanders op Amager geen Nederlandsch meer spreken, maar Deensch, ligt na al hetgeen hierover is medegedeeld voor de hand. Toch onderscheidt het zich ook min of meer als een dialect, hetwelk door Johanna Diepenhorst minder vleiend werd vergeleken met het Deensch, dat in de achterbuurten van Kopenhagen wordt gehoord [5]). Uiteraard bevat het nog wel enkele Nederlandsche woorden als Skøjter (schuiten) en Tøynen (tuinen), væl (wel) enz.

Overigens komen er in het Deensch, naar vooral prof. Hammerich heeft aangetoond, tal van Nederlandsche woorden voor, vooral op het gebied van de zeevaart, in verband ook met de eerder opgemerkte overheerschende beteekenis der Nederlanders in de 17de eeuw [6]). Het Amager-Deensch heeft echter ook iets zangerigs, dat eenigszins herinnert aan het Hollandsch benoorden het IJ, maar ook aan het dialect van Bornholm en Skaane van waar onze boeren te Store Magleby hun dienstpersoneel betrokken.

Ook te Dragør hoort men dit dialect, vooral onder de vrouwen. Nog in het midden der 19de eeuw droegen de schepen hier min of meer Hollandsche namen: „Junge Jan", „Unge Diderick", „Marieten" enz. [7]).

Dit Deensch met sterk accent wordt, vertelde ook Strunge, nog steeds gehoord en direct herkend als het dialect der Nederlanders.

Aan hun kleeding zijn alleen nog de vrouwen te herkennen als „van Amager", voornamelijk wanneer zij op hun Zondagsch zijn. Erg opvallend is deze kleeding niet meer. Integendeel zij onderscheidt zich door haar eenvoud en stemmigheid en wordt alleen nog gedragen door de oudere vrouwen, die jong waren in de dagen (± 1894) dat Johanna Diepenhorst het Hollandsche dorp bezocht. Toen waren de jonge vrouwen geheel in het zwart gekleed en droegen coquette, zwarte laarsjes of schoentjes, een eenvoudige, zwarte japon van goeden snit

1) J. van Hinte, Nederlanders in Amerika I, blz. 78
2) De Telegraaf 15-11-1935 Av. Vgl. ook de roman van Theun de Vries (zelf een Fries, uit Veenwouden geboortig en te Sneek woonachtig): Stiefmoeder Aarde. 2e dr. Arnhem 1936.
3) J. J. Hof, Friesche Dialectgeographie. 's-Gravenhage 1933, blz. 6, 207 e.v.
4) Dr. G. G. Kloeke, De Hollandsche Expansie... blz 65.
5) Joh. Diepenhorst, Het Eiland Amager. Vragen van den Dag IX, 1894. blz. 752.
6) Verslag van Hammerich's voordracht in N. Rott. Ct. O'blad 6-10-'31
7) Chr. Nicolaisen, Amagers Historie. III, blz. 256.

en over het hoofd een zwarten doek, als een driehoek dubbelgeslagen, waarvan de punt op den rug afhing; soms was de doek aan den onderkant geheel afgerond. In tegenstelling met hun taal, deed hun kleeding denken aan dames uit den gegoeden stand [1]). Persoonlijk kon ik eenige malen vaststellen, dat de oudere vrouwen deze smaakvolle, zwarte kleeding nog dragen, de jongeren echter niet meer [2]).

Eenvoudig en overheerschend zwart was ook de oorspronkelijke kleeding der Nederlandsche kolonisten op Amager. Zij herinnerde sterk aan die, welke de zeelui en hun vrouwen in de 16de en 17de eeuw in Holland droegen en deden in snit aan die op het eiland Marken denken. Waren zij op hun mooist, dan droegen de vrouwen 8 à 9 rokken van zwart glanzend linnen of van blauw laken. Verder een pels van wit bont, kunstig genaaid en geborduurd. De mannen hadden — dit alles volgens Pontoppidan — op hun paaschbest zijnde, minstens 5 broeken aan!

Met de toenemende welvaart en onder invloed ook van de Fransche modes, welke in een residentiestad als Kopenhagen, waar de onzen wekelijks eenige malen kwamen, zich sterk deden gelden, veranderden deze mannen- en vrouwendrachten in de zoo kenmerkende Amagerdrachten, waarbij als meest opvallend verschijnsel in het begin der 19de eeuw de kniebroeken en de rokken tot aan of over de kuit door lange broeken en lange rokken werden verdrongen.

Ook kwam er meer kleur: naast het eeuwen-oude zwart verschenen vooral het rood en het blauw. In de eerste helft der 19de eeuw bv. domineerde het rood op het zwart der kerkkleedij van de vrouwen te Store Magleby; het donkerblauw op het zwart van hun bruidskleed, hetwelk bovendien rijkelijk van borduursel was voorzien. Overvloedige borduursels vond men ook op de overigens donker gehouden feestkleedij der vrouwen, terwijl tot de zwarte rouwdracht grijsblauwe schorten behoorden met blauw borduursel afgezet. Ook werden wel geheel lichtblauwe schorten bij deze dracht gedragen.

Deze meer moderne rouwdracht verving een wel zeer wonderlijke kleedij uit de tweede helft der 18de eeuw, namelijk de zoogenaamde „Jøb". Het is een soort „waaier", die in den rug van de taille tot aan de schouders rijkt, aan de binnenzijde van zwart, aan de buitenzijde van blauw of wit en rood laken is en omrand met zwarte pluche. Door het hoofd te bukken en de ellebogen buitenwaarts te keeren ging de waaier staan.

De Jøb — het woord is ontleend aan den Bijbel en herinnert aan de zorgen van Job — vormde later den zwaarsten rouw, dien men zich denken kon. De zwarte rok, die er aan gehecht was, werd over het hoofd geslagen bij kerkgang, zóóver, dat men nog juist de psalmen lezen kon. Men liet het gelaat meer vrij, naarmate men in bloedverwantschap verder van den doode afstond. Hoewel men ze in de 19de eeuw minder in gebruik zag, vertelt Dirch Jansen toch nog van een

1) Joh. Diepenhorst, Het Eiland Amager... 1894.
2) Vgl. foto 8.

begrafenis in 1851, waarbij een 60-tal vrouwen, die twee aan twee direct achter de baar volgden, terwijl de mannen den stoet sloten, deze Jøb droegen [1]).

Meerman ontmoette eenige bejaarde aldus gekleede vrouwen. Zij lieten hun jak van achteren „omtrent als de pronkende wieken van een kalkoenschen haan, omkrullen met twee verschillende couleuren, bv. wit en rood" [2]). De vrouwen droegen toen (1797) nog korte rokken, naar de markt gaande donkerbruine jakken, een bonten neusdoek om den hals en een hooge kap op het hoofd.

Wat den hoofdtooi betreft, toonde zich ook hier eeuwen lang de voorliefde der Nederlandsche vrouwen voor het hagelwitte linnen in het dragen van een wit kapje waar over een witte muts, waarschijnlijk een herinnering nog aan het voor Nederland zoo karakteristieke witte ondermutsje, waarover een linnen hoofddoek van onze vrouwen in de 16de eeuw en uit de 15de eeuw afkomstig [3]). Juist in Meerman's tijd werd echter de witte muts door de blauwe verdrongen. Niet dat het witte linnen of dundoek verdween. Men bekijke slechts de fraaie afbeeldingen in kleuren in Elna Mygdal's prachtwerk over de kleederdrachten op Amager. Hagelwit blijken er de schorten der keukenmeisjes te zijn!

Verscheidenheid heerschte er ook in de kleeding der kinderen, al naar den leeftijd.

Betrekkelijk eenvoudig was de kleedij der mannen. Zwart en bruin overheerschten hierbij. Het wonderlijke ronde uit filt bestaande met blauw kameelhaar overtrokken hoofddeksel werd in de 19de eeuw door een soort van hoogen hoed vervangen. Herinnerde de 17de en 18de eeuwsche kleedij aan die der Markers, die der 19 de eeuw doet aan die der Urkers denken. Een keurig paar schoenen hoorde bij de zwarte Zondagsche kleedij. Zij werden versierd met „ronde kwastjes, uit een koper pennetje uitbottende", aldus Meerman. De mannen droegen het haar rond en kort afgesneden. In tegenstelling met de vrouwen droegen zij weinig of geen sieraden, soms onze „Zeeuwsche" knoopen.

De vrouwen daarentegen droegen kostbare spelden en gespen. Aan de gespen op de borst werden door de meisjes hun naamletters gedragen, veelal een viertal: de eerste letter van den eigen voornaam, die van den voor- en achternaam van den vader en een D (Datter of dochter). Dit laatste was een gewoonte medegenomen uit het Oude Land. Zij is den laatsten tijd te onzent opnieuw in gebruik genomen, zij het ook gewijzigd.

---

1) Dirch Jansen, Ligbegængelse i Hollænderbyen i Aarene omkring 1840—1880 in Et Hollaenderminde, blz. XI. Ondanks verschillen zie ik toch eenige verwantschap tusschen deze Jøb en de faldettas, welke ik de vrouwen op het eiland Malta zag dragen. — Ten onzent sloegen de Jordaanvrouwen veelal den bovenrok over het hoofd bij slecht weer gelijk de Amager-vrouwen hun schorten.

2) Mr. J. Meerman, Eenige Berichten..., blz. 308. Vgl. foto 9.

3) J. H. Der Kinderen-Besier, Mode-Metamorphosen. De kleedij onzer voorouders in de 16de eeuw. Amsterdam 1933, blz. 108.

Helaas zijn de kleurige vrouwendrachten, die te Dragør zelfs nog iets kleuriger waren, onder de Deensche Amagers eenvoudiger, maar ook minder voornaam, thans vrijwel geheel verdwenen. Zij worden nog slechts in het Deensche Volksmuseum, in de musea te Store Magleby en Dragør en in eenige particuliere verzamelingen bewaard. Omstreeks het midden der 19de eeuw verdwenen zij geleidelijk. Eerst de mannendrachten, daarna ook die der vrouwen. Een zekere bescheidenheid, er tegen op zien op te vallen, droeg hiertoe bij. Met name de gewoonte om de Amager-vrouwen te Kopenhagen na te roepen „Amagermor, gi' mig Guleror" (Amagervrouw, geef mij wortels) droeg hiertoe bij [1]). Men wenschte rustig en ongehinderd te gaan, wat in de eeuw der democratie niet altijd makkelijk gaat, vervlakkend als deze democratie nu eenmaal werkt door de gelijkheid die zij eischt.

Het laatste paar, dat in deze zoo kenmerkende Amager-kleedij in het huwelijk trad, was het echtpaar „Dirch Jansen—Aght Pitter Bacher Datter" in 1881. (Vgl. foto 14).

Thans — ik herhaal het — zijn deze zoo merkwaardige Amagerdrachten als veelal elders tot museumartikelen geworden, die hoogstens bij feestelijke gelegenheden — vorstelijke bezoeken en nog onlangs bij de herdenking van het 750-jarig bestaan van den toren van Taarnby [2]) — worden voor den dag gehaald uit de oud-Hollandsche kleerkisten, zooals o. a. de oude Dirch Jansen er vol trots mij een toonde.

Ook wat de woningen aangaat, merkt men niet veel meer op, dat aan Nederland herinnert. Zeer zeker niet wat het uiterlijk betreft, wat men hieromtrent ook vermeldt. Zelfs de „oud-Hollandsche" boerderij waarin het Amager-museum is gevestigd is geheel een typische Deensche (Seelandsche) boerderij. Zij bestaat uit vier vleugels, gebouwd om een vierkante binnenplaats met of zonder mesthoop, zooals zij in de 18de en 19de eeuw overal in Denemarken zijn ontstaan, de oude één- en tweevleugelige typen verdringend. Ten onrechte meent Elna Mygdal in haar genoemd prachtwerk, dat de hier veel voorkomende „Kvist" met het topgeveltje boven de woningdeur typisch voor Amager zou zijn en ontleend is aan den Hollandschen gevel [3]). Zoo vindt men bv. in het Noorden van Jutland in het landschap Thy, waar de boerderijen veelal twee vleugels hebben, in hoekvorm gebouwd, ook een „Korshus", een zoogenaamde Kvist [4]).

In hoeverre de onzen vroeger ooit iets van den Westfrieschen bouwtrant naar Amager hebben overgebracht, zal wel altijd een geheim blijven. Er bestaan hieromtrent geen afbeeldingen noch beschrijvingen.

---

1) Elna Mygdal, Amagerdragter..., blz. 2.

2) Het was bij dit laatste feest dat, naar in ander verband eerder werd opgemerkt, de koning, de koningin, de Nederlandsche, *Belgische* en Zweedsche gezanten aanwezig waren. Vgl. Nieuwe Rott. Ct. 27 Oct. 1936 Ochtendblad C.

3) Elna Mygdal, Amagerdragter..., blz. 127, figuur 104.

4) H Zangenberg, Danske Bøndergaarde, København 1925, blz. 42.

Zelfs Jernskeg rept er niet van. Hoewel Nicolaisen in het tweede deel van zijn werk over Hollandschen invloed op het uiterlijk der boerderijen spreekt, toont hij dezen invloed nergens aan, vertelt zelfs in het derde deel, dat deze invloed geheel is verdwenen [1]). Dat zij op Hollandsche wijze hebben gebouwd, is dan ook geheel onzeker. Trouwens zij kwamen in door de Denen verlaten woningen, die zij hebben verfraaid, niet geheel nieuw behoefden in te richten. Onze boeren in de Vereenigde Staten bouwden in de 19de eeuw evenmin op Hollandsche wijze.

Daartegenover staat, dat onze 17de eeuwsche stedenbouwers in het buitenland wel op Nederlandsche wijze bouwden: in Zuid-Afrika en in Amerika, maar vooral ook in het Oostzeegebied, waar nog tegenwoordig menige stadskern aan Nederland herinnert [2]).

Daarbij komt, dat reeds gedurende de Gravenveete (1533—1536) heel Hollænderby vernietigd werd en dus reeds zeer spoedig geheel opnieuw moest worden opgebouwd. In elk geval: mocht er Hollandsche invloed geweest zijn, deze zal steeds geringer geworden zijn na elke verwoesting, na elken brand. Maar zelfs van de boerderijen uit het begin der 19de eeuw is er geen enkele meer over. Bij een brand in 1809 werden 23 boerderijen vernield te Hollænderby, bij een brand in 1821 bijna heel het noordelijk deel van het dorp, waaronder de boerderij van den dorpssecretaris, van den schrijver of skriver. De meeste documenten op het Hollandsche dorp betrekking hebbend zijn toen verloren gegaan. Na deze branden werden de boerderijen meer uit elkaar gebouwd, deels langs een zijweg, deels ook op de vroeger gemeenschappelijke markgronden. Wat er van de oudere boerderijen nog over was, verbrandde in de 20ste eeuw, bv. de boerderijen van Jan Wibrandt en van Jan Theisen in 1910, de oude Ladegaard van Hans Crillesen te Taarnby in 1912. De Ladegaard was toendertijd in het bezit van Dirch Rasmussen Dirchsen. Met deze hofsteden gingen tevens kostbare inboedels, vooral oude meubels, aardewerk, oud tin enz. verloren. Wat heel erg jammer is, omdat juist het binnenhuis, het interieur nog de meeste herinneringen aan het oude Holland bezat, het meest „typisch Amager" was geworden.

Veel meer nog dan de Denen leefden de Hollanders binnenshuis en besteedden als echte huismusschen veel zorg en geld om de woning zoo gezellig mogelijk in te richten. Naar Hollandschen smaak was de woning van buiten veelal lichtgeel geschilderd, de deuren en vensters groen. Het inwendige was veelal lichtblauw en groen met roode strepen en bloemen. Zoo de zolderingen, de raamkozijnen, de paneelen enz. In de mooie kamer, de pronkkamer, was de zoldering veelal beschilderd met bijbelsche of andere tafereelen en waren de balken van Westfriesche inscripties voorzien. Door de voortdurende handelsrelaties met Holland werden aldaar, naast de stoffen voor de kleeding,

1) Chr. Nicolaisen, Amagers Historie II, blz. 135; III, blz. 116.

2) Dragør heeft het karakter van andere Deensche havenplaatsjes, is Deensch van uiterlijk, al doet het huis van Skipper Jens Eyberts, de „Hollander" even aan Noordholland denken.

tal van kunstvoorwerpen aangekocht; Oostindisch porselein, Delftsch en Makkumsch aardewerk enz.

Vermaard als de vrouwen te Store Magleby en vooral te Dragør werden door hun weefkunst en borduurwerk, versierden de fijnste, soms ook de meest bonte weefsels en borduursels hun kamers. Deze kamers, die voor zooverre nog aanwezig, naar de eerder genoemde musea werden overgebracht, zijn even beroemd geworden als ten onzent de zoogenaamde Marker en Hindelooper kamers. Ook deze „kamers" zijn dus thans, gelijk de kleeren, voornamelijk museumobjecten geworden: rariteiten.

Het eenige, dat nog leeft, zijn de vastenavondfeesten, die bij ons onder de Protestanten verdwenen zijn. Vroeger duurden deze vastenavondfeesten — carnaval klinkt te katholiek! — eenige dagen: de „vette dagen" der Roomschen. Zij werden door de boerenzoons op den Maandag van vastenavond „ingereden". 's Middags werd de kat uit de ton geslagen. Een ton, waarin een levende kat, werd aan een touw tusschen twee palen opgehangen. De boeren reden te paard onder de ton door en gaven met lange stokken de ton een stoot. Ten slotte viel de bodem er uit en zocht de angstig schreeuwende kat een goed heenkomen. Zijn verlosser werd voor een jaar kattenkoning en was een jaar lang vrijgesteld van belastingen.

Ruwer nog was een tweede spel, waarbij een levende gans met haar pooten aan een touw tusschen twee palen werd opgehangen en haar hals met groene zeep werd ingesmeerd. De boeren reden weer te paard onder de gans door en trokken aan haar hals. Wie deze ten slotte in zijn handen hield was ganzenkoning voor een jaar.

Vele aanzienlijken uit Kopenhagen woonden deze wel zeer ruwe feestelijkheden bij. Ook de bekende en geleerde Deen Holger Jacobæus schijnt de spelen te hebben aanschouwd en maakte er zelfs in zijn reisboek (1671—1692) eenige ietwat wonderlijke schetsen van [1]). Jernskeg beschreef de spelen in zijn Korte Beskrivelse.

Op aandrang van hun predikant Mathias Hviid, die de Hollanders in een preek van de ruwheid overtuigde (1733), werden sindsdien de levende dieren door opgezette vervangen [2]).

Het ganzenspel verdween geheel, het kattenspel of liever het tonslaan bestaat nog heden en trekt nog steeds ook hooge, zelfs vorstelijke, bezoekers. Zoo woonde in 1932 koning Christiaan X het „katknuppelen" bij, dronk met den kattenkoning Willum Petersen, zoon van den heereboer Jan Petersen een glas punch en schonk hem een eierbeker van gedreven zilver [3]).

's Avonds en ook den dag daarop werd druk gedanst. Feitelijk kan men van een feestweek spreken. Bezoeken werden in de naburige dorpen afgelegd, op koffie en Amager-punch getracteerd. Den volgen-

1) Holger Jacobæus Rejsebog, København 1910, blz. 70 en 71.
2) E. Pontoppidan, Kort Efterretning..., blz. 144.
3) Handelsblad 16-2-'32.

den Maandag reden de oudere boeren de feestweek in optocht uit, vroeger in de feestkleedij gehuld, later toch nog steeds met een hoogen hoed getooid en voorafgegaan door vaandeldragers en speelmannen [1]).

Men kan in deze spelen, die, volgens Dirch Jansen, hier door de Hollanders waren in gevoerd, volgens anderen echter niet typisch Nederlandsch waren, maar ook elders in Denemarken voorkwamen, nog overblijfselen (relicten) zien uit den katholieken tijd. In elk geval de vasten- of vastelavond: Fastelavnen.

De andere dorpen hebben het tonslaan overgenomen. Te Dragør werd het zelfs een kinderspel. Hier speelden de kinderen — de ouderen herinneren het zich nog — ook veel met bikkels, gedurende de Paaschdagen met eieren (in plaats van met knikkers). Als kenmerkend Nederlandsch beschouwt men er de nog bestaande gewoonte met Kerstavond een schoen buiten de deur te zetten, hopend er den volgenden ochtend geschenken in aan te treffen — herinnering aan ons St. Nicolaasfeest.

Dat dit energieke, welvarende Amager-volk ook gedurende de 19de eeuw telkens opnieuw de aandacht trok van vreemdelingen, zoowel als van de Denen zelf, ligt voor de hand, vooral zoolang zij in hun uiterlijk, hun kleederdrachten nog het eigene toonden. Bepaald enthousiast was aan het eind der 18de eeuw de Zwitsersche geleerde P. H. Mallet, die jaren lang te Kopenhagen hoogleeraar was en Amager uit eigen aanschouwing zal hebben gekend. Over de Hollandsche kolonie sprekend verklaart hij: „Cet établissement très sagement conçu et trop peu imité, réussit parfaitement et a eu depuis toutes les heureuses suites qu'on pouvait attendre des bornes étroites dans lesquelles il était renfermé". Het eiland werd „d'une lande stérile en peu de temps un jardin d'un aspect riant et d'un excellent produit". De Nederlanders leerden het Noorden „où le préjugé et la paresse faisaient sans doute croire, comme cela est souvent arrivé, que le climat ne pouvait produire ces dons précieux de la nature...... l'art de se procurer ces richesses nouvelles, plus réelles sans doute que celles que les rois et les nations se disputent souvent avec tant de fureur". „Heureux le Dannemarc si dès-lors il eut cherché dans son propre sein les trésors que l'industrie y peut si facilement faire naître......" [2]).

Vol bewondering was ook de Belgische geleerde J. J. Altmeyer, die in 1841 Amager bezocht en het met een wel zeer werkzame mierenhoop vergeleek. Het Hollandsche dorp herinnerde hem „à un village de Flandre" [3]).

Veel belangstelling toonde ook de Franschman A. de Marsy, die Amager in 1873 bezocht en de werken van Pontoppidan en Mallet bestudeerd had. In een voordracht, die hij te Amiens over dit bezoek

---

1) Zie de afbeelding in Dirch Jansen, Fastelavn i Hollænderbyen paa Amager. Aarbog... 1925. Vgl. zijn overeenkomstig artikel in Amager Musæet 1922.

2) P. H. Mallet, Histoire de Dannemarc, tome V. Genève et Paris 1787.

3) J. J. Altmeyer, Voyage dans les villes Hanséatiques et en Danemark, par la Hollande et l'Allemagne". Liège 1842, blz. 71—73.

hield, verklaarde hij sterk te zijn getroffen „de la ressemblance que ces maraîchers offrent sous certains rapports avec les hortillons qui viennent dans leurs barques alimenter vos marchés et vous apporter le produit de leur labeur journalier" 1). Belangwekkende opmerking, omdat ook de tuinders om Amiens uit Holland afkomstig waren.

Op de Parijsche tentoonstelling in 1867 hadden de Amager-kleederdrachten, gedragen naar de beschrijvingen van Pontoppidan, reeds eerder de aandacht getrokken.

De kleederdrachten niet alleen, heel het huiselijk leven begon de aandacht der schilderswereld te trekken. Julius Exner, geboren in 1825, werd de picturale verheerlijker van het leven op Amager. Zijn schilderijen hebben daardoor niet alleen een aesthetische maar ook in onzen tijd een groote historische waarde gekregen. In 1851 kwam deze Deen op Amager en woonde er in bij Zibrandt Jansen in de oude boerderij, die later aan Jan Wibrandtsen overging en helaas in 1910 door brand werd vernield. Exner geraakte met de familie Jansen zeer bevriend en heeft Jansen en zijn vrouw in hun typische Amager-kleedij geschilderd. Tot zijn meest bekende Amager-schilderijen — hij schilderde ook elders in Denemarken, vooral op Fanø, bij voorkeur het binnenhuis der boeren — behooren: Een Amager-vrouw telt haar geld; Een kinderdoop; Bezoek bij grootvader; Een danspartij op Amager enz. Het Kunstmuseum te Kopenhagen bezit verschillende zijner werken, met name: Een vrouw van Amager (1851); het genoemde Bezoek bij grootvader (1852) en Een danspartij op Amager (1853). Ook in de verzameling van Hirschsprung, die overigens meer moderne schilderijen bevat, merkte ik er eenige op, o.a.: Een Amager-kamer (1853) en Een bezoek bij grootvader, hetwelk na dat in het Kunstmuseum, namelijk in 1853, is ontstaan.

Bekend is ook een veel later werk, namelijk van 1890: Het kleeden van de bruid, in het museum te Aalborg.

Van geheel anderen aard èn wat de techniek èn wat de onderwerpen betreft, zijn de schilderijen van Theodor Philipsen 1840—1920, die onder invloed van het Fransche impressionisme niet het leven binnenshuis, maar dat buitenshuis tot onderwerp koos. Hij werd een der verdienstelijkste Deensche landschapschilders. Voor ons belangwekkend zijn z'n schilderingen van het eiland Saltholm, dat als weidegebied voor onze stamgenooten van zooveel beteekenis was en nog is. De genoemde Hirschsprung-verzameling bevat een tiental zijner werken: paarden, koeien en kalveren weergevend op Saltholm. Op de Deensche tentoonstelling te Amsterdam, gehouden in Maart 1934, werden eenige zijner Amager- en Saltholm-schilderijen geëxposeerd, o. a. het ontschepen van het vee, dat op Saltholm geweid was, te Kastrup.

Zijn aldus Exner en Philipsen, daarnaast Boysen en Johansen, de schilders van Amager's leven geworden binnens- en buitenshuis; de meermalen genoemde Elna Mygdal heeft de ontwikkeling der Amager-

---

1) A. de Marsy, Les Horticulteurs Hollandais de l'île d'Amack à Copenhague. Amiens 1873.

drachten, die juist in Exner's dagen op den achtergrond geraakten, voor altijd in haar reeds vermelde monografie vastgelegd. Bekender echter nog — zij het veel te veel geïdealiseerd — is het leven op Amager geworden door de in Denemarken wel zeer populair geworden operette: En Søndag paa Amager, waarvan de slotzang

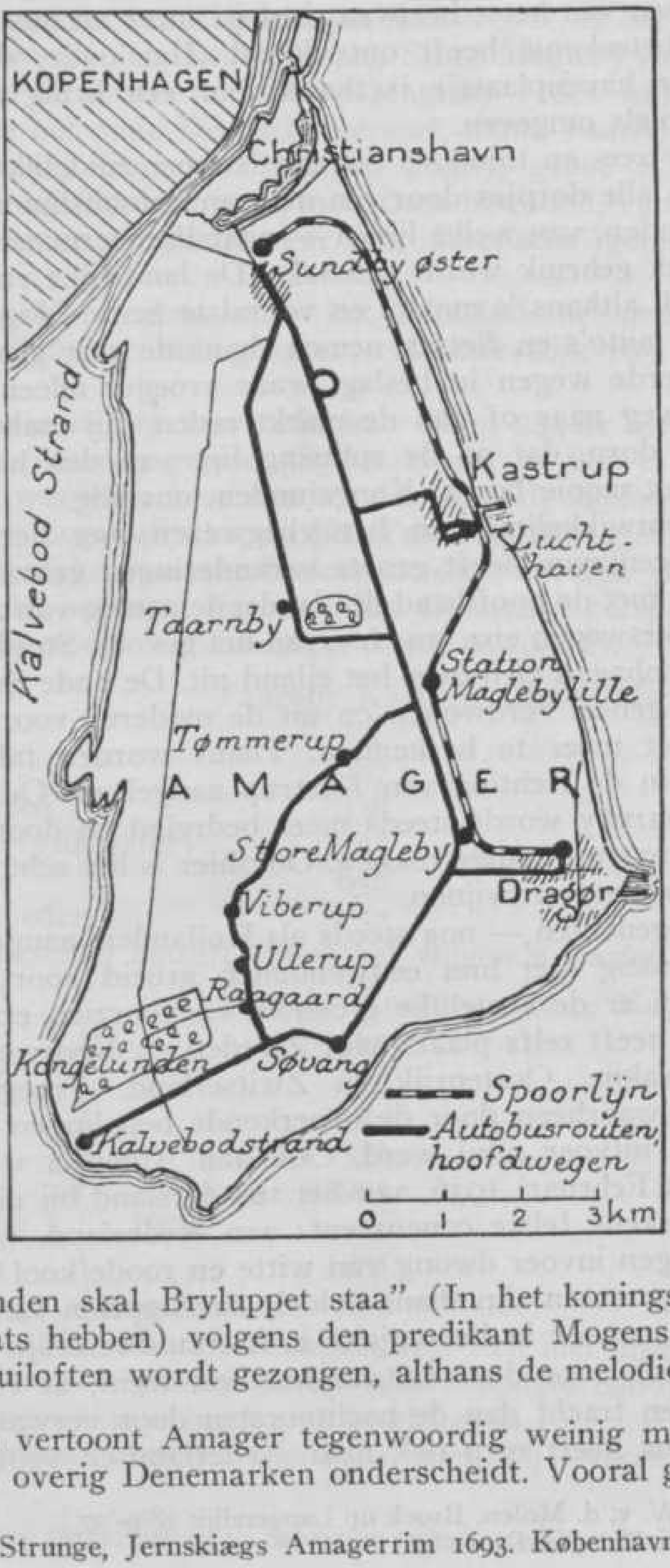

„I Kongelunden skal Bryluppet staa" (In het koningsbosch zal de bruiloft plaats hebben) volgens den predikant Mogens Strunge nog steeds op bruiloften wordt gezongen, althans de melodie [1]).

Overigens vertoont Amager tegenwoordig weinig meer waardoor het zich van overig Denemarken onderscheidt. Vooral gedurende het

1) Mogens Strunge, Jernskiægs Amagerrim 1693. København 1935, blz. 5.

laatste kwart der 19de eeuw en gedurende de 20ste eeuw verloor het steeds meer het typisch eigene. De aanleg van een spoorlijntje van Kopenhagen over Store Magleby naar Dragør in 1905 droeg daartoe bij. Het lijntje, 12 km lang, bevorderde de economische ontwikkeling van het eiland. Het bracht menigeen er toe aanvankelijk alleen 's zomers, later permanent, verblijf te houden in Dragør, dat zich na het verplaatsen van het scheepvaartbedrijf meer en meer tot een badplaats van beteekenis heeft ontwikkeld. Het oude, dichtbebouwde maar heldere havenplaatsje is thans door een kring van villa's en eenige badhotels omgeven.

Een nieuw zee- en tuindorp Søvang is meer zuidelijk ontstaan.

Thans zijn alle dorpjes door een net van autobuslijnen met Kopenhagen verbonden, van welke lijnen — naar ik meermalen opmerkte — een zeer druk gebruik wordt gemaakt. De landelijke rust is dan ook op het eiland, althans 's zomers en vooral te Store Magleby, verdwenen. Bussen ,auto's en fietsen nemen thans de zeer gemoderniseerde en geasfalteerde wegen in beslag, waar vroeger alleen de tuinderswagens op weg naar of van de markt reden. Zij maken vooral het Hollandsche dorp, dat op de splitsing ligt van den hoofdweg naar Dragør en het mooie bosch, Kongelunden, onveilig.

Ook de ontwikkeling van het vliegwezen met het vliegveld te Kastrup als centrum, heeft groote veranderingen gebracht. Een zeer druk verkeer met de hoofdstad des lands, de aanleg van zeer moderne, breede verkeerswegen enz. was hiervan het gevolg. Steeds meer breidt de stad Kopenhagen zich over het eiland uit. De oude Sundby-dorpen zijn feitelijk geheel verdwenen en uit de moderne voorstad van Kopenhagen niet meer te herkennen. Thans worden tal van nieuwe woonwijken in de richting van Kastrup aangelegd. Ook het nu nog landelijke Taarnby wordt steeds meer bedreigd en door den Kopenhagenschen magneet aangetrokken. Ook hier is het echt dorpsche, het landelijke aan het verdwijnen.

Onze stamgenooten — nog steeds als Hollanders aangeduid — gaan intusschen rustig met hun eeuwenouden arbeid voort. Nog steeds verbouwen zij er de kostelijke groenten en voorzien er Kopenhagen van. Export heeft zelfs plaats naar Zweden en Noorwegen, Finland, Tsjecho-Slowakije, Oostenrijk en Zwitserland. Vroeger ook naar Duitschland, waarheen door de beperkende bepalingen der Duitsche regeering de uitvoer nihil werd. Ook aan Amerika werd geleverd, eens zelfs, in Februari 1936, aan het tuindersland bij uitnemendheid, aan Denemarkens felste concurrent: aan Nederland, waar misoogst toen tot eenigen invoer dwong van witte en roode kool [1]).

Naast de groenten zijn thans ook de aardappelen van belang. Menigmaal ziet men er in het najaar in het zuidwestelijk deel van het eiland, dat zich voor deze cultuur het best leent, de rookkolommen opstijgen. Men tracht dan de nachtvorsten door verwarming te verdrijven. Thans heeft men ook naar Nederlandsch voorbeeld kassen

1) Brief P. W. v. d. Molen, Broek op Langendijk 28-9-'37.
Zie verder De Telegraaf 21-2-'36.

ingevoerd. Wandelend van de Sundby-dorpen naar Store Magleby, ziet men reeds op tal van plaatsen deze industrialisatie van den tuinbouw. Ook de graanbouw heeft zich nog hier en daar gehandhaafd, evenals de veeteelt. Omtrent het gebruik van den bodem verstrekte men mij te Kopenhagen op het statistisch bureau (Det Statiske Departement) op 11 Aug. 1932 tal van belangwekkende gegevens [1]).

Voor zooverre niet tot Kopenhagen behoorende, is het eiland ingedeeld in het oude Hollandsche kerspel, Store Magleby Sogn, 1759 ha groot, waartoe de gemeenten Store Magleby (1601 ha) en Dragør (158 ha) en in het oude Deensche kerspel, thans Taarnby Kommune (waartoe Taarnby Sogn en Kastrup Sogn), groot 4538 ha. Store Magleby Sogn wordt door 3324 menschen bewoond, van welke 1225 te Store Magleby en 2099 te Dragør. Het „Deensche" gebied telt 10019 inwoners.

Van al deze bewoners waren in het „Hollandsche" gedeelte 104, in het „Deensche" 233 grondeigenaren, respectievelijk 105 en 248 houders van vee.

In 1931 waren in het Store Magleby Sogn 243 ha met granen bebouwd, in het Taarnby-gebied 387 ha. Haver en tarwe staan hierbij bovenaan. Zij werden echter overtroffen door de aardappelen, die in Store Magleby Sogn 487 ha, in het Taarnby-land 438 ha in beslag nemen. De eigenlijke groenten besloegen respectievelijk 314 en 656 ha. (Men houde in het oog, dat ook het Deensche kerspel door zeer vele nakomelingen der Nederlanders wordt bewoond).

	Taarnby-Kastrup ha	Store Magleby-Dragør ha
Granen	387	243
Aardappelen	438	487
Wortelen (gulerøder)	25	9
Groenten	656	314
Weidegebieden	152	105

Wat den veestapel betreft, diene het volgende staatje:

		Taarnby-Kastrup	Store Magleby-Dragør
Paarden	1931	564	286
Runderen	1931	308	315
Varkens	1931	1144	743
Schapen	1929	531	7
Kippen	1929	25903	8265
Kalkoenen	1929	56	27
Eenden	1929	1251	301
Ganzen	1929	473	351

Blijkt hieruit, dat de oude veelzijdigheid zich met uitzondering van de visscherij en scheepvaart tot op zekere hoogte handhaaft, tevens blijkt, dat tuinbouw in ruimen zin hoofdzaak is.

Zelf exporteeren onze stamgenooten niet. Zij leveren aan Kopen-

1) Ook op deze plaats betuig ik daarvoor mijn hartelijken dank.

hagen. Hier wonen de exporteurs naar het buitenland. De onzen zijn de tuinders gebleven en behooren als zoodanig tot de welvarendste bewoners van het platteland. Dit bewijzen o. a. de belastingcijfers, vooral wanneer men Store Magleby met het thans zooveel dichter bevolkte Dragør vergelijkt of met het Deensche, deels voorstad van Kopenhagen geworden Taarnby Kommune.

	Aantal bewoners	Betalers vermogens-belasting	Totaal vermogen Kr.	Vermogens-belasting Kr.
Taarnby K.	10019	316	15492100	35518
Store Magleby K.	1225	148	7178800	12185
Dragør K.	2099	140	7191800	20276 [1])

Gegoede tuinders dus. Veel verder hebben de meesten het echter niet gebracht. Mannen van een meer algemeene beteekenis zijn er niet onder onze stamgenooten, noch, voor zooverre mij bekend, onder de „gemengde" Deensche Hollanders opgestaan. Dit is des te opvallender, omdat vermenging dikwijls tot verhooging ook van verstandelijke vermogens leidt. Menig groot man op aarde blijkt juist van gemengde afkomst.

Onze stamgenooten hebben zich steeds op het materieele geconcentreerd. Hoewel zij na oorlog en brand telkens opnieuw hun kerk hebben opgebouwd en uitgebreid, naar zij trotsch verklaarden uit eigen middelen, speelde het geestelijk leven toch geen overwegende rol. Op Zondag bv., vertelt Pontoppidan, werd er veelal ook gewerkt; zelfs het eten gekookt voor heel de komende week [2])!

Ook ging men wel Zondags met groenten enz. ter markt, zoowel te Kopenhagen als elders. Op aandrang van den hofpredikant in 1625 werd dit echter door den koning verboden.

Het kerkbezoek was lang niet altijd even trouw. De dienst, die bv. Meerman in 1797 bijwoonde, was slecht bezocht. Er waren slechts een 100-tal toehoorders. En dan komt de belangwekkende opmerking: Velen waren bezig met den oogst [3])! Ook het schoolbezoek liet te wenschen over, ofschoon de onzen daarbij een gezond verstand toonden te bezitten. Jammer, dat de Hollanders hun kinderen zoo spoedig van school haalden. Zij bleven er slechts van hun zesde tot hun achtste jaar, daarna hielden de ouders hen thuis om mede te werken op het land, enz. Voor geestelijke zaken was weinig belangstelling [4]).

Deze feiten verklaren waarschijnlijk mede, waarom de Hollanders tuinders zijn gebleven, slechts weinigen het verder hebben gebracht. Hoogstens werd men burgemeester van een der Amager-dorpen of bv. „Sognefogd" van Store Magleby. Een Tönis Bacher (Teunis Bakker) werd leider van het staatstuinbouwproefstation te Lyngby

1) Danmarks Statistik. Statistiske Meddelelser. 4 Raekke, 90 Bind, 2 Haefte. København 1932, blz. 8.
2) E. Pontoppidan, Kort Efterretning..., blz. 143.
3) Mr. J. Meerman, Eenige Berichten..., blz. 306.
4) Hendrik Pederson, Skoleforhold paa Amager indtil 1814. Aarbog... 1916, blz. 147.

nabij Kopenhagen. Een neiging om predikant te worden bv., welke men onder de calvinistische Nederlanders in Amerika opmerkt, ontbrak hier en daarmede een weg naar hoogere cultuur.

Teekenend is het in dit verband, dat de Amager-kolonisten steeds een „vreemden" predikant hebben gehad, nooit, gelijk in Amerika zoo dikwijls, een uit eigen kring.

Kenmerkend is het ook, dat slechts één Nederlander op Amager ooit iets over zijn nederzetting heeft geschreven: de onlangs overleden Dirch Jansen [1]).

Opvallen doen de „Nederlanders" in Denemarken dan ook nauwelijks meer. Ook elders in Denemarken hebben landbouw en veeteelt en tuinbouw zich ontwikkeld. Zelfs is in de tweede helft der 19de eeuw dit land ons vaderland verre voorbijgestreefd en werden onze producten, met name de boter, door de Deensche verdrongen. Op de derde landbouwweek te Wageningen gehouden werd verklaard, dat thans de Deensche plattelander een veel betere algemeene ontwikkeling heeft dan zijn collega te onzent [2]).

Het is bekend hoe thans de Denen ons tot voorbeeld strekken. Wij zenden commissies naar Denemarken om te bestudeeren, waarin toch deze hedendaagsche superioriteit der Denen is gelegen.

Ook onze stamgenooten op Amager hebben thans hun gelijken gevonden. Zij zijn in allerlei opzichten gelijkgeschakeld (of vergeten). Zij worden veelal niet meer, althans in de geografische literatuur, afzonderlijk vermeld. Teekenend is het in dit verband, dat in een der voornaamste Deensche schoolboeken over de geografie van Denemarken, namelijk dat van Thorvald Nørlyng, Amager zelfs in den tekst nauwelijks wordt genoemd, terwijl in een beknopte uitgave van dit werk alleen de naam onder een opsomming van de eilanden voorkomt [3]). In de veel meer nog gebruikte geografie voor de volksscholen van Christensen en Krogsgaard wordt wèl Amager behandeld en van de groenten (Kokkenurter) gesproken, maar van de Hollanders evenmin gerept [4]).

Ook niet in de kerkelijke literatuur. In het Kerkelijk Handboek voor Denemarken van 1935 wordt ten behoeve der predikanten een opsomming van alle in het land gangbare jongens- en meisjesnamen gegeven. Met uitzondering van slechts enkele jongensnamen, werden die der bewoners op Amager niet genoemd [5]). Zelfs op het zoo nabije

1) Jansen was een der grondleggers van het Amager-museum. Koningin Wilhelmina die met Prins Hendrik op 7 September 1922 dit museum bezocht, benoemde hem tot ridder in de orde van Oranje-Nassau, een onderscheiding waarop de oude heer steeds zeer trots is geweest. Aan dit vorstelijk bezoek herinnert een kleurig schilderij in het museum.

2) Nieuwe Rott. Ct. Avondblad 28 Juni 1932. Teekenend voor dit Deensche overwicht is ook het feit, dat ik in 1932 op reis door Nederlandsch Indië overal Deensch-Australische en geen Nederlandsche boter op mijn boterham kreeg!

3) Th. Nørlyng, Danmarks Geografi, 2 Udg. Kjøbenhavn 1931, blz. 54. Forkortet Udgave, Kjøbenhavn 1931, blz. 78.

4) C. C. Christensen og A. M. R. Krogsgaard, Geografi for Folksscholen. 13 Udg. Kjøbenhavn 1930, blz. 19.

5) Mogens Strunge, Jernskiaegs Amagerrim, blz. 47.

Seeland en te Kopenhagen kent men ze niet of nauwelijks. Thans zijn het voornamelijk de reisgidsen als Baedeker en Grieben, die verwijzen naar het Hollandsche dorp en naar de eerder genoemde musea.

Onlangs echter heeft de populaire predikant Mogens Strunge te Taarnby op Amager opnieuw de aandacht op de Hollanders aldaar gevestigd, zij het op een ietwat luidruchtige wijze. Hij heeft zich inderdaad verdienstelijk gemaakt door een nieuwe uitgave van Jernskegs rijm van 1693 te bewerkstelligen. Dit dicht geeft met Nicolaisen's breed opgezette Amagers Historie blijvend weer, welke beteekenis onze stamgenooten voor Denemarken hebben gehad.

Beide werken houden levend de herinnering aan een moedige groep van daadkrachtige landverhuizers, aan Nederlanders in het buitenland op hun best.

Bij het voltooien van deze studie kan ik niet nalaten hartelijk dank te betuigen aan de zeer velen, die mij inlichtingen enz. hebben verstrekt. Ik denk hierbij in de eerste plaats aan de ambtenaren op de Koninklijke bibliotheken en de archieven te Brussel en Kopenhagen, met name aan den heer Axel Nørlit van Landarkivet in laatstgenoemde stad. De helaas overleden Dirch Jansen te Store Magleby en Chr. Nicolaisen te Dragør verstrekten mij tal van gegevens, zoo ook de heeren Kai Lippmann en prof. Bobé te Kopenhagen. Ook op de Universiteitsbibliotheek te Amsterdam ondervond ik veel medewerking.

Opnieuw was het een groot genoegen den arbeid der onzen in het buitenland gade te slaan, de nakomelingen der pioniers persoonlijk aan het werk te zien en de overplanting met eigen oogen te aanschouwen.

GEBRUIKTE GESCHRIFTEN 1)

Altmeyer, J. J., Histoire des relations commerciales et diplomatiques des Pays-Bas avec le Nord de l'Europe pendant le XVI siècle. Bruxelles 1840.

——, Voyage dans les villes Hanséatiques et en Danemark, par la Hollande et l'Allemagne. Liège 1842.

Begtrup, Holger, Det Danske Folkshistorie i det 19 Aar hundrede. Anden Udgave 1927.

Bergh, L. Ph. C. van den, Correspondance de Marguerite d'Autriche, gouvernante des Pays-Bas avec ses amis sur les affaires des Pays-Bas de 1506—1528, à Leide 1847.

Berntsen, Arent-Bergen, Danmarckis oc Norgis Fructbar Herlighed København 1646.

Bobé, Louis, Holland og Danmark. Festskrift til Kristian Erslev fra Danske Historikere, den 28 December 1927.

——, Om Amagerland. Vor Fortid, Tidsskrift for Dansk Kulturhistorie. 2den Aargang 1918.

Bussche, Emile van den,

L'Ile d'Amac, colonie flamande en Danemark au XVI siècle. La Flandre 1879.

Flamands et Danois. La Flandre 1881.

1) Opgenomen zijn alleen de geschriften, die van rechtstreeksch belang zijn voor deze studie.

Christensen. Dr. Ph. Raadstnearkivar C. V., Træk of Amagers Historie. Foredrag. Landmans-Blade, Ugeskrift for Agerdyrkning, Kvægavl og Mejeridrift. 37 Aargang. København 1904.
Cour, J. C. B.,Danske Gaarde. IV Bind. Aarhus 1907.
Dahlmann, F. C., Geschichte von Dänemark. Dritter Band. Hamburg 1843.
Danske Vider og Vedtægter eller gamle Landsbylove og Byskrær. IV. København 1932.
Den Hoed, Dr. P. M., Iets over de cultuuraanraking van Nederland met Denemarken en Zweden. Haarlem 1929.
Der Kinderen-Besier, J. H., Mode-metamorphosen. De Kleedij onzer voorouders in de 16de eeuw. Amsterdam 1933.
Diepenhorst, Johanna, Het Eiland Amager. Vragen van den Dag IX, 1894.
——, De Hollanders als kaasmakers op Amager. Vragen van den Dag 1895.
Engelenburg, W. van, Geschiedenis van Broek in Waterland. Haarlem 1907.
Erichsen, B. og Alfr. Kramp, Dansk Historisk Bibliografi. II Bind. København 1925—'27.
Fabius, A. N. J., Sigbritte Willemsz., eene Amsterdamsche vrouw in het Noorden. Jaarverslag Kon. Oudheidk. Gen. 1903.
Falck, Mr. A. R., Over den invloed der beschaving van de Nederlandsche natie op de verlichting van de Noordsche volken, 1813. Gedenkschriften in de Hedendaagsche talen van de derde klasse van het Kon. Ned. Instituut van wetenschappen, letterkunde en schoone kunsten. Eerste deel. Amsterdam 1817.
Gedenkboek van het Algemeen Nederlandsch Verbond bij gelegenheid van zijn 25-jarig bestaan. 1898-Mei-1923. Geschiedenis en invloed van den Nederlandschen Stam. Amsterdam 1923.
Heilskov, Chr., te Aarhuus. Het Hollandsche dorp op het eiland Amager in Denemarken. Buiten 26 December 1914.
Huitfeldt, Arild, Danmarckis Rigis Kronicke angaænde den Højloflige Oldenborgiske Stamme. Kiøbenhaffn MDCLII.
Jacobæus', Holger, Rejsebog (1671—1692)... udgivet efter originalhaandskriftet af Vilhelm Maar. København 1910.
Jansen, Dirch, Et Amagerbryllup omkring 1840. Aarbog udgivet af historisk Samfund for Københavns Amt. 1917.
——, Fastelavn i Hollænderbyen paa Amager. Aarbog... 1925.
——, Den gamle Skole i St. Magleby. Overdruk.
——, Et Hollænderminde. København 1921.
Jernskeg, Michel Hanssen, Amager Lands Indbyggeres Korte Beskrivelse udi Efterfolgende Danske Riim prentet i Aar 1693. (Køge). (Opnieuw uitgegeven in 1758).
Kerkboeken : I Kirkebog for Store Magleby paa Amager. 1640—1728. II. „Hollanderdorps Kerkeboek anno 1729". 1729—1770. III „Kerkenboek voor De Hollandsche Gemeinde op Amack Anno 1770". 1770—1811. Titels II en III vindt men op de banden afgedrukt. Deze drie kerkboeken worden bewaard in het Landsarchief Jagtvej 10 te Kopenhagen, waar zij mij welwillend ter inzage werden gegeven.
Kernkamp, G. W., Rekeningen van Pompejus Occo aan koning Christiaan II van Denemarken, 1520—1523. Bijdr. en Mededl. Hist. Genootschap dl. 36. Amsterdam 1915.
——, Christiaan II van Denemarken in zijne betrekkingen tot de Nederlanden. Een verslag van deze voordracht in de Bijdr. en Mededl. v. d. Hist. Gen. dl. 36 Amsterdam 1915. Zie hierover ook een overzicht van Balbian Verster in Amstelodamum 1914 (blz. 36).
Kuin, Jr. P., Het Eiland Marken. Groningen 1932.
Le Glay, M., Correspondance de l'empereur Maximilien Ier et de Marguerite d'Autriche, sa fille, gouvernante des Pays-Bas de 1507 à 1519. Paris 1839.
Mallet, P. H., Histoire de Dannemarc. t.v. Genève et Paris 1787.
Malte Brun, Géographie universelle, revue, rectificée par E. Contembert, tome huitième. Paris 1868.

Marsy, A. de, Les Horticulteurs, Hollandais de l' Ile d'Amack à Copenhague. Extrait du Bulletin de la Société d'Horticulture de Picardie. Amiens 1873.
Meerman, Mr. Johan — heer van Dalem en Vuren, Eenige Berichten omtrent het Noorden en Noord-Oosten van Europa. Eerste deel. In 's Graavenhaage, bij de erven van Isaac van Cleef 1804.
——, Verhandeling over den invloed, welken Christiaan II, koning van Denemarken, Noorwegen en Zweden, op de geschiedenis van ons vaderland gehad heeft. Verhandelingen der Tweede klasse van het Kon. Ned. Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone kunsten te Amsterdam. Eerste deel 1818.
Meersch, Abraham van der, Reisverhaal van — geb. te Amsterdam 22 October 1643, overleden te 's Graveland 14 Sept. 1728. Handschrift aanwezig in de Univ. Bibl. te Amsterdam. W. 75 — Dit handschrift is in het Deensch uitgegeven en van aanteekeningen voorzien door Carl S. Petersen: En rejse in Danmark i vinteren 1674. Fra Arkiv og Museum. Kjøbenhavn 1906.
Molkenboer, Th., De Nederlandsche nationale kleederdrachten. Amsterdam 1917.
Mygdal, Elna, Amagerdragter Vævninger og Syninger. København 1932.
Nicolaisen, Chr., Amagers Historie, bilagt med de vigtigste breve og aktstykker om Øens forhold. 3 dl. København 1907—1915.
——, Bomærker og Gaardnumre i Hollænderbyen paa Amager. Aarbog udgivet af hist. Samfund... 1916.
——, By — og Gaardbeskrivelse af de „danske" Byer paa Amager. Overdruk.
——, Schoutjurisdiktionen i Store Maglyby paa Amager. Aarbog... 1917.
——, og Dirch Jansen. Amagermusæet. København 1922.
——, og Paul Dich Dragør, 500 aars Byjubilæum. København 1931.
Pedersen, Henrik Skoleforhald paa Amager indtil 1814. Aarbog... 1916.
Petersen, Carl S., En rejse i Danmark i vinteren 1674. Af en hollandsk købmands beretning. Fra Arkiv og Museum. Tidsskrift for Østifternes Historie og Topografi. Tredje binds, første hefte. Kjøbenhavn 1906. Zie Meersch, Abraham van der.
Pontoppidan, Erich, Den Danske Atlas eller Konge-Riget Dannemark, Forestillet ved en udførlig Lands-Beskrivelse. Tom. I & II Kiøbenhavn 1763—1764.
——, Kort Efterretning om nogle Coloniers eller fremmede Folkes Ankomst og Fortplantelse her i Dannemark særdeles først om Amagerne og flere fra Nederlandene her ankomme. Skrifter som udi Det Kiøbenhavnster Selskab af Lærdoms og Videnskabers Elskere ere fremlagde og oplæste i Aaret 1747. Tredie Deel. Kiøbenhavn Aar 1747.
Ravesteyn Jr., Dr. W. van, Onderzoekingen over de economische en sociale ontwikkeling van Amsterdam gedurende de 16de en het eerste kwart der 17de eeuw. Amsterdam 1906.
Röntgen, Agnes, Een degelijk stuk Holland in den vreemde. Het eiland Amager bij Kopenhagen. De Telegraaf 24 Januari 1937.
Rutten, Dr. Felix, Amager, het Deensch-Hollandsch eiland. Eigen Haard 18 Mei 1918.
Sandwijk, G. van, Kronykmatige en Geschiedkundige Beschrijving van Purmerende en omliggende Dorpen, Meren, enz. Te Purmerende 1839.
Slothouwer, Ir. D. F., Bouwkunst der Nederlandsche Renaissance in Denemarken. Amsterdam 1924.
Stoke, Melis, Amager. Een oude Nederlandsche Nederzetting in Denemarken. De Groene 26 Juni 1920.
Strunge, Mogens Sognepræst i Taarnby. Jernkiægs Amagerrim 1693. København 1935 (naar de uitgave van 1758) Et Amagerbryllup i 1748. København 1935.
Tabeller over Skibsfart og Varetransport gennem Øresund 1497—1660. I København 1906.
Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederlanden. Vijftiende deel. Tweede Stuk. Vervolg... van Friesland. Amsterdam. Leiden, Dort en Harlingen 1787.
Thurah, Laurids de, Omstændelig og Tilforladelig Beskrivelse over den liden

Oe Amager, og den ei langt derfra situerede endnu mindre Oe Saltholm. Kiøbenhavn 1758.
——, Hafnia Hodierna eller Udførlig Beskrivelse om den kongelige Resident — og Hoved - Stad Kiøbenhavn, med en Forklaring om allen de Merkværdigheder, som denne store Stad nu omstunder indbefatter. 1749.
Trap, J. P., Danmark. Fjerde amarbejdede udgave II København 1920.
Uldall, Kai C., Tilstanden i Københavns Ambt ved Aar 1740. Aarbog udgivet of historisk Samfund for Københavns Amt. 1918.
Wassenbergh, A., Geschiedenis en Beschrijving van De Grietenij Het Bildt. Friesche Volksalmanak voor het jaar 1843.
Willems, J. F., Isabella van Oostenrijk. Belg. Museum voor de Nederduitsche Tael en Letterkunde en de Geschiedenis des Vaderlands. Tweede deel. Gent 1838.
Wit, F. de, Atlas Dania Seelandia. Tom. XXXVII.
Wolf, Jens Lauritson, Encomion Regni Daniæ, Det er: Danmarckes Riges Loff... Kiøbenhavn Aar 1654.
Yssel de Schepper, Mr. G. A., Lotgevallen van Christiern II en Isabella van Oostenrijk, koning en koningin van Denemarken; voornamelijk gedurende hunne ballingschap in de Nederlanden. Zwolle 1870.
IJzerman, Dr. J. W., Amsterdamsche Bevrachtingscontracten 1591—1602. Econ. Hist. Jaarboek, 17de deel.
Zangenberg, H., Danske Bøndergaarde. København 1925.
——, Frilandsmuseet ved Lyngby. København 1933.
Zeggelaar, G. van, Blikken in het Verleden van Waterland. Ransdorp Nov. 1900—Mei 1902.

BIJLAGE I

EIGENDOMSMERKEN [1])

Nummer:	Teeken:	Eigenaar:
Nr. 1. Oude merk		Gert Corneliussen Bacher (Schout 1780—1797)
Nieuwe merk		
Nr. 2. Oude merk		Zibrandt Albertsen in 1790.
Nieuwe merk		
Nr. 3. Nieuwe merk Een in tweeën verdeelde boerderij	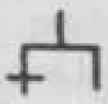	Jan Jansen Zibrandtsen
		Crilles Jansen Schøit in 1800
Nr. 4.	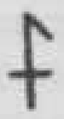	Pitter Jacobsen in 1793
Nr. 5. Oude merk		Cornelius Jansen Schøit in 1793
Nieuwe merk	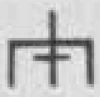	
Nr. 6.	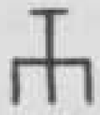	Jacob Pittersen in 1793
Nr. 7.		Willum Willumsen Buur in 1803
Nr. 8.		Willum Pittersen Buur en Crilles Buur in 1793
Nr. 9.		Jan Jansen Timann in 1720
Nr. 10. Dragør	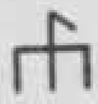	Jan Jacobsen Buur in 1735
Nr. 11.	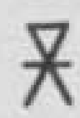	Gjert Bacher en Jan Jansen Schmidt in 1800
Nr. 12.		Henrik Jacobsen in 1780

1) Deze teekens (Bomærker) zijn ontleend aan een studie van Chr. Nicolaisen: Bomærker og Gaardnumre i Hollænderby paa Amager. De schrijver geeft ook de namen der „eigenaren" — bijna alle zijn van Nederlandsche afkomst, enkele gemengd — aan het einde der 18de eeuw. Wie de oudste rechthebbenden zijn geweest, met andere woorden de namen der eerste Nederlandsche bewoners van de 24 oudste boerderijen, zijn niet meer bekend. De Deensche Amagers, aanvankelijk immers allen hoorigen, hadden dergelijke teekens niet in gebruik.

Nummer:	Teeken:	Eigenaar:
Nr. 13.	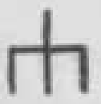	Jan Tønnesen Huck in 1780
Nr. 14.		Hendrik Jacobsen in 1803 en 1830
Nrs 15 en 16 zijn verloren gegaan.		
Nr. 17.		Gjert Dirchsen Schøit in 1793 en 1820.
Nr. 18.	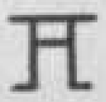	Bertel Jansen in 1803 en 1820
Nr. 19. Oude merk		Pitter Pittersen Thimand in 1803
Nieuwe merk		
Nr. 20 is verloren gegaan.		
Nr. 21.		Cornelius Tønnesen in 1790
Nr. 22. Nieuwe merk		Cornelius Tønnesen, Svend Andersen Buur en Jan Jansen Raagaard in 1790 en 1820.
Nr. 23. Nieuwe merk		Jan Pittersen in 1790
Nr. 24. Oude merk	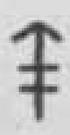	Crilles Gjertsen Bacher in 1793
Nieuwe merk		
Nr. 25.	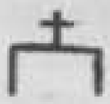	Cornelius Isbrandtsen Bacher in 1793
Nr. 26.		Willum Willumsen in 1820
Nr. 27.	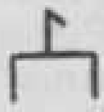	Gjert Gjertsen Bacher in 1803
Nr. 28.		Jacob Tønnesen Huck in 1820
Nr. 29.		Wibrandt Jansen in 1793
Nrs 30 en 31 zijn verloren gegaan.		
Nr. 32.		Tønnes Tonnesen Bacher en Isbrandt Jansen Korremager in 1793 en 1820

BIJLAGE II

Naamlijst van eigenerfde boeren van Hollænderby die in 1625 paarden uitvoerden. Het is de oudste nog bestaande naamlijst van Hollænderby's bewoners in vroeger eeuwen. Zij is ontleend aan Kbh. Toldregnsk. 1615—'16 in Chr. Nicolaisens Amager Historie, III, blz. 392.

Carnellis Alberts,
Claus Jacob Alberts,
Dirch Pieter Albers,
Jan Pieter Albers,
Pether Albers,
Carnellis Arrians,
Jan Arrians,
Jacob Backer,
Jan Backer,
Thønes Barckortzs,
Marten Bermanns,
Claes Bruwer,
Jan Piether Buer,
Claes Classen,
Frerek Classen,
Jacob Classen,
Thønnes Pieter Classen,
Dirch Jep Dan Claes,
Adrian Clausen,
Claes Cornellis,
Claes Geritzs Cornellis,
Gerrit Cornellis,
Jacob Cornellis,
Zibrandt Cornellis,
Cornellis Dircks,
Jan Dircks,
Olde Pitter Dircks,
Dirck Falckers,
Dirck Cornellis Femis,
Cornellis Femis,
Thønnes Femes (Dragør),
Anne Jacob Frijes,
Frerek Jacob Frerecks,
Jan Pieter Frerecks,
Jan Gerridtzs,
Albert Jacob Gerridtzs,
Claes Geritzs,
Frerek Carnellis Geridtzs,
Hans Gerridtzs,
Pether Cornellis Geridtzs,
Theis Gerritzs,
Reyer Geritzs,
Cornellis Hanssen,
Bornellis Pitter Hinrichs,
Albert Simen Hinrichs,
Jacob Henricks,
Jan Henricks,
Aris Jacobs,
Thønnes Jacobs,
Outscher Jansen,
Issbrandt Jansen,
Jan Jansen,
Junge Pether Jansen,
Claes Piether Jeps,
Pether Pieter Jeps,
Jan Kurbemacker,
Pether Jan Claes Madtzs,
Outscher Pethers,
Jan Pieter Outschers,
Jabob Pieters,
Jan junge Pieters,
Jan Pieters (van Dracker),
Jan Pieters (by de Kirck),
Frerek Pieters,
Claes Peiter Reyers,
Dirck Pieter Reyers,
Reyer Peiter Reyers,
Claes Cornellis Schram,
Cornellis Thønnis,
Jacob Thønnis,
Jan Thønnis,
Jan Jan Thønnis,
Piter Thønnis,
Pieter Jan Thønnis,
Anne Theizss,
Pether Wibrandtzs,
Dirck Claes Wolthers,
Jacob Zibrandtzs.

L458.

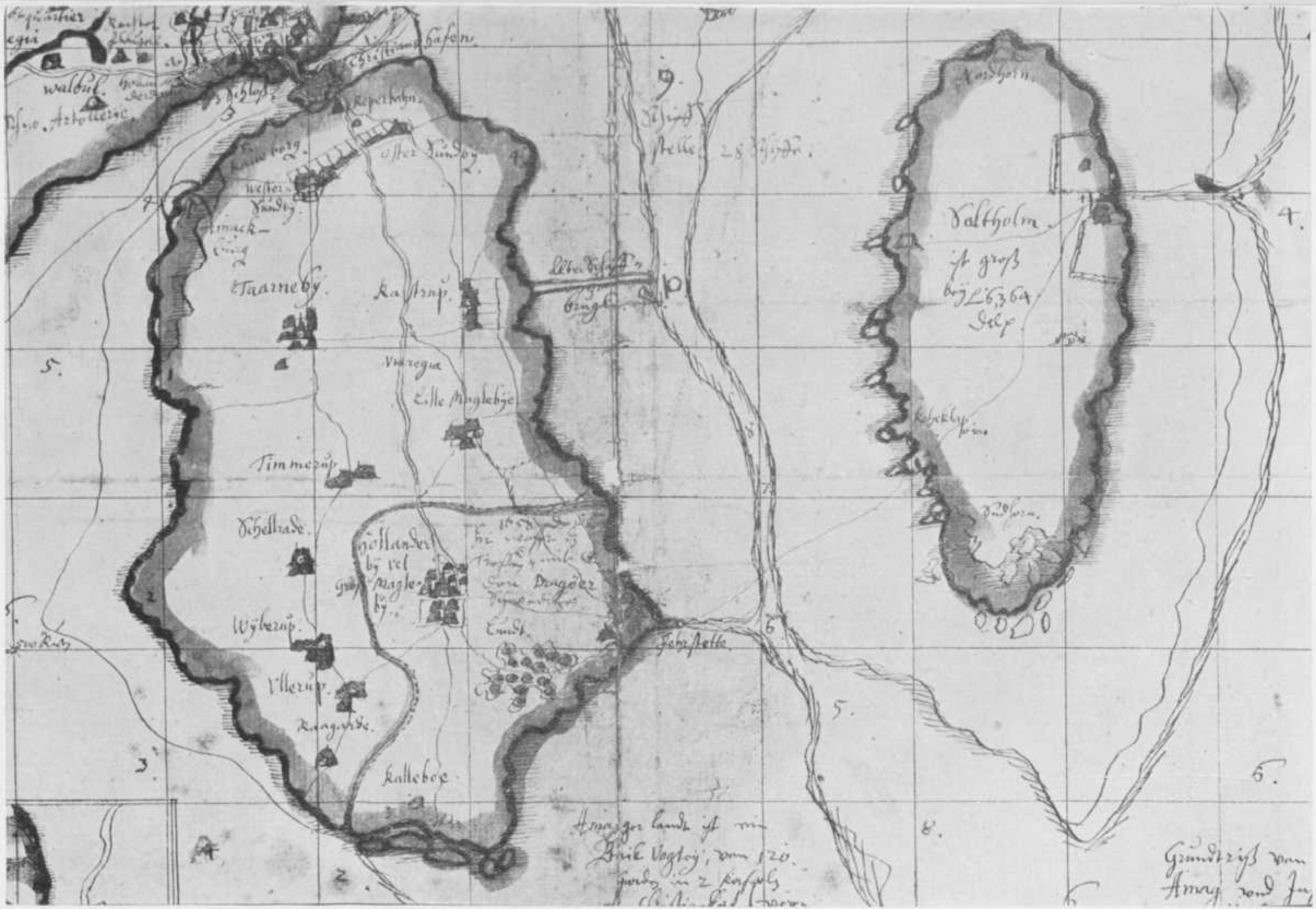

Foto 1. De oudste kaart van Amager (1656).

Uit Joh. Mejer's Kort over Danmark. Gl. K. Samml. Fol. 713 Kon. Bibl. te Kopenhagen.

A. Dragöe B. Hollanderbye
C. Marbolile D. Marbolile-Hoy

Prospect af AMAGER
Tagen fra den Östre side
Anno 1756

E. Taarnbye F. Kastrup
G. Kastrup Verk H. Friderichsberg

Fig. 2. Amager in de 18de eeuw.

Kon. Bibl. te Kopenhagen.

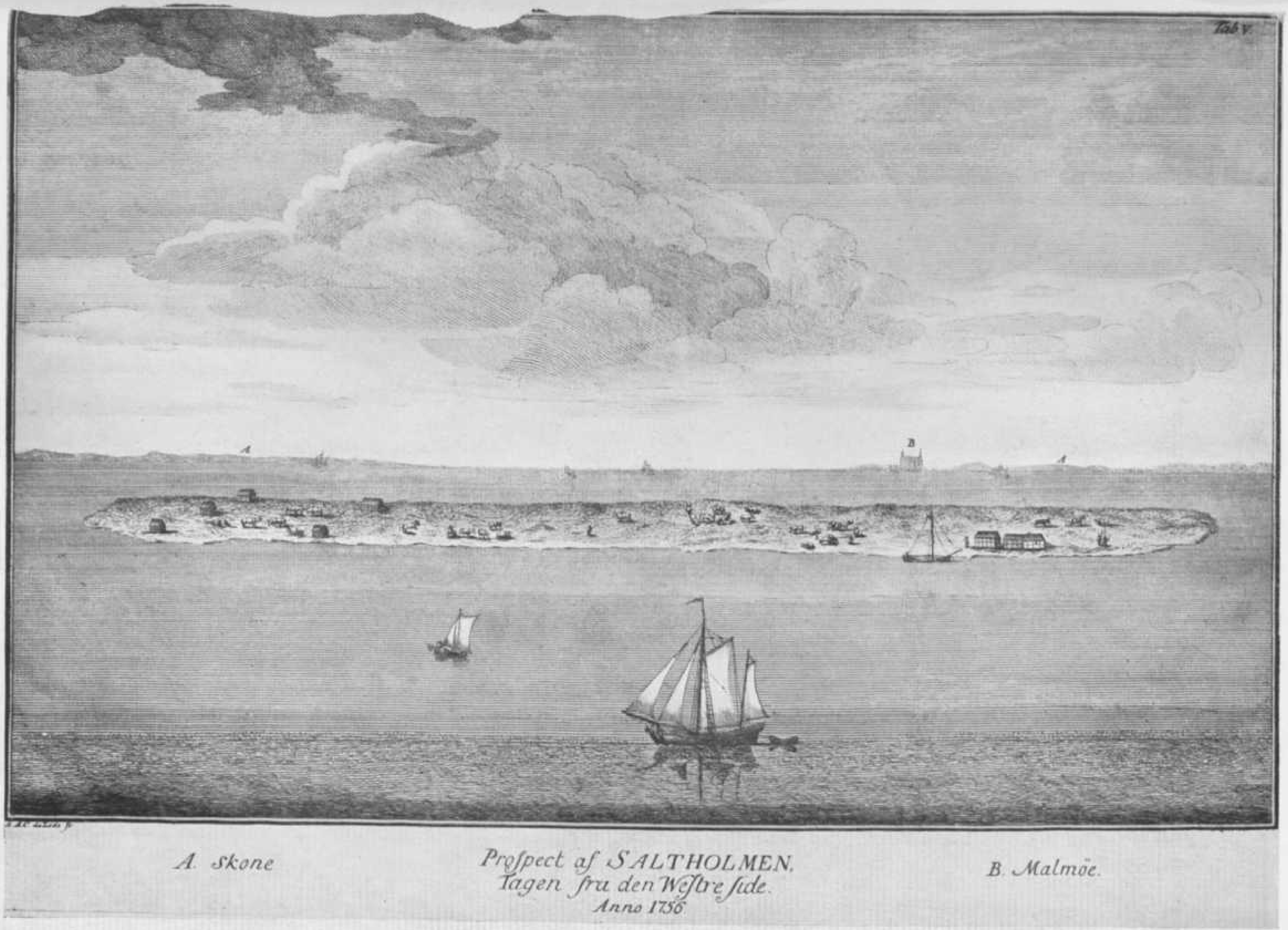

Foto 3. Saltholm in de 18de eeuw.

Kon. Bibl. te Kopenhagen.

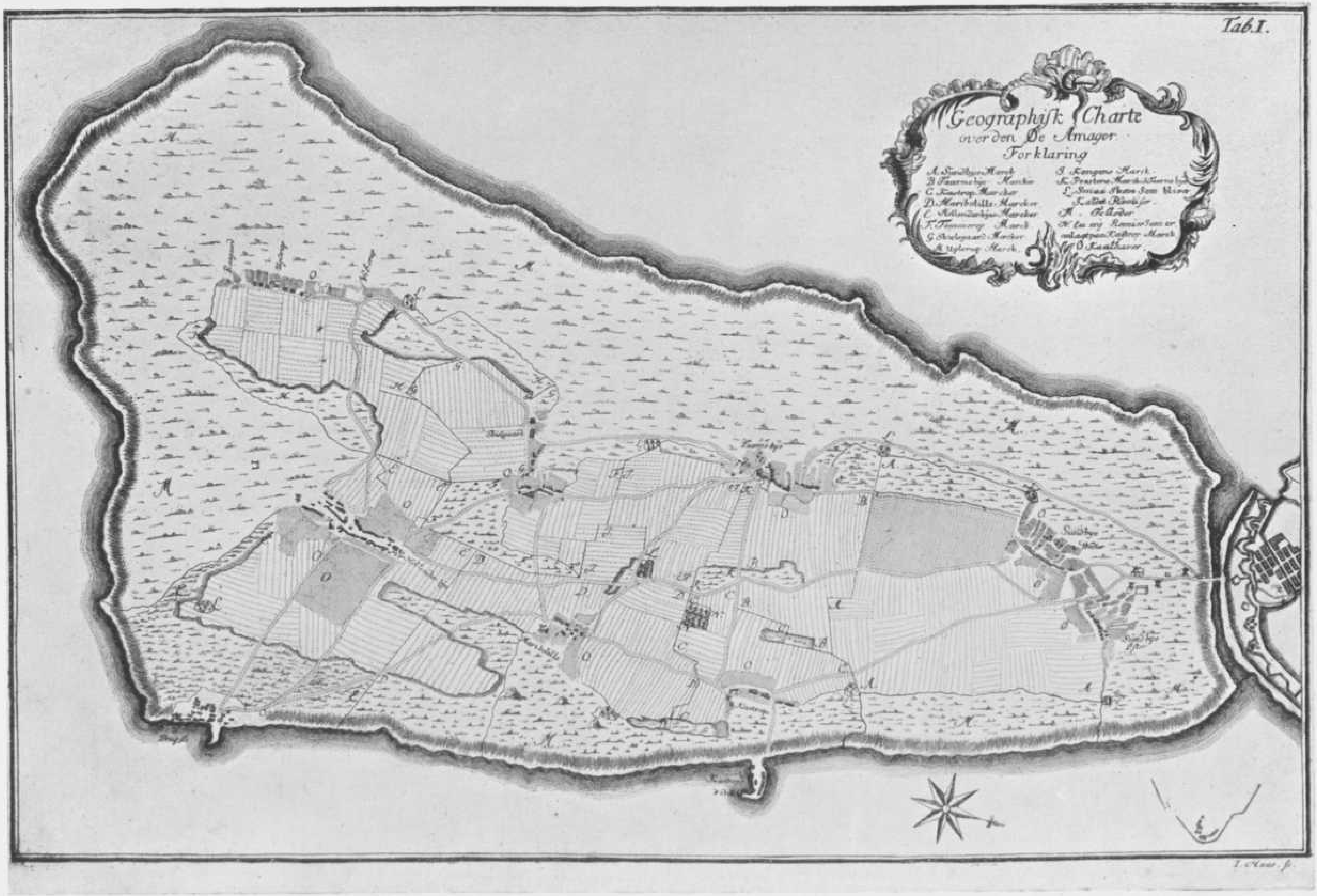

Foto 4. Het grondgebruik op Amager in de 18de eeuw.

Kon. Bibl. te Kopenhagen.

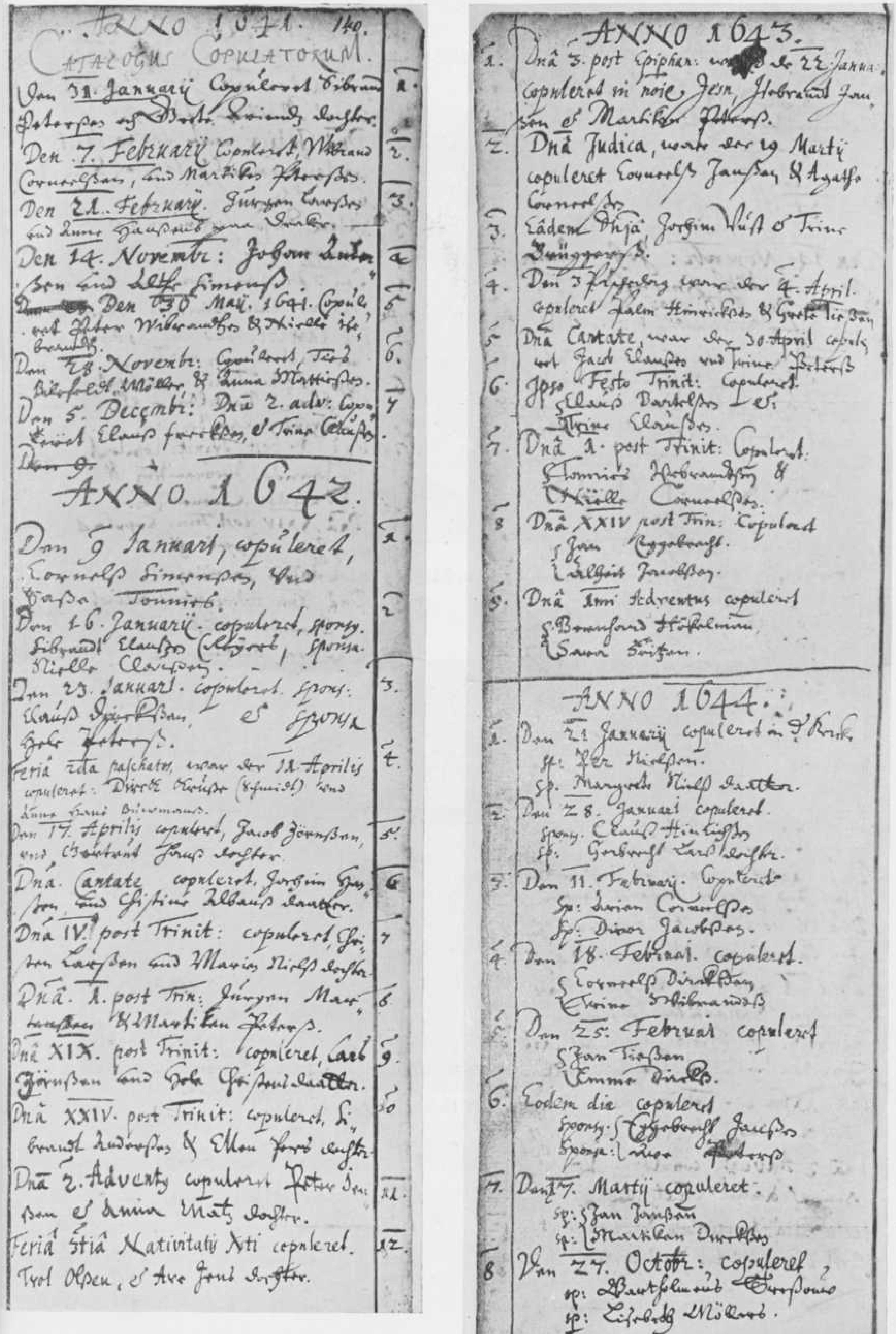
ANNO 1641.

CATALOGUS COPULATORUM

ANNO 1642.

ANNO 1643.

ANNO 1644.

Foto 5. Een bladzijde uit het oudste, bewaard gebleven „kerkenboek" van het Hollandersdorp op Amager (1640—1728).

Landarkivet te Kopenhagen.

Foto 4. Het grondgebruik op Amager in de 18de eeuw.

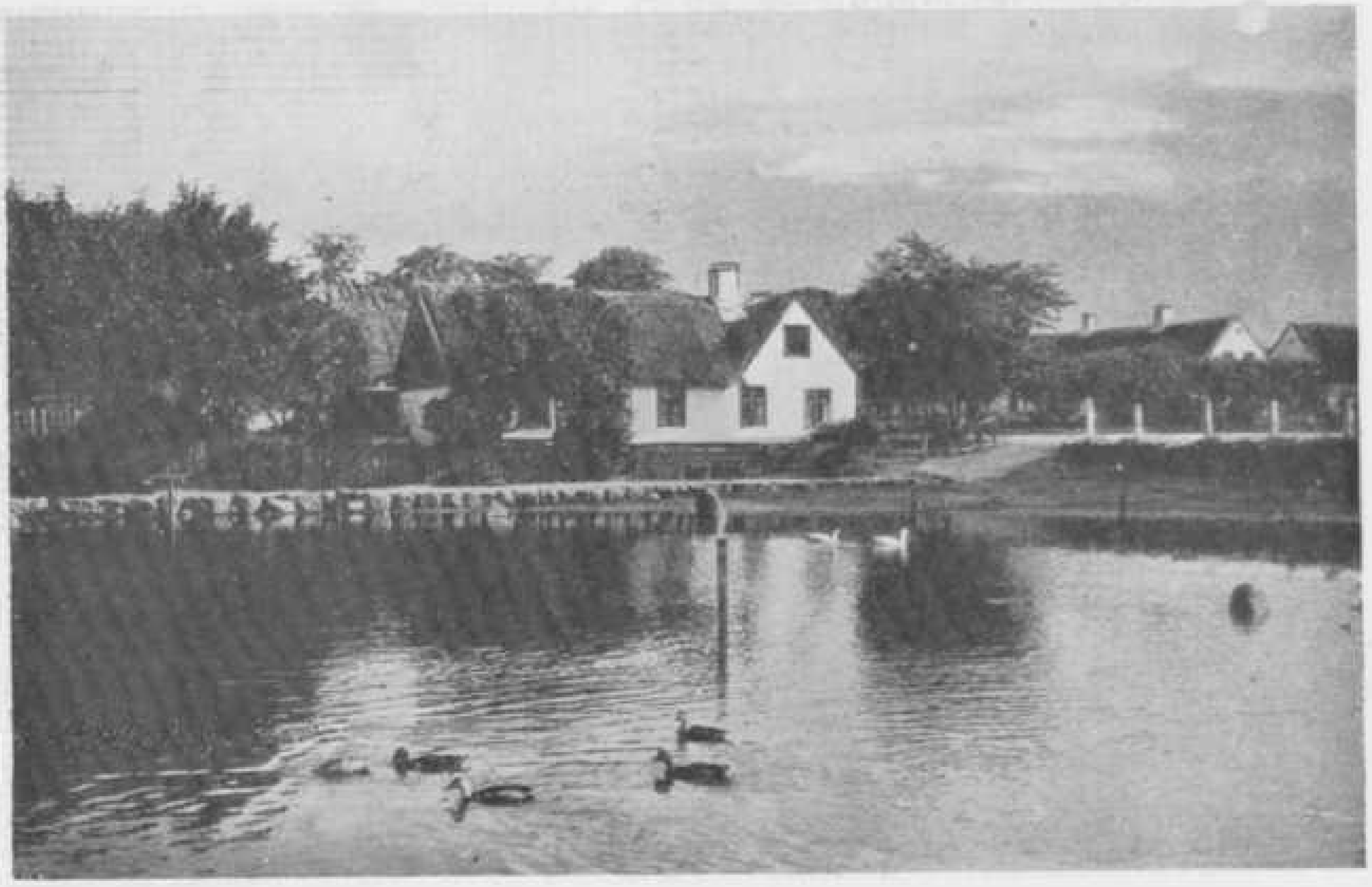

Foto 6. Store Magleby in onzen tijd.

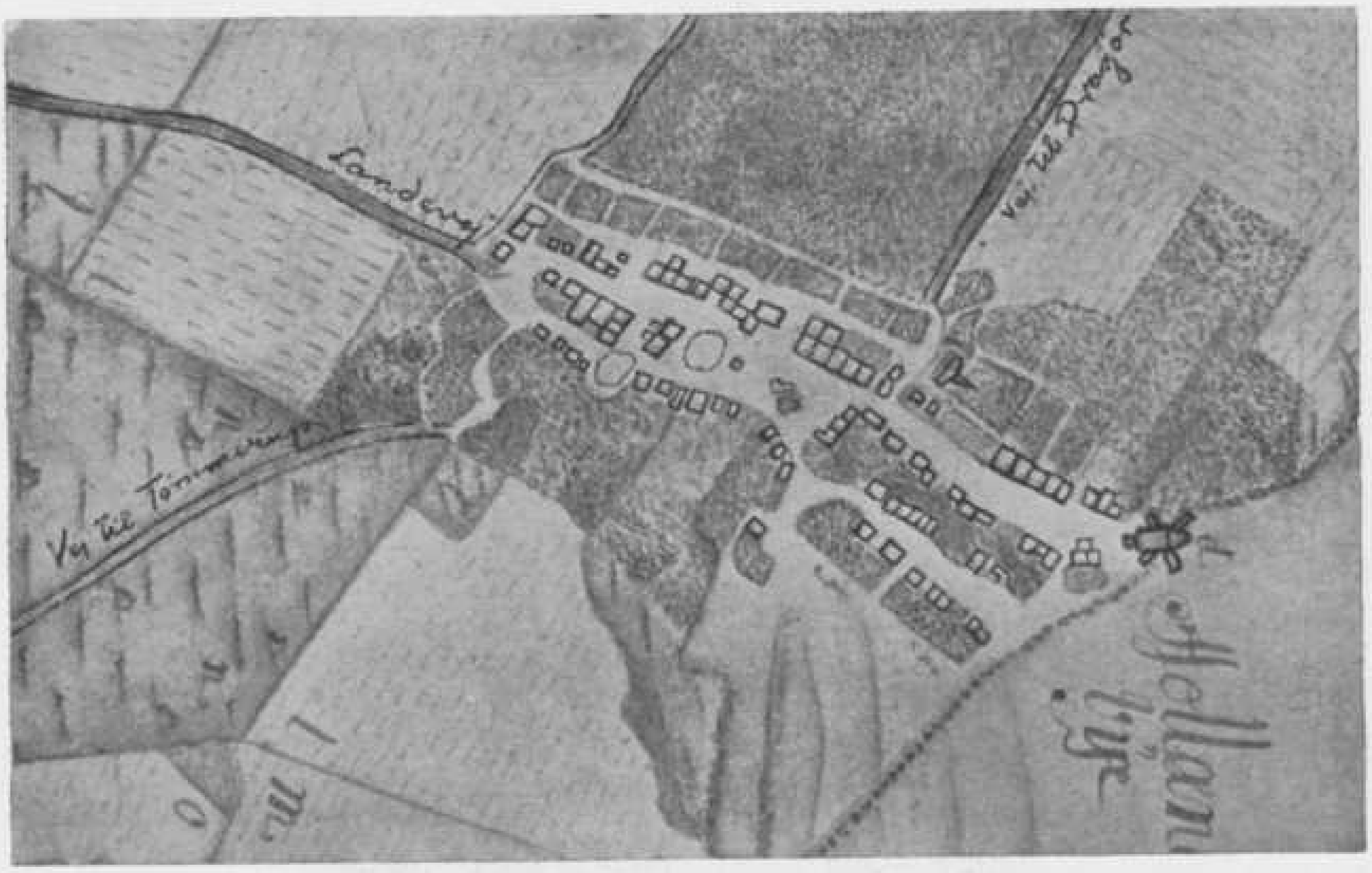

Foto 7. Het Hollandersdorp in 1739.

Uit het Festskrift Amagermuseet.

Foto 8. Een bezoek aan het Amager-museum op een Zondag in Augustus 1931.
Foto J. Denijs.

Foto 9. De Jøb. Kerkdracht in den winter
te Hollænderby ± 1800.
Uit Elna Mygdal, Amagerdragter.

Foto's 10 en 11. Kleederdrachten te Hollænderby in de eerste helft der 19de eeuw.

Uit Elna Mygdal, Amagerdragter

Foto's 12 en 13. Dragør en zijn bevolking. (Geheel rechts Chr. Nicolaisen).

Foto 14. Dirch Jansen en zijn vrouw te Hollænderby.

Foto 15. „Een Zondag op Amager".